

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών

ΠΜΣ Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη

(Πρόγραμμα Jean Monnet)

Όνοματεπώνυμο: Δημήτριος Ρίζος

Αριθμός Μητρώου: 1217M065

Διπλωματική Εργασία

Θέμα: Αποτυχημένα κράτη ως γόνιμο έδαφος για τρομοκρατία: Μια εξέταση στα διεθνή τρομοκρατικά δίκτυα και πώς αυτά εμποδίζουν το αναπτυξιακό φαινόμενο

Επιβλέπων: Γρηγόρης Ι. Τσάλτας

Αθήνα, 2018

Η διπλωματική εργασία αφιερώνεται στη μητέρα μου

Τριμελής Επιτροπή

1. Τσάλτας Γρηγόρης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
2. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
3. Δρ. Ροδοθέατος Γεράσιμος

Δήλωση μη Λογοκλοπής και Ανάλυσης Προσωπικής Ευθύνης

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δε συνιστούν πρωτότυπη έρευνα μου.

Ο δηλών

Δημήτριος Ρίζος

Copyright © Δημήτριος Ρίζος, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	8
<u>Μέρος I: Η θεωρητική βάση της κρατικής αποτυχίας</u>	
Κεφάλαιο 1 ^ο : Ορίζοντας τα αποτυχημένα κράτη: Συνιστούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια;	13
1.1: Προσδιορισμός του αποτυχημένου κράτους	13
1.2: Αδύναμα και καταρρέοντα κράτη	20
1.3: Μέτρηση της αποτυχίας: Προσπάθειες κατάταξης των αποτυχημένων κρατών	22
1.3.1: Οι δύο προσεγγίσεις στην κρατική αποτυχία	23
1.3.2: Το Μοντέλο Σταδίου Σοβαρότητας	24
1.4: Υφιστάμενοι δείκτες καθορισμού και μέτρησης της αδυναμίας του κράτους	28
1.5: Οι Ελάχιστα Ανεπτυγμένες Χώρες	30
<u>Μέρος II: Η Διεθνής Τρομοκρατία στα Αποτυχημένα Κράτη</u>	
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ελκύουν τα αποτυχημένα κράτη τρομοκρατικά δίκτυα; Η θέση τους στην πολιτική ατζέντα των ΗΠΑ	35
2.1: Περιπτώσεις απειλών της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας	44
2.2: Η λανθασμένη διάγνωση των καταρρεόντων κρατών και της τρομοκρατίας	46
Κεφάλαιο 3 ^ο : Το Κέρασ της Αφρικής: Οι περιπτώσεις Σομαλίας και Υεμένης	51
3.1: Η διακίνηση των όπλων στην Αφρική	56
3.2: Μελέτη Περίπτωσης: Σομαλία	57
3.2.1: Η Αλ Σαμπάμπ	60
3.2.2: Στρατηγική και Τακτικές	62
3.2.3: Χρηματοδότηση	63
3.3: Μελέτη Περίπτωσης: Υεμένη	64
3.3.1: AQAP: Η Αλ-Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο	66
3.3.2: Στόχοι της AQAP	67

Μέρος III: Δράσεις & Προοπτικές για το Αναπτυξιακό Φαινόμενο

Κεφάλαιο 4 ^ο : Διεθνείς Θεσμοί, Δρώντες & Sustainable Development Goal 16	72
4.1: Ο ρόλος των ΜΚΟ στην Αφρική	72
4.1.1: Η Oxford Famine	73
4.1.2: Save the children	74
4.1.3: Γιατροί Χωρίς Σύνορα	74
4.2: Η εξέλιξη του αναπτυξιακού φαινομένου	75
4.3: Το Πρόγραμμα των ΗΕ για την Ανάπτυξη (1966)	76
4.4: MDGs & SDGs: Μία συγκριτική ανάλυση	77
4.5: Το Πρόγραμμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη με Ορίζοντα το 2030	81
4.6: Στόχος 16: Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί	83
4.7: Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί: γιατί είναι σημαντικός ο SDG 16;	87
Συμπεράσματα	90
Αναλυτική Βιβλιογραφία	93

Συντμήσεις

Ξενογλωσσες

AMISOM:	African Union Mission to Somalia
AQAP:	Al-Qaeda in the Arabian Peninsula
AQIM:	Al-Qaeda in the Islamic Maghreb
CDP:	Committee for Development
CIA:	Central Intelligence Agency
CPI:	Corruption Perception Index
ECOSOC:	United Nations Economic and Social Council
EVI:	Economic Vulnerability Index
FFP:	Fund for Peace
GNI:	Gross National Income
GPI:	Global Peace Index
GTI:	Global Terrorism Index
HAI:	Human Assets Index
ICU:	Islamic Courts Union
ISIS:	Islamic State of Iraq and Syria
ISIL:	Islamic State of Iraq and the Levant
MDGs:	Millenium Development Goals
NCDs:	Noncommunicable Diseases
SDGs:	Sustainable Development Goals
UN:	United Nations

UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development
UNDP: United Nations Development Programme
UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund
UNITAF: United Task Force
UNOSOM I: United Nations Operation in Somalia I
UNOSOM II: United Nations Operation in Somalia II
WHO: World Health Organization

Ελληνικές

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΑΧ: Ελάχιστα Ανπτυγμένες Χώρες
ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Εισαγωγή

Οι θεωρίες του πατέρα της σύγχρονης κοινωνιολογίας, Μαξ Βέμπερ, είναι κατάλληλο σημείο έναρξης κάθε ανάλυσης των αποτυχημένων κρατών. Ο Βέμπερ περιέγραψε το κράτος ως το θεσμικό όργανο που μονοπωλεί τη νόμιμη χρήση βίας. Τι σημαίνει, όμως, νόμιμη σε αυτή την περίπτωση; Σε ορισμένα μέρη, η κρατική μηχανή βρίσκεται στα χέρια πολεμάρχων ή κλεπτοκρατών, που εναλλάσσονται τακτικά στην εξουσία. Η κατάρρευση κρατών είναι εξίσου πολυποίκιλο φαινόμενο, όσο και οι πολιτισμοί των απειλούμενων χωρών. Ορισμένες από τις χώρες αυτές δεν απέκτησαν ποτέ κρατική υπόσταση, παραμένοντας απλές γραμμές σε αποικιακούς γεωγραφικούς χάρτες. Η αποχώρηση των αποικιοκρατών στέρησε από τις χώρες αυτές τις γραφειοκρατικές δομές, που είχαν επιβάλει οι Δυτικοί. Ο Ψυχρός Πόλεμος τροφοδότησε πολλές διενέξεις, όπως σε Αγκόλα και Μοζαμβίκη, ενώ άλλες περιοχές της Αφρικής, όπως η Σομαλία, κατέρρευσαν μετά την απεμπλοκή των μεγάλων δυνάμεων, τη δεκαετία του 1990.¹ Με λίγες εξαιρέσεις οι ένοπλες συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα δεν αφορούν εδαφικές διενέξεις και επεκτατισμούς μεταξύ κρατών. Πάνω από το 90% των συρράξεων κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή ήταν εσωτερικές, αν και σε κάποιες ενεπλάκησαν και άλλα κράτη.²

Η προσπάθεια επιβολής του δυτικού φιλελεύθερου δημοκρατικού μοντέλου έχει προκαλέσει μεγάλες αντιδράσεις στο μουσουλμανικό κόσμο. Η αποτυχία των ΗΠΑ και των συμμαχικών τους χωρών να επιβάλλουν από τα πάνω προς τα κάτω τη δημοκρατία στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν, στη Σομαλία, καθώς και στον αραβικό κόσμο, αποτελεί ένα μόνο παράδειγμα της κρίσης της ηγεμονικής παγκοσμιοποίησης και του φιλελευθερισμού.³

Πολλοί αναλυτές (π.χ. Huntington) υπογραμμίζουν το ρόλο των διαφορετικών αξιών των διαφόρων πολιτισμών στις σημερινές αλλά και στις αυριανές συγκρούσεις στον κόσμο. Η σύγκλιση των πολιτισμών (που είχε αρχικά προβλέψει ο Fukuyama) αποδείχτηκε ότι δεν αποτελεί σήμερα μια εφικτή διαδικασία. Αντίθετα, οι συγκρούσεις στον κόσμο προσλαμβάνουν όλο και περισσότερο ιδεολογικοπολιτικό χαρακτήρα, όπως εκδηλώνονται: 1) μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων, 2) μεταξύ δημοκρατίας και τρομοκρατίας, 3) μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών (π.χ., σε

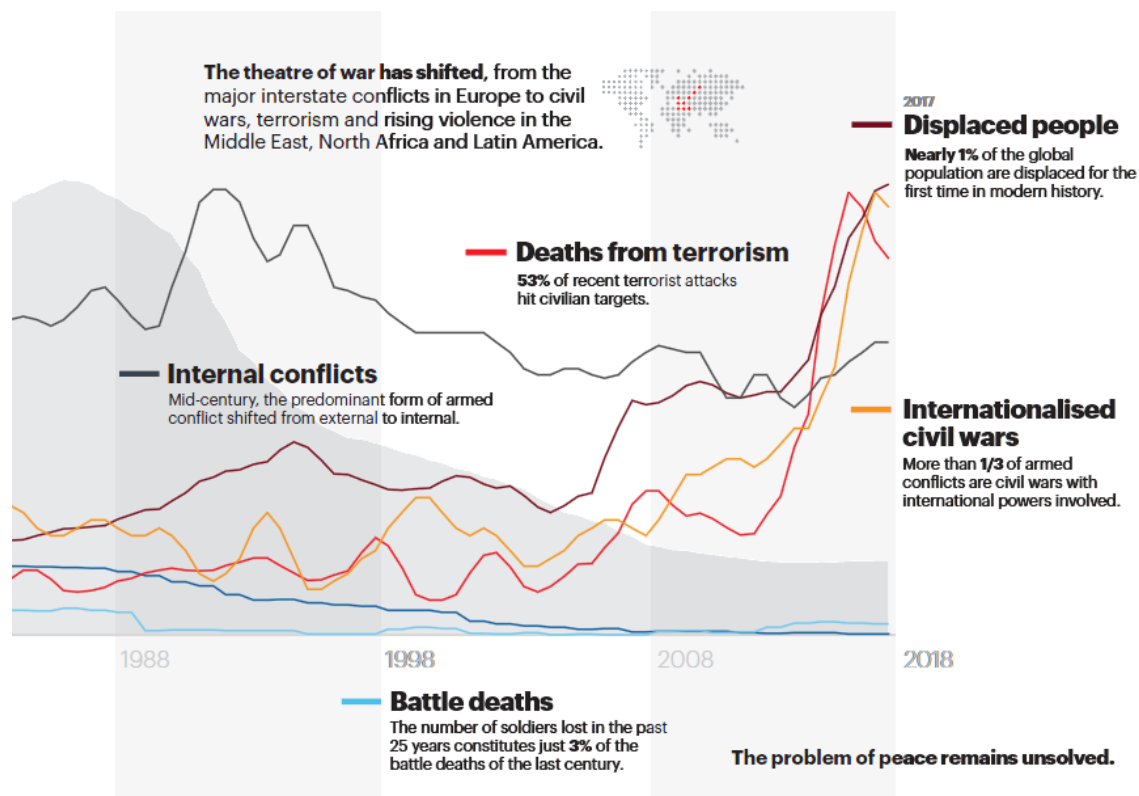
¹ Καθημερινή, *Τα τρία κράτη που θεωρούνται «αποτυχημένα»*, 2009 Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/348785/article/epikairothta/kosmos/ta-tria-krath-poy-8ewroyntai-apotykhmena>, Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

² Παπασωτηρίου Χ., *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*, Ποιότητα, 2008, σ.162

³ Ρουμελιώτης Π., *Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σ. 16

σχέση με το εξωτερικό χρέος και την εκμετάλλευση των τελευταίων από τις πρώτες), 4) μεταξύ ανεπτυγμένων και αναδυόμενων χωρών (π.χ. στο πλαίσιο των διεθνών οικονομικών οργανισμών).⁴

Ο παρακάτω χάρτης του GPI περιγράφει την μεταβολή του τύπου των παγκόσμιων συγκρούσεων, όπως αυτές διατυπώνονται σήμερα.⁵

Πηγή: Global Peace Index 2018, Institute for Economics & Peace

Η κρίση της ηγεμονικής παγκοσμιοποίησης αφορά επίσης την αμφισβήτηση του ηγεμονικού ρόλου των ΗΠΑ στον κόσμο από μεγάλη μερίδα του παγκόσμιου πληθυσμού. Μπορεί η χώρα αυτή να διαθέτει ακόμα στρατιωτική υπεροχή, αλλά οι αποτυχίες στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν και στη Σομαλία, καθώς και η ολοένα μικρότερη ιδεολογικοπολιτική επιρροή της και η έλλειψη νομιμοποίησης των περισσότερων επεμβάσεων της στο εξωτερικό, την καθιστούν στόχο αμφισβήτησης από αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες στον κόσμο.⁶

Συνεχίζοντας, τα εύθραυστα κράτη αναγνωρίζονται ευρέως ως κίνδυνος τόσο για τη διεθνή ασφάλεια όσο και για την ασφάλεια των γειτόνων τους, καθώς και στην

⁴ Ibid., σ.17

⁵ Πηγή: Global Peace Index 2018, Institute for Economics & Peace

⁶ Ρουμελιώτης Π., *Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σ.18

ευημερία των δικών τους πολιτών. Τα άνομα περιβάλλοντα τους διαδίδουν αστάθεια διασυνοριακά, παρέχουν καταφύγια για τρομοκράτες, εμπόρους ναρκωτικών και λαθρεμπόρους όπλων, απειλούν την πρόσβαση σε φυσικούς πόρους και στέλνουν εκατομμύρια ανθρώπους σε κατάσταση φτώχειας. Αποτελούν πηγή αρκετής βίας και πολλές από τις ανθρωπιστικές κρίσεις σε όλο τον κόσμο ξεκινούν από αυτά. Ακόμα και όταν σκληροί, καταπιεστικοί κυβερνήτες καταφέρνουν να επιβάλουν κάποιο βαθμό εσωτερικού ελέγχου, οι κοινωνίες αδυνατούν να παρέχουν θετικά κίνητρα για παραγωγική συμπεριφορά και έτσι γίνονται γόνιμο έδαφος για εγκληματίες και εξτρεμιστές που διαταράσσουν τη διεθνή τάξη.⁷ Ο πολιτικός χάρτης της Αφρικής έχει σήμερα ελάχιστες διαφορές σε σχέση μ' εκείνον της εποχής της ανεξαρτησίας. Σε γενικές μάλιστα γραμμές, τα σύνορα παραμένουν περίπου όπως διαμορφώθηκαν από τους ευρωπαϊούς αποικιοκράτες. Σήμερα, αυτό που ο Robert H. Jackson έχει ονομάσει «περίπου-κράτος» (quasi-state) έχει καταφέρει να επιβιώσει μέσω της υποστήριξης που του παρέχεται κυρίως από το εξωτερικό.⁸

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να γίνει αναφορά και σε μια σειρά θεωρητικών κατασκευών που στηρίζονται στο Άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και επιχειρούν να δικαιολογήσουν τη μονομερή χρήση βίας. Οι κυριότερες θεωρίες είναι η «ανθρωπιστική επέμβαση» (humanitarian intervention), η «επέμβαση για την προαγωγή της δημοκρατίας» (pro-democratic intervention) και η «ευθύνη προστασίας» (responsibility to protect). Ειδικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία της ανθρωπιστικής επέμβασης η χρήση βίας από ένα ή περισσότερα κράτη εναντίον άλλου κράτους δικαιολογείται όταν στην επικράτεια του τελευταίου διαπράττονται κατάφωρες και συστηματικές παραβιάσεις των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συντελείται γενοκτονία ή εκτυλίσσεται σφοδρός εμφύλιος πόλεμος. Συγγενής με τη θεωρία της ανθρωπιστικής επέμβασης, αλλά με πιο περιορισμένο πεδίο εφαρμογής και σαφώς αρκετά λιγότερους υποστηρικτές, είναι η θεωρία της επέμβασης για την προαγωγή ή την υπεράσπιση της δημοκρατίας. Σύμφωνα με αυτήν, η χρήση βίας είναι νόμιμη όταν ασκείται με σκοπό την εγκαθίδρυση ή την αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος σε ένα κράτος και την απομάκρυνση δικτατόρων ή ολοκληρωτικών καθεστώτων. Η θεωρία δεν γνώρισε μεγάλη αποδοχή, αφού στερείται ερεισμάτων στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Ο τελευταίος δεν

⁷ Seth D. Kaplan, *Fixing Fragile States. A New Paradigm For Development*, Praeger, 2008, σ.2

⁸ Αστέριος Χουλιάρας, *Η κατάρρευση του κράτους στην Αφρική*, Στοχαστής, 1997, σ.15

προκρίνει κάποιο πολίτευμα έναντι ενός άλλου και συνακόλουθα η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας είναι ανεπαρκής λόγος για να θεμελιωθεί η νόμιμη χρήση βίας. Η τρίτη θεωρία που έχει αναπτυχθεί ως εξαίρεση στο Άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών είναι η «ευθύνη προστασίας» και αφορά στην ευθύνη της διεθνούς κοινότητας να προστατεύσει ένα έθνος ή μια ομάδα ανθρώπων από τη συστηματική παραβίαση των δικαιωμάτων τους ή από τον κίνδυνο του αφανισμού. Ουσιαστικά, δεν διαφέρει από τη θεωρία της ανθρωπιστικής επέμβασης, παρά μόνο στην αντικατάσταση του όρου «επέμβαση» με τον όρο «προστασία» που χρησιμοποιείται κατ' ευφημισμό. Η ευθύνη προστασίας της διεθνούς κοινότητας υφίσταται δευτερογενώς, μόνο εφόσον το κράτος έχει ήδη αποτύχει στην πρωταρχική του υποχρέωση να προστατεύσει τους πολίτες του.⁹

Συνολικά, η παρούσα μελέτη επιχειρεί αρχικά να εστιάσει στη νοηματοδότηση των όρων που σχετίζονται με το φαινόμενο των αποτυχημένων κρατών στη διεθνή πολιτική και πώς αυτά αποτελούν δόκιμη απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται διάφοροι δείκτες μέτρησης της κρατικής αποτυχίας, καθώς επίσης και η θέση της συγκεκριμένης κατηγορίας κρατών στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Επίσης, γίνεται εκτίμηση του τρόπου με τον οποίο τα εύθραυστα κράτη δημιουργούν γόνιμο έδαφος για την δράση και επιχειρησιακή ικανότητα διεθνών τρομοκρατικών δικτύων. Στη συνέχεια, εστιάζοντας κυρίως στην πολυτάραχη και κομβική περιοχή του Κέρατος της Αφρικής, αναλύονται δύο χαρακτηριστικές μελέτες περίπτωσης (case studies), η Σομαλία και η Υεμένη. Επιπλέον, εξετάζεται η εξελικτική πορεία του αναπτυξιακού φαινομένου, και τελικώς οι διεθνείς θεσμοί και δρώντες που προσπαθούν να συμβάλλουν στον σταδιακό μετριασμό των συγκεκριμένων προβλημάτων, διαμέσω της εδραίωσης της ειρήνης, της ασφάλειας, της δικαιοσύνης και γενικότερα της απαραίτητης ενδυνάμωσης των θεσμών.

⁹ Κώστας Θ. Χατζηκωνσταντίνου, Χαράλαμπος Αποστολίδης, Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης, Βασίλης Περγαντής, *Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2014, σ.632-634

ΜΕΡΟΣ Ι:
Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΑΣΗ ΤΗΣ
ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Κεφάλαιο 1^ο

Ορίζοντας τα αποτυχημένα κράτη: Συνιστούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια;

1.1: Προσδιορισμός του αποτυχημένου κράτους

Πρωταρχικά, **αποτυχημένο (failed)** είναι ένα κράτος που δεν έχει την ικανότητα να επιβάλει την τάξη στο εσωτερικό του με τη νομιμοποιημένη χρήση βίας. Παραδείγματα αποτυχημένων κρατών τα τελευταία χρόνια αποτελούν η Καμπότζη, η Ρουάντα, η Λιβερία, η Αϊτή, η Υεμένη και η Σομαλία. Τα αποτυχημένα κράτη δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως βιώσιμες πολιτικές μονάδες, καθώς δεν διαθέτουν αξιόπιστο σύστημα έννομης τάξης και συχνά μαστίζονται από εμφυλίους πολέμους και διενέξεις μεταξύ τοπικών πολέμαρχων. Δεν αποτελούν, επίσης, βιώσιμες οικονομικές οντότητες, καθώς δε μπορούν να αποτελέσουν τη βάση της οικονομικής δραστηριότητας των πολιτών τους εξαιτίας της απουσίας υποδομών. Αν και λίγα κράτη καταρρέουν και εξαλείφονται από το χάρτη, αρκετά από αυτά απλώς συντηρούνται και βρίσκονται διαρκώς υπό την απειλή της κατάρρευσης.¹⁰ Από τη συγκεκριμένη κατηγορία κρατών φαίνεται να αναδύεται μια διαρκής απειλή προς τη διεθνή ασφάλεια η οποία νοείται ως εξής: οι συνθήκες στις οποίες η αμοιβαία επιβίωση και ασφάλεια των κρατών εξασφαλίζονται μέσα από μέτρα που λαμβάνονται για να αποτρέψουν ή να τιμωρήσουν επιθετικές συμπεριφορές στο πλαίσιο μιας διεθνούς τάξης η οποία κυβερνάται στη βάση κανόνων.¹¹

Το θέμα της εγκαθίδρυσης μιας «ασφαλούς διεθνούς τάξης» απαλλαγμένης από τα «κακά» καθεστώτα που την υπομονεύουν βρίσκεται στο επίκεντρο της διεθνούς συζήτησης από τη λήξη του ψυχρού πολέμου. Ο όρος αποτυχημένα κράτη, κατά τη δεκαετία του 1990, ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στις συζητήσεις περί εξωτερικής πολιτικής μεταξύ των αμερικανών ιθυνόντων. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ κατέταξε σε αυτή τη κατηγορία κράτη όπως το Ιράν, το Ιράκ, τη Λιβύη και τη Βόρεια Κορέα επικαλούμενη ως κριτήρια τη στήριξη πολιτικής εξουσίας στη τρομοκρατία και την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής. Τα τραγικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου έδωσαν το έναυσμα για την έναρξη μιας συζήτησης σχετικά με τα κριτήρια και τον τρόπο αντιμετώπισης των αποτυχημένων κρατών από τη διεθνή κοινότητα. Μία

¹⁰ Heywood A., *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*, Εκδόσεις Κριτική, 2013, σ.219

¹¹ *Ibid.*, σ.62

συζήτηση που προκάλεσε έντονο προβληματισμό μεταξύ των θεωρητικών αφορούσε τον αποκλεισμό των κρατών αυτών από τη διεθνή κοινότητα ή και την επιβολή ποινών, οι οποίες έφταναν μέχρι τη χρήση βίας χωρίς καθορισμένα κριτήρια και όρους. Εάν όμως θεωρήσουμε ότι η διεθνής κοινωνία είναι μια ετερογενής κοινωνία που οι επιμέρους μονάδες της, τα κράτη διαφοροποιούνται ως προς τις αξίες, τους κανόνες, τις αρχές και τις πεποιθήσεις, τότε το ερώτημα είναι εάν υπάρχει ομοφωνία και, εάν ναι, ποιος διαμορφώνει την ατζέντα της διεθνούς πολιτικής, υπό ποιες προϋποθέσεις και όρους.¹² Γεωγραφικά, τα αποτυχημένα κράτη και τα κρισίμως αδύναμα κράτη είναι συγκεντρωμένα στην υποσαχάρια Αφρική και σε μικρότερη έκταση, στη νότια και κεντρική Ασία.¹³

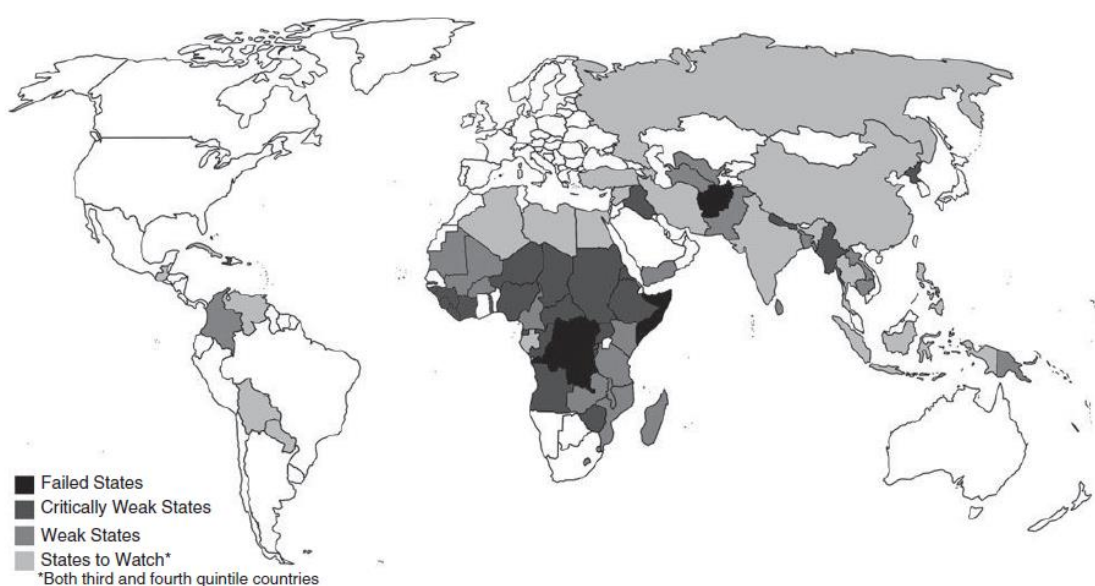

Figure 1.1: Map of the Weak States
The data for this image was taken, with permission, from the Brookings Institution.

14

Ωστόσο, υπάρχει μικρή συναίνεση σχετικά με τον αριθμό και την ταυτότητα των σημερινών αδύναμων, αποτυχημένων, και σε πορεία προς αποτυχία κρατών, και για τα κριτήρια που δικαιολογούν τέτοιες ονομασίες. Χωρίς μεγαλύτερη σαφήνεια για τη φύση, τις αιτίες και τις εκφράσεις της κρατικής αδυναμίας, οι

¹² Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σ.82

¹³ Stewart Patrick Weak Links : *Fragile States, Global Threats, and International Security*, Oxford University Press, 2011, σ. 34

¹⁴ Πηγή: Stewart Patrick Weak links : *Fragile States, Global Threats, and International Security*

πολιτικοί δεν θα είναι σε θέση να διακρίνουν και να χαρτογραφήσουν, τη διάχυση των κινδύνων που μπορεί να προκύψουν από αυτά.¹⁵

Βασικό χαρακτηριστικό τους είναι η βία στο εσωτερικό, η κατάρρευση των κρατικών δομών, η ανυπαρξία ελέγχου, άσκησης αποτελεσματικής εξουσίας και οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για συγκρούσεις που αντικατέστησαν τον παραδοσιακό διακρατικό πόλεμο με αιτίες που έχουν να κάνουν με αξίες, όπως η ανεξαρτησία, η αυτοδιάθεση, η παγίωση της εθνοτικής ταυτότητας σε πολυεθνικές κοινωνίες, η διεκδίκηση εξουσίας κ.λπ.¹⁶

Η ζώνη της αστάθειας περιλαμβάνει σημαντικά τμήματα της νοτιοανατολικής και της νότιας Ασίας, την κεντρική Ασία και τον Καύκασο, τη Μέση Ανατολή και τμήματα της βόρειας Αφρικής, το μεγαλύτερο μέρος της υποσαχάριας Αφρικής, τμήματα της Καραϊβικής και τη βορειοδυτική γωνία της νότιας Αμερικής.¹⁷

Ακόμη, σύμφωνα με τον Robert I. Rotberg τα έθνη-κράτη αποτυγχάνουν κυρίως όταν μαστίζονται σε μεγάλο βαθμό από βία στο εσωτερικό τους και συνεπώς παύουν να προσφέρουν βασικά πολιτικά αγαθά στους κατοίκους τους. Οι κυβερνήσεις τους χάνουν κάθε είδους αξιοπιστία, και η συνεχόμενη φύση του ίδιου του έθνους-κράτους τίθεται υπό έντονη αμφισβήτηση, όντας αθέμιτη στις συνειδήσεις των πολιτών. Στη συνέχεια, ο ορισμός των αποτυχημένων κρατών είναι όντως μία σημαντική προσπάθεια, κυρίως επειδή το φαινόμενο της αποτυχίας του κράτους είναι ένα πεδίο το οποίο χρήζει περαιτέρω έρευνας, με την υπάρχουσα βιβλιογραφία να προσφέρει μεν διάφορους ανακριβείς ορισμούς αλλά και πολλές σωστά δομημένες αναλύσεις. Ακόμη, καταλαβαίνοντας ακριβώς γιατί τα αδύναμα κράτη ολισθαίνουν προς την αποτυχία θα βοηθήσει αρκετά τους ιθύνοντες της χάραξης πολιτικής να σχεδιάσουν μεθόδους οι οποίες θα αποτρέπουν την αποτυχία και, στις περιπτώσεις όπου κράτη αποτυγχάνουν παρ' όλα αυτά (ή καταρρέουν), να βοηθούνται και να υποστηρίζονται στην διαδικασία της ανοικοδόμησης των εθνών κρατών τους. Σήμερα, διαφαίνεται ότι τα κράτη έχουν πολύ περισσότερες δυνατότητες από ότι παλιότερα. Είναι φανερό ότι είναι πολύ περισσότερα σε αριθμό από ότι ήταν μισό αιώνα πριν, με το φάσμα του πληθυσμιακού μεγέθους, των φυσικών παροχών, του πλούτου, της

¹⁵ Ibid. σ.18

¹⁶ Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σ.49

¹⁷ Παπασωτηρίου Χ., *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*, Ποιότητα, 2008, σ.161

παραγωγικότητας, των συστημάτων παράδοσης, των φιλοδοξιών και των επιτευγμάτων να είναι πολύ πιο εκτεταμένο από ποτέ άλλοτε.¹⁸

Όπως διαπιστώνει και ο Rotberg, υπάρχει μία ιεραρχία πολιτικών αγαθών που παρέχονται από τα κράτη και κανένα από αυτά δεν φαίνεται να είναι σημαντικότερο από την παροχή της ανθρώπινης ασφάλειας. Θεμελιώδης λειτουργία του κράτους είναι να παρέχεται το αγαθό της ανθρώπινης ασφάλειας με σκοπό να αποτραπούν εισβολές και διεισδύσεις, και κάθε είδους εδαφικής απώλειας, να εξαλειφθούν οι εσωτερικές απειλές ή επιθέσεις προς την δημόσια τάξη και την κοινωνική δομή. Χρειάζεται δε, να αποτραπεί το έγκλημα και όλοι αυτοί οι κίνδυνοι που σχετίζονται με την εσωτερική ανθρώπινη ασφάλεια. Πρέπει λοιπόν να προσφερθεί κίνητρο στους πολίτες να επιλύουν τις διαφορές τους με τους συμπολίτες τους, χωρίς να καταφεύγουν στα όπλα ή μέσω άλλων μορφών βίας. Η ουσία του συγκεκριμένου πολιτικού αγαθού συνήθως περιλαμβάνει κώδικες και διαδικασίες τα οποία αποτελούν ένα εφαρμόσιμο σύστημα δικαιοσύνης, ασφάλεια των περιουσιών και συνολικότερα συνιστούν το κράτος δικαίου. Πέρα από την ανθρώπινη ασφάλεια, ένα καίριο πολιτικό αγαθό είναι εκείνο το οποίο ωθεί τους πολίτες να συμμετέχουν ελεύθερα, ανοιχτά και ολοκληρωμένα στην πολιτική διαδικασία. Αυτό το αγαθό περικλείει τις θεμελιώδεις ελευθερίες: το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, σεβασμό και υποστήριξη προς τους εθνικούς και περιφερειακούς πολιτικούς θεσμούς, όπως εθνικές νομοθεσίες και δικαστήρια, με έμφαση στα αστικά και ανθρώπινα δικαιώματα.¹⁹

Συγκεκριμένα, τα αποτυχημένα κράτη είναι βαθιά αντιμαχόμενα, επικίνδυνα και αμφισβητήσιμα από διάφορες εθνότητες στο εσωτερικό τους. Στα περισσότερα αποτυχημένα κράτη, οι κυβερνητικές δυνάμεις αντιπαρατίθενται με ένοπλες εξεγέρσεις καθοδηγούμενες από έναν ή περισσότερους αντιπάλους. Περιστασιακά, οι επίσημες αρχές σε ένα αποτυχημένο κράτος αντιμετωπίζουν διάφορες πολιτικές αναταραχές, και πληθώρα συγκρούσεων που στρέφονται ευθέως προ το κράτος ή σε ομάδες εντός αυτού. Οι εμφύλιοι πόλεμοι που χαρακτηρίζουν τα αποτυχημένα κράτη, έχουν συνήθως ρίζες σε εθνοτικές, θρησκευτικές, γλωσσικές ή άλλες διακοινοτικές εχθρότητες. Ο αμοιβαίος φόβος

¹⁸ Robert I. Rotberg, *When States Fail, Causes and Consequences*, Princeton University Press (2003), σ.1-2

¹⁹ *Ibid.*, σ.3

και το δίλημμα ασφαλείας που προκύπτει είναι αυτό που πυροδοτεί τόσο μεγάλη εχθρότητα μεταξύ καθεστώτων και μειονοτήτων. Ειδικότερα όταν μεγεθύνεται η απληστία από την επιθυμία λεηλασίας σε ανακαλύψεις νέων, αμφισβητούμενων, πηγών πλούτου όπως για παράδειγμα πηγές πετρελαίου, πεδία με διαμάντια και άλλα ορυκτά.²⁰

Η ανθρώπινη ασφάλεια θέτει το εξής ερώτημα: Βρίσκονται οι άνθρωποι σε κίνδυνο; Με την ευρύτερη έννοια της, αναφέρεται στην ασφάλεια των ατόμων παρά των κρατών. Αντιτίθεται στην έννοια της «εθνικής ασφαλείας», που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα κράτη και τη στρατιωτική ισχύ, και σύμφωνα με αυτήν οι κύριες απειλές για την ασφάλεια πηγάζουν από την επιθετική συμπεριφορά των άλλων κρατών. Η έννοια της ανθρώπινη ασφάλειας συνιστά μια απόπειρα διεύρυνσης και εμβάθυνσης της έννοιας της απειλής, και έχει επηρεαστεί από ιδέες όπως η ανθρώπινη ανάπτυξη, ιδέα η οποία χρονολογείται από την Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη του ΟΗΕ το 1994 και το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η **ανθρώπινη ασφάλεια** θεωρείται ότι έχει αρκετές διαστάσεις. Ειδικότερα διακρίνεται σε:

- Οικονομική ασφάλεια: εξασφαλισμένο βασικό εισόδημα.
- Επισιτιστική ασφάλεια: φυσική και οικονομική πρόσβαση στα βασικά τρόφιμα.
- Υγειονομική ασφάλεια: προστασία από ασθένειες και ανθυγιεινούς τρόπους ζωής.
- Περιβαλλοντική ασφάλεια: προστασία από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της ανθρώπινης παρέμβασης.
- Προσωπική ασφάλεια: προστασία από όλες τις μορφές φυσικής βίας.
- Κοινωνική ασφάλεια: προστασία της παραδοσιακής ταυτότητας και των παραδοσιακών αξιών.
- Πολιτική ασφάλεια: θέσπιση δικαιωμάτων και ελευθεριών που προστατεύουν τους ανθρώπους από την τυραννική ή κυβερνητική κακομεταχείριση.²¹

²⁰ Ibid., σ.5

²¹ Heywood A., *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*, Εκδόσεις Κριτική, 2013, σ.687

Βέβαια, το δίλημμα ασφάλειας (security dilemma) περιγράφει μια κατάσταση στην οποία οι ενέργειες που κάνει ένας δρών για να ενισχύσει την εθνική του ασφάλεια ερμηνεύονται ως επιθετικές από άλλους δρώντες, προκαλώντας στρατιωτικές αντιδράσεις. Τούτο απεικονίζει δύο διλήμματα. Πρώτον, απεικονίζει ένα δίλημμα όσον αφορά την ερμηνεία: Ποιες είναι οι αφορμές, οι προθέσεις και οι ικανότητες των άλλων να οικοδομήσουν στρατιωτική ισχύ; Καθώς τα όπλα έχουν εγγενώς διαφορούμενο συμβολισμό (αμυντικά ή επιθετικά), υπάρχει μία αβεβαιότητα για αυτά τα ζητήματα. Δεύτερον, απεικονίζει ένα δίλημμα όσον αφορά την αντίδραση: Πρέπει να αντιδράσουν έμπρακτα, με στρατιωτική αντιπαράθεση, ή πρέπει να προσπαθήσουν να εκπέμψουν καθησυχαστικό σήμα και να αποκλιμακώσουν την ένταση; Παρανοήσεις σε αυτό το σημείο μπορούν να οδηγήσουν είτε σε κούρσα εξοπλισμών παρά την θέληση των κρατών είτε σε εθνική καταστροφή.²²

Όμως, το δίλημμα ασφάλειας δεν περιορίζεται σε ζητήματα εξοπλισμών αλλά αφορά και στη γενικότερη αναβάθμιση της διεθνούς θέσης ενός κράτους (π.χ. η επανένωση της Γερμανίας δημιούργησε αντιλήψεις απειλής σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη). Το δίλημμα ασφάλειας συνιστά εγγενές χαρακτηριστικό της διεθνούς πολιτικής, καθώς στο διεθνή χώρο, σε αντίθεση με το εσωτερικό των κρατών, δεν υπάρχει μια υπερκείμενη εξουσία που να ρυθμίζει τους ανταγωνισμούς και να επιβάλλει την τάξη.²³ Σήμερα, από τη μία πλευρά, βρίσκεται ο ανεπτυγμένος κόσμος και τα μεγάλα τμήματα του υπόλοιπου κόσμου που έχουν διασυνδεθεί μαζί του στο πλαίσιο του ανοικτού διεθνούς οικονομικού συστήματος με τρόπους που εξασφαλίζουν τη σταθερότητα, την ειρήνη και την επικέντρωση των κρατών στις προκλήσεις του νεοτερισμού, του εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά, βρίσκεται η ζώνη του πλανήτη που συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από πολιτική αστάθεια, διεθνείς ή εμφύλιους πολέμους και άλλου είδους ένοπλη βία σημαντικής κλίμακας.²⁴

Επίσης, σε ένα αποτυχημένο κράτος το καθεστώς στρέφεται ενάντια στους πολίτες ή σε κάποιο υποσύνολο του συνόλου που θεωρεί εχθρικό. Σε αντίθεση με τα ισχυρά κράτη αδυνατούν να ελέγξουν την περιφέρεια τους, ιδίως εκείνες τις περιοχές που ελέγχονται από εξωτερικές ομάδες. Χάνουν λοιπόν μεγάλες

²² Ibid., σ.61

²³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σ. 30

²⁴ Παπασωτηρίου Χ., *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*, Ποιότητα, 2008, σ.161

εκτάσεις εδάφους. Μία ακόμη ένδειξη κρατικής αποτυχίας είναι η ανάπτυξη της εγκληματικής βίας. Καθώς η εξουσία του κράτους αποδυναμώνεται και αποτυγχάνει, το κράτος γίνεται εγκληματικό ως προς την καταπίεση των πολιτών του, με συνέπεια η ανομία να γίνεται εμφανέστερη. Εγκληματικές οργανώσεις ελέγχουν τους δρόμους των πόλεων. Όπλα και εμπόριο ναρκωτικών γίνονται πιο εύκολα προσβάσιμα. Οι αστυνομικές δυνάμεις παραλύουν και οι παράνομες συμπεριφορές γίνονται η νόρμα. Αναζητώντας προστασία οι πολίτες καταφεύγουν σε πολέμαρχους που εκφράζουν εθνική ή φατριακή ενότητα, παρέχοντας έτσι την ασφάλεια σε μία περίοδο που όλα τα υπόλοιπα, συμπεριλαμβανομένου και του κράτους, θρυμματίζονται. Μεγάλα ποσοστά αστικής εγκληματικότητας, και η άνοδος εγκληματικών συνδικάτων συντελούν στην απόλυτη αναρχία και απόγνωση. Όσο περισσότερο το κράτος παραμελεί τον ρόλο του ως του κύριου προμηθευτή πολιτικών αγαθών τόσο οι πολέμαρχοι και άλλοι κρατικοί δρώντες αναδύονται. Συνεπώς ένα αποτυχημένο κράτος είναι μία πολιτεία η οποία δεν είναι πλέον ικανή να διεκπεραιώσει τις θεμελιώδεις λειτουργίες ενός έθνους-κράτους στο σημερινό κόσμο.²⁵

Από την άλλη πλευρά, τα ισχυρά κράτη ελέγχουν τις περιοχές τους και προσφέρουν πλήρως τα πολιτικά αγαθά στους πολίτες τους. Έχουν καλές επιδόσεις στο ΑΕΠ τους και σε δείκτες όπως ο UNDP Human Development Index και ο Transparency International's Corruption Perception Index. Τα ισχυρά κράτη προσφέρουν υψηλά επίπεδα ασφάλειας από την πολιτική και εγκληματική βία, διασφαλίζουν την πολιτική ελευθερία και τα ατομικά δικαιώματα, δημιουργώντας περιβάλλοντα όπου ευδοκιμεί η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Το κράτος δικαίου ευδοκιμεί. Οι δικαιοσύνη είναι ανεξάρτητη. Τα οδικά δίκτυα είναι καλά συντηρημένα και οι τηλεπικοινωνίες λειτουργούν. Σχολεία και πανεπιστήμια λειτουργούν ομαλά. Τα νοσοκομεία εξυπηρετούν τους ασθενείς αποτελεσματικά. Συνολικά τα ισχυρά κράτη είναι αξιозήλευτα μέρη ειρήνης και τάξης.²⁶ Σε ένα αποτυχημένο κράτος λοιπόν, η έκφραση της επίσημης εξουσίας περιορίζεται συνήθως στην πρωτεύουσα και σε πιο εθνικά ομοιογενείς περιοχές. Με βάση αυτό, η έκταση της αποτυχίας του μπορεί επίσης να μετρηθεί και από την γεωγραφική έκταση που μπορεί ορθώς να ελεγχθεί από την επίσημη κυβέρνηση,

²⁵ Robert I. Rotberg, *When States Fail, Causes and Consequences*, Princeton University Press (2003), σ.6

²⁶ *Ibid.*, σ.4

ιδίως κατά τις νυχτερινές ώρες όπου συνήθως τείνουν να αυξάνονται οι εγκληματικές δραστηριότητες.²⁷

1.2: Αδύναμα και καταρρέοντα κράτη

Τα αδύναμα κράτη (weak states) (ευρέως, κράτη σε κρίση) εμπεριέχουν ένα μεγάλο φάσμα καταστάσεων κρατών. Μπορούν να είναι εγγενώς αδύναμα λόγω γεωγραφικών, φυσικών ή θεμελιωδών οικονομικών περιορισμών. Διαφορετικά, μπορεί να είναι ισχυρά, αλλά προσωρινά ή περιστασιακά αδύναμα εξαιτίας εσωτερικών ανταγωνισμών, προβλημάτων διαχείρισης, απληστία, δεσποτισμό και εξωτερικών επιθέσεων. Τα αδύναμα κράτη υποκρύπτουν εθνικές, θρησκευτικές, γλωσσικές, ή άλλες διακοινοτικές εντάσεις που δεν έχουν ακόμη γίνει αποκάλυπτα βίαιες. Οι ρυθμοί αστικής εγκληματικότητας τείνουν να είναι υψηλοί και αυξανόμενοι. Σε αδύναμα κράτη, η δυνατότητα παροχής επαρκών ποσοτήτων πολιτικών αγαθών μειώνεται. Τα φυσικά δίκτυα υποδομών επιδεινώνονται. Σχολεία και νοσοκομεία δείχνουν σημάδια παραμέλησης, ιδιαίτερα έξω από τις κύριες πόλεις. Ακόμη, Το ΑΕΠ και άλλοι κρίσιμοι οικονομικοί δείκτες μειώνονται σημαντικά ή έχουν πτωτική τάση. Τα επίπεδα διαφθοράς είναι ενοχλητικά υψηλά και κλιμακώνονται. Τα αδύναμα κράτη συνήθως ακολουθούν τις αρχές του κράτους δικαίου στην κάθε παραβίαση. Παρενοχλούν όμως την κοινωνία των πολιτών. Τα αδύναμα κράτη συχνά κυβερνώνται από τους δεσπότες, εκλεγμένους ή μη.²⁸

Περαιτέρω, υπάρχει μια ειδική κατηγορία του αδύναμου κράτους: το «φαινομενικά ισχυρό», είναι πάντα μια απολυταρχία, η οποία ελέγχει άκαμπτα τη διαφωνία και είναι ασφαλές, αλλά ταυτόχρονα παρέχει πολύ λίγα πολιτικά αγαθά. Σε ακραίες περιπτώσεις, όπως η Βόρεια Κορέα, το καθεστώς επιτρέπει στους ανθρώπους της να λιμοκτονήσουν. Η Καμπότζη με τον Πολ Ποτ και το Ιράκ με τον Σαντάμ Χουσεϊν συγκαταλέγονται επίσης, όπως και η Λευκορωσία, το Τουρκμενιστάν και η Λιβύη. Κατά τα τελευταία χρόνια, ο κατάλογος των κρατών που είναι ουσιαστικά αδύναμα, αλλά φαίνονται ισχυρά είναι ακόμη πιο εκτεταμένος.²⁹

²⁷ Ibid., σ.6

²⁸ Ibid., σ.4

²⁹ Ibid., σ.5

Εν τω μεταξύ, παρατηρείται ότι πολλοί μελετητές των διεθνών σχέσεων θεωρούν τη συγκεκριμένη κατηγορία ως την ιδανικότερη για την ανάπτυξη τρομοκρατικών δικτύων. Επιχείρημα, το οποίο θα αναλυθεί στη συνέχεια της εργασίας.

Τα **καταρρέοντα κράτη (collapsed states)** είναι μια σπάνια και ακραία έκδοση των αποτυχημένων κρατών. Τα πολιτικά αγαθά λαμβάνονται μέσω ιδιωτικών ή ad hoc μέσων. Η ασφάλεια εξισώνεται με τον κανόνα των ισχυρών. Το καταρρέον κράτος παρουσιάζει ένα μεγάλο κενό εξουσίας. Έκτοτε, είναι μια απλή γεωγραφική έκφραση, μια μαύρη τρύπα στην οποία μια αποτυχημένη πολιτεία έπεσε. Υπάρχει σκοταδισμός, οι δυνάμεις της εντροπίας έχουν κυριεύσει την ακτινοβολία που μέχρι σήμερα παρείχε κάποια τάξη και άλλα ζωτικής σημασίας πολιτικά αγαθά στους κατοίκους (όχι πλέον τους πολίτες). Βασικό παράδειγμα, όταν η Σομαλία απέτυχε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, σύντομα κατέρρευσε. Ο Rotberg καταλήγει στο ότι η αποτυχία είναι μια ρευστή θέση, με την μετατόπιση πίσω στην αδυναμία ή και προς τα εμπρός στην κατάρρευση να είναι πάντα δυνατή. Για παράδειγμα, ο Λίβανος, η Νιγηρία και το Τατζικιστάν «έφυγαν» από την κατάρρευση, και είναι πλέον αδύναμα. Αναλόγως το Αφγανιστάν και η Σιέρα Λεόνε «αποφοίτησαν» από την κατάρρευση στην αποτυχία.³⁰

Παράλληλα, ο Ulfelder εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο θέμα ως ένδειξη κατάρρευσης: Η κατάρρευση ενός κράτους συμβαίνει όταν ένα κυρίαρχο κράτος αδυνατεί να παράσχει τη δημόσια τάξη σε τουλάχιστον το ήμισυ του εδάφους της ή στην πρωτεύουσά του για τουλάχιστον 30 συνεχόμενες ημέρες. Ένα κυρίαρχο κράτος θεωρείται ότι αδυνατεί να παράσχει δημόσια τάξη σε μια συγκεκριμένη περιοχή όταν α) ένας οργανωμένος αμφισβητίας, συνήθως μια ομάδα ανταρτών ή μια περιφερειακή κυβέρνηση, ελέγχει αποτελεσματικά την περιοχή αυτή β) η ανομία διεισδύει στην περιοχή αυτή ή γ) και τα δύο.³¹ Εκτός του πληττόμενου κράτους, οι κύριες συνέπειες της αστάθειας του κράτους συνήθως προέρχονται από τα γειτονικά κράτη. Βίαιες συγκρούσεις, μεγάλες ποσότητες όπλων, μαζικές προσφυγικές ροές, επικίνδυνες ασθένειες και μειωμένη οικονομική ανάπτυξη μπορούν όλα να εξαπλωθούν από αδύναμα κράτη. Ο κίνδυνος «μόλυνσης» επιδεινώνεται όταν τα αδύναμα, ευπαθή ή

³⁰ Ibid., σ.9-10

³¹ Daniel Lambach, Eva Johais & Markus Bayer, *Conceptualising state collapse: an institutionalist approach*, 2015, . Διαθέσιμο στο: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2015.1038338>, Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

καταρρέοντα κράτη, βρίσκονται δίπλα σε χώρες με παρόμοια χαρακτηριστικά και λίγες άμυνες εναντίον των συγκεκριμένων κινδύνων.³²

1.3: Μέτρηση της αποτυχίας: Προσπάθειες κατάταξης των αποτυχημένων κρατών

Σύμφωνα με την έρευνα του Rotberg (2004), η μέτρηση της αποτυχίας του κράτους χωρίζεται σε τέσσερα μέρη: (1) αδύναμο (weak), (2) αποτυγχάνον (failing), (3) αποτυχημένο (failed), και (4) καταρρέον (collapsed). Όπως διαπιστώνει η Tiffany Howard, ενώ η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση είναι εφαρμόσιμη στην μελέτη του Rotberg, διαφέρει σημαντικά από την κατηγοριοποίηση των κρατών από το State Failure Task Force Project (2004). Οι ερευνητές του State Failure Task Force Project απλά διαχωρίζουν ένα αποτυχημένο κράτος από ένα μη-αποτυχημένο κράτος. Χρησιμοποιούν αυτή τη διάκριση διότι τους επιτρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερες περιπτώσεις στο σύνολο δεδομένων. Μία ακόμη σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στη μελέτη του Rotberg (2004) και του State Failure Task Force Project (2004) είναι ότι ο Rotberg και οι συνεργάτες του κατατάσσουν ένα κράτος ως αποτυχημένο σχετικά με τη δυνατότητα του να προσφέρει βασικά πολιτικά αγαθά, ενώ το State Failure Project υποδηλώνει ένα κράτος ως αποτυχημένο εάν αυτό βιώνει έναν επαναστατικό πόλεμο, εθνοτικές συγκρούσεις, μία δυσμενή ή αποδιοργανωμένη μετάβαση καθεστώτος ή γενοκτονίες σε ένα δεδομένο έτος.³³

Παρ' όλα αυτά, σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι δύο αυτές έρευνες οδηγούνται σε αντικρουόμενους ορισμούς σχετικά με την αποτυχία του κράτους επειδή οδηγούνται από διαφορετικά κίνητρα. Η έρευνα του Rotberg (2003, 2004) καθοδηγείται από τη θεωρία ενώ του State Failure Task Force Report (1995) από δεδομένα και στατιστικά αποτελέσματα. Το State Failure Task Force απέτυχε να προβλέψει την κατάρρευση σε ένα αποτυχημένο κράτος ή να προβλέψει την κατάρρευση σε ένα μη-αποτυχημένο στο 1/3 των περιπτώσεων διότι η εξαρτημένη μεταβλητή του δεν έχει οριστεί κατάλληλα. Η απλή παρουσία της σύγκρουσης, χωρίς να προσδιορίζεται το μέγεθος της σοβαρότητας της, δεν

³² Stewart Patrick Weak Links : *Fragile States, Global Threats, and International Security*, Oxford University Press, 2011, σ. 43

³³ Tiffany O. Howard, *The Tragedy of Failure Evaluating State Failure and Its Impact on the Spread of Refugees, Terrorism, and War*, Praeger, (2010) σ.10

αντιπροσωπεύει κρατική αποτυχία. Την ίδια στιγμή, ο Rotberg και οι συνεργάτες του ορίζουν τη κρατική αποτυχία σύμφωνα με τη δυνατότητα παροχής του δημοσίου αγαθού της ανθρώπινης ασφάλειας (human security).³⁴

1.3.1: Οι δύο προσεγγίσεις στην κρατική αποτυχία

Συγκεκριμένα, η Tiffiany Howard εξηγεί ότι υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις στην κρατική αποτυχία. Η **απόλυτη προσέγγιση μετάβασης (absolute transition approach)** και η **προσέγγιση της διαδικασίας (process approach)**. Η απόλυτη προσέγγιση μετάβασης ορίζει την αποτυχία του κράτους ως την παρουσία ενός από τους τέσσερις μοναδικούς τύπους συγκρούσεων: επαναστατικός πόλεμος, εθνικός πόλεμος, δυσμενείς μεταβάσεις καθεστώτος και γενοκτονία. Βασικά, η κρατική αποτυχία είναι ένα περίπλοκο γεγονός που δεν μπορεί να καθοριστεί ή να εξηγηθεί από την άποψη της βίαιης σύγκρουσης με τη χρήση δεικτών μεσολάβησης των οικονομικών και πολιτικών παραγόντων. Η προσέγγιση της διαδικασίας εμφανίζει την αποτυχία σε τέσσερα στάδια: αδύναμο κράτος, αποτυγχάνον κράτος, αποτυχημένο κράτος, και καταρρέον κράτος. Έτσι, η προσέγγιση αυτή κινείται πέρα από την απόλυτη προσέγγιση μετάβασης αναγνωρίζοντας την αποτυχία του κράτους ως πολυδιάστατη διαδικασία. Είναι αρκετά δύσκολο να εφαρμοστούν αυτές οι τέσσερις κατηγορίες σε πραγματικές περιπτώσεις χωρών, θεωρώντας ότι τα αδύναμα κράτη παρουσιάζουν χαρακτηριστικά παρόμοια με εκείνα των αποτυχημένων κρατών, ενώ τα υπό κατάρρευση κράτη παρουσιάζουν χαρακτηριστικά παρόμοια με εκείνα των αποτυχημένων κρατών. Στην ουσία, αυτή η προσέγγιση βασίζεται σε μία οριοθέτηση των ποιοτικών διαφορών που είναι υπερβολικά περιοριστικές για να είναι εφαρμόσιμες στον πραγματικό κόσμο.³⁵

³⁴ Ibid., σ.11

³⁵ Ibid., σ.12-13

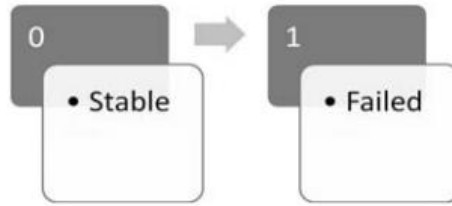

Figure 2.1 Absolute Transition Approach

Figure 2.2 Process Approach

Πηγή: Tiffany O. Howard

1.3.2: Το Μοντέλο Σταδίου Σοβαρότητας

Στο μεταξύ, η βασική προϋπόθεση του **Μοντέλου Σταδίου Σοβαρότητας (Severity Stage Model)** είναι ότι παρουσιάζεται η κρατική αποτυχία με δύο τρόπους. Αρχικά μπορεί να κινηθεί κατά μήκος μιας συνέχειας από **σταθερό (stable)** σε **αποτυγχάνων (failing)** και σε **αποτυχημένο (failed)**, κάτι το οποίο είναι το παραδοσιακό μονοπάτι που λαμβάνεται από την πλειονότητα των κρατών. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν μεμονωμένες περιπτώσεις όπου ένα κράτος προσπερνάει εντελώς το ενδιάμεσο στάδιο αποτυχίας, και αντί αυτού εμφανίζεται η σοβαρή μετάβαση (**severe transition**). Στην περίπτωση αυτή, ένα κράτος μεταφέρεται απ' ευθείας από σταθερό σε αποτυχημένο χωρίς να μεταβαίνει στη κατάσταση του αποτυγχάνων.³⁶

³⁶ Ibid., σ.26

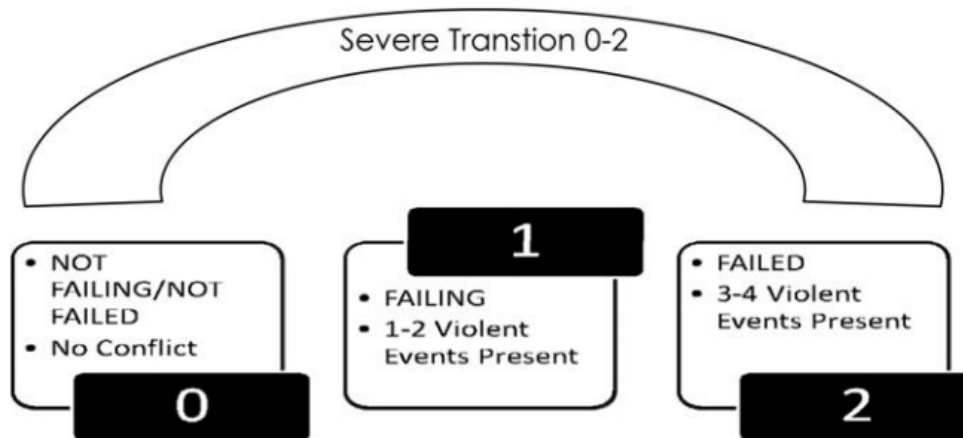

Figure 3.1 Severity Stage Model

Πηγή: Tiffany O. Howard

Επιπλέον, πολλοί από τους δείκτες προσφέρουν μια παραπλανητική προσωπογραφία της ανθεκτικότητας της χώρας, διότι βασίζονται σε δυτικές έννοιες της «χρηστής διακυβέρνησης» και υποθέτουν ότι η κακή διακυβέρνηση αποτελεί βασικό δείκτη αστάθειας. Αλλά ορισμένες χώρες (όπως η Κίνα, το Βιετνάμ, η Ταϊλάνδη, η Καμπότζη, η Νότια Κορέα, και η Ταϊβάν) που έχουν χαμηλή βαθμολογία σε δείκτες χρηστής διακυβέρνησης είναι στην πραγματικότητα αρκετά περιεκτική και επαρκής διακυβέρνηση, για να εξασφαλιστεί ότι παραμένουν σταθερές. Μπορεί να είναι διεφθαρμένες και να διεξάγονται εκλογές που να ωθούν άδικα ένα συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα, αλλά αυτά τα γεγονότα δεν δείχνουν απαραίτητα ότι είναι διαρθρωτικά εύθραυστα κράτη. Εάν μια χώρα είναι σε μεταβατικό στάδιο ή εύθραυστη, αυτό οφείλεται αρκετά στους πολιτικούς ιθύνοντες, τους αναλυτές και τους διπλωμάτες. Οι μεταβατικές χώρες είναι σε θέση να υιοθετήσουν την τυπική συνταγή που διατυπώνεται από τη διεθνή κοινότητα σε χώρες που χρήζουν βοήθειας. Μπορούν να κινηθούν γρήγορα προς τις εκλογές, να εισάγουν οικονομικές μεταρρυθμίσεις, να εστιάσουν στην αναβάθμιση των κυβερνητικών υπουργείων, και ούτω καθεξής. Αλλά τα εύθραυστα κράτη, τα οποία έχουν πολύ πιο βαθιά ριζωμένα προβλήματα, δεν είναι καλά τοποθετημένα ώστε να υιοθετήσουν αυτή την τυποποιημένη προσέγγιση. Οι εκλογές μπορεί να αποφέρουν συγκρούσεις. Οι αλλαγές στην πολιτική από μόνες τους είναι απίθανο να βελτιώσουν την οικονομία. Μια πολύ στενή εστίαση στην κεντρική κυβέρνηση μπορεί να επιδεινώσει και να μην

μειώσει τη δυσλειτουργία. Σε τέτοια μέρη, είναι απαραίτητη μια πολύ πιο δημιουργική προσέγγιση, όπως θα πρέπει να είναι εμφανής από τις αποτυχίες των προηγούμενων διεθνών προσπαθειών σε μέρη όπως το Αφγανιστάν, η Σομαλία και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Η διεθνής κοινότητα έχει προσπαθήσει για τουλάχιστον μια δεκαετία να συγκεντρώσει μια συνεκτική προσέγγιση στα εύθραυστα κράτη. Έχει ως επί το πλείστον αποτύχει επειδή οι δρώντες αρνήθηκαν να δουν το πρόβλημα της αστάθειας ως αυτό που είναι, δηλαδή ένα ζήτημα της ιστορίας, της ταυτότητας, και ακατάλληλων θεσμών. Ο καθορισμός της ευπάθειας με μεγαλύτερη ακρίβεια αποτελεί προϋπόθεση για την κατανόηση και τη μείωσή της.³⁷

Συνεπώς, η αστάθεια αυτή αποτελεί μείζονα αιτία για την υπανάπτυξη μεγάλων τμημάτων του Τρίτου Κόσμου. Όλες σχεδόν οι χώρες στην κατώτατη κατηγορία του κατά κεφαλήν εισοδήματος στον κόσμο γνώρισαν πολέμους εντός της τελευταίας εικοσαετίας. Πολλές χώρες στη ζώνη της αστάθειας χαρακτηρίζονται από αδύναμους κρατικούς θεσμούς ή και αποτυχημένα κράτη που αδυνατούν να επιβάλλουν την εσωτερική κυριαρχία, δηλαδή το κρατικό μονοπώλιο της ένοπλης ισχύος. Οι κυβερνήσεις τους διοχέτευαν πόρους στις πολεμικές αναμετρήσεις σε βάρος των υλικών υποδομών και της επένδυσης στο ανθρώπινο δυναμικό τους (υγεία και παιδεία). Λόγω των συνθηκών ανασφάλειας οι οικονομίες τους δεν ήταν σε θέση να δικτυωθούν στο διεθνές ανοικτό οικονομικό σύστημα με αποτέλεσμα να μην συμμετάσχουν στην αναπτυξιακή δυναμική του. Στο χώρο της αστάθειας λοιπόν, έλαβαν χώρα οι μεγαλύτερες ανθρωπιστικές κρίσεις της εποχής μας. Η μέση διάρκεια ζωής στη ζώνη της αστάθειας είναι τουλάχιστον δώδεκα χρόνια χαμηλότερη από τον μέσο όρο στον υπόλοιπο κόσμο.³⁸

Σύμφωνα με τη μελέτη των Daron Acemoglu και James Robinson, οι ανεπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες εξαιτίας των «ανοικτών οικονομικών θεσμών», δηλαδή ένας συνδυασμός του κράτους και της ελεύθερης αγοράς στον οποίο:

- Το κράτος δημιουργεί κίνητρα για τους ανθρώπους να επενδύσουν και να καινοτομήσουν μέσω της εγγύησης των ιδιωτικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και την επιβολή του δικαίου των συμβάσεων.
- Το κράτος επιτρέπει επενδύσεις και ανάπτυξη μέσω της παροχής εκπαίδευσης και υποδομών.

³⁷ Διαθέσιμο στο: <https://www.fragilestates.org/2012/06/03/differentiating-between-fragile-states-and-transition-countries/>, Ημ. Εισόδου: 20/9/2018

³⁸ Παπασωτηρίου Χ., *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*, Ποιότητα, 2008, σ.164

- Το κράτος ελέγχεται από τους πολίτες του, αντί να μονοπωλείται από μια μικρή ελίτ. Πρωταρχικά, πρέπει να υπάρξει μια δημοκρατική αρχή σε λειτουργία στην οποία οι άνθρωποι στην πολιτική θα ιδρύουν θεσμούς και νόμους που θα εργάζονται για την πλειονότητα των ανθρώπων, αντί να εργάζονται μόνο για να ωφελήσουν τους πλούσιους.
- Το κράτος πρέπει επίσης να διατηρήσει το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης βίας.

Σε αντίθεση με τις χώρες που αναπτύσσουν «ανοικτούς οικονομικούς θεσμούς» που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη, οι συγγραφείς προτείνουν ότι αντιθέτως, οι «κλειστοί οικονομικοί θεσμοί» μπορεί να δημιουργήσουν βραχυπρόθεσμη ανάπτυξη, αλλά μακροπρόθεσμα θα έχουν ως αποτέλεσμα τη φτώχεια. Προτείνουν επίσης ότι υπάρχει ένας «φαύλος κύκλος» στην εργασία σε πολλές υπανάπτυκτες χώρες κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών έως τεσσάρων αιώνων: Οι κλειστοί θεσμοί καθιερώθηκαν αρχικά από μια αποικιοκρατική δύναμη (βασικά που έχτισε σε ήδη υπάρχοντες κλειστούς θεσμούς), οι οποίοι, μετά την ανεξαρτησία, έγιναν ακόμη πιο περιορισμένοι υπό του ηγεμόνες της μετά-αποικιοκρατικής εποχής, οι οποίοι με τη σειρά τους οδήγησαν σε εμφύλιο πόλεμο ως ανταγωνιστικές φατρίες, πολέμησαν για τον έλεγχο των κλειστών θεσμών, οι οποίοι στη συνέχεια οδήγησαν σε ένα απόλυτο χάος και σε αποτυχημένα κράτη. Οι συγγραφείς βλέπουν πολύ λίγες προοπτικές για τέτοιες χώρες.³⁹

Αντίθετα, οι ανεπτυγμένες χώρες όπως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο επωφελήθηκαν από τρεις έως τέσσερις αιώνες ενός ενάρετου κύκλου στον οποίο τα θεσμικά όργανα έχουν γίνει σταδιακά πιο ανοιχτά, γεγονός το οποίο έχει δημιουργήσει αυξανόμενα κίνητρα για τους επιχειρηματίες και την οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, οι συγγραφείς έχουν καταλήξει σε αυτό το συμπέρασμα μέσω μιας σειράς συγκρίσιμων μελετών των χωρών που βρίσκονται σε στενή γεωγραφική εγγύτητα μεταξύ τους, όπως:

- Μεξικό/Αμερική
- Νότια/Βόρεια Κορέα
- Μποτσουάνα/Ζιμπάμπουε

Επομένως, ισχυρίζονται ότι η κρίσιμη διαφορά μεταξύ αυτών των ζευγών των χωρών είναι οι θεσμικές υποδομές που έχουν καθιερωθεί μέσα από τις τελευταίες

³⁹ *Why Nations Fail: A Summary*, Διαθέσιμο στο: <https://revisesociology.com/2016/08/05/why-nations-fail-summary/>, Ημ. Εισόδου: 28/9/2018

δεκαετίες/αιώνες, και αυτό είναι που εξηγεί τη σχετική ανάπτυξη τους/υπανάπτυξη. Ένα κράτος πρέπει να είναι ανοιχτό προς την οικονομική ανάπτυξη δηλαδή, πρέπει και να επιλέγονται από τους πολίτες του και να έχει ένα συγκεντρωτικό έλεγχο της νόμιμης βίας. Από την άλλη πλευρά, οι κλειστοί πολιτικοί και οικονομικοί θεσμοί τείνουν να στηρίζονται αναμεταξύ τους (που σημαίνει ότι οι μάζες δεν τους υποστηρίζουν διότι φαίνεται να υπάρχει αντικίνητρο). Γεγονός είναι ότι, όπου η τεχνολογική εξέλιξη είναι η κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης, αυτό σημαίνει κοινωνική αλλαγή, και με την αλλαγή αυτή υπάρχουν νικητές και ηττημένοι. Έτσι, οι υπάρχουσες ελίτ μπορεί να αντισταθούν στις αλλαγές εκείνες που κάνουν τους θεσμούς πιο ανοιχτούς, ακόμη και αν αυτό σημαίνει μεγαλύτερη ευημερία για όλους, διότι θα σημαίνει λιγότερη ευημερία για αυτούς.⁴⁰

1.4: Υφιστάμενοι δείκτες καθορισμού και μέτρησης της αδυναμίας του κράτους

Τα τελευταία χρόνια οι μελετητές και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής έχουν κάνει μια σειρά από ποσοτικούς και αναλυτικούς δείκτες, για να εξετάζουν την αδυναμία και την αποτυχία του κράτους. Ενώ είναι πολύτιμοι, κανένας από αυτούς δεν είναι αρκετά περιεκτικός. Ίσως ο πιο γνωστός είναι ο υποστηριζόμενος από την CIA, της **State Failure** (πλέον **Political Instability**) **Task Force**, ο οποίος χρησιμοποιεί ένα εκτεταμένο σύνολο δεδομένων για την απομόνωση μεταβλητών που σχετίζονται με την έναρξη της μίας «σοβαρής εσωτερικής πολιτικής κρίσης». Αν και θεωρείται η πιο ακριβής πρόβλεψη της «σοβαρής κρατικής αποτυχίας», δεν είναι προσανατολισμένη στην ανάλυση περιπτώσεων πιο μέτριας ή ενδημικής αδυναμίας. Επιπρόσθετα, ένας ακόμη δείκτης που χρησιμοποιείται κατά κόρον είναι ο **Failed States Index**. Ο συγκεκριμένος δείκτης δημοσιεύεται από το περιοδικό *Foreign Policy* και το ερευνητικό κέντρο *Fund for Peace (FFP)*, χρησιμοποιώντας ιδιόκτητο λογισμικό ώστε να κατατάξει τα κράτη σύμφωνα με την ευαισθησία τους στην πολιτική αστάθεια. Η προσπάθεια αυτή επικεντρώνεται κυρίως στον κίνδυνο βίας και όχι σε άλλες πτυχές της θεσμικής δύναμης.⁴¹

Ακόμη, το FFP ορίζει το εύθραυστο κράτος ως μία κατάσταση που έχει πολλά διαφορετικά χαρακτηριστικά, και αυτή η αστάθεια μπορεί να εκδηλωθεί με

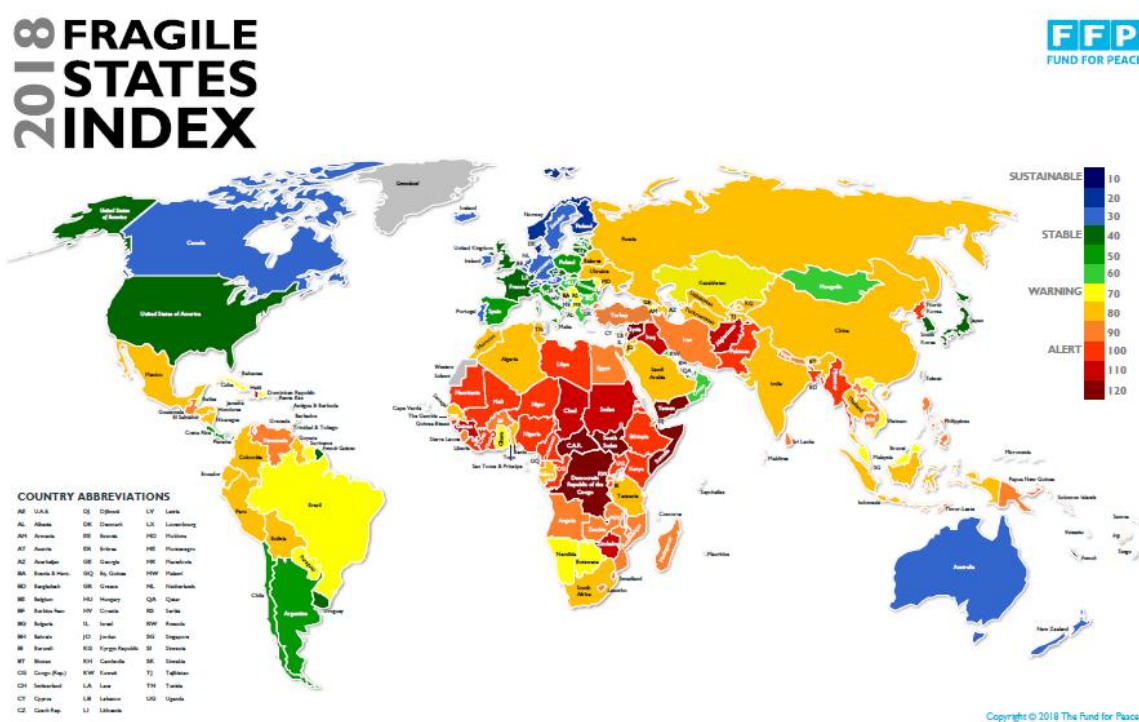
⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Stewart Patrick *Weak Links : Fragile States, Global Threats, and International Security*, Oxford University Press, 2011, σ.26-27

διάφορους τρόπους. Ωστόσο, ορισμένες από τις πιο κοινές ιδιότητες του εύθραυστου κράτους μπορεί να περιλαμβάνουν:

- Την απώλεια του φυσικού ελέγχου της επικράτειάς του ή του μονοπωλίου της νόμιμης χρήσης βίας.
- Την διάβρωση της νόμιμης εξουσίας σχετικά με τη λήψη συλλογικών αποφάσεων.
- Αδυναμία παροχής βασικών δημόσιων υπηρεσιών.
- Την ανικανότητα να αλληλεπιδρά με άλλα κράτη ως πλήρες μέλος της διεθνούς κοινότητας.⁴²

Ο Fragile States Index του έτους 2018:

⁴³ Πηγή: <http://fundforpeace.org/fsi/>

Αναλόγως, λοιποί δείκτες για την μέτρηση της κρατικής αποτυχίας είναι οι εξής:

- **Country Indicators for Foreign Policy (CIFP)**, του Πανεπιστημίου Carleton.

⁴² <http://fundforpeace.org/fsi/frequently-asked-questions/what-does-state-fragility-mean/>

⁴³ Πηγή: <http://fundforpeace.org/fsi/>

- **Agency for International Development (USAID)**, Department for International Development (DFID) του Ηνωμένου Βασιλείου.
- **Fragile and Conflict-Affected Countries Group**, της Παγκόσμιας Τράπεζας.
- **Sovereignty Index**, των Ashraf Ghani, Clare Lockhart, και Michael Carnahan.
- **Mo Ibrahim Foundation's Index of African Governance**, πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου Harvard.
- **Peace and Conflict Instability Ledger**, του Πανεπιστημίου Maryland.⁴⁴

1.5: Οι Ελάχιστα Ανεπτυγμένες Χώρες

Οι Ελάχιστα Ανεπτυγμένες Χώρες (EAX) είναι χώρες χαμηλού εισοδήματος που αντιμετωπίζουν σοβαρά διαρθρωτικά εμπόδια στη βιώσιμη ανάπτυξη. Είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε οικονομικούς και περιβαλλοντικούς κλυδωνισμούς και έχουν χαμηλά επίπεδα ανθρώπινων πόρων (σύμφωνα με τα νούμερα των δεικτών HAI, GNI & EVI που παρουσιάζουν).⁴⁵ Σήμερα, υπάρχουν επί του παρόντος **47 χώρες** στον κατάλογο των EAX, οι οποίες αναθεωρούνται κάθε **τρία χρόνια** από την Επιτροπή Ανάπτυξης, Committee for Development (CDP), επικουρικού συμβουλευτικού οργάνου του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών (ECOSOC). Ως αποτέλεσμα, οι EAX έχουν αποκλειστική πρόσβαση σε ορισμένα διεθνή μέτρα στήριξης, ιδίως στους τομείς της αναπτυξιακής βοήθειας και του εμπορίου. Συγκεκριμένα:

- Duty & quota free πρόσβαση στις ευρωπαϊκές αγορές.
- Καθεστώς ειδικής μεταχείρισης στον ΠΟΕ.
- Προσφορά των υπολοίπων χωρών 0.15-0.20% του GNI τους στις EAX.
- Χρηματοδότηση για την κλιματική αλλαγή.
- Μειωμένες εισφορές στον ΟΗΕ.
- Βοήθεια στα ταξίδια για τις διεθνείς συναντήσεις.⁴⁶

⁴⁴ Stewart Patrick Weak Links : *Fragile States, Global Threats, and International Security*, Oxford University Press, 2011, σ.26-27

⁴⁵ Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category/ldc-inclusion.html> Ημ. Εισόδου: 1/10/2018

⁴⁶ Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category.html> Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

Identification of Eligible Countries

- The CDP reviews the list of LDCs and makes recommendations for inclusion in and graduation from the category every three years
- These recommendations are not exclusively based on the criteria scores, complementary country-specific information and the views of the government are also taken into account
- The inclusion thresholds, as determined by the CDP, must be met for each of the three criteria (GNI per capita, HAI and EVI) in one triennial review
- The Population must be no larger than 75 million inhabitants

Inclusion Thresholds: 2018 Triennial Review

 Gross National Income (GNI) per capita	 Human Assets Index (HAI)	 Economic Vulnerability Index (EVI)
\$1,025 or below	60 or below	36 or above

47

Πηγή: <https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category/ldc-inclusion.html>

⁴⁷ Πηγή: <https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category/ldc-inclusion.html>

Η πρόσφατη λίστα των ΕΑΧ:

United Nations
Committee for Development Policy
Development Policy and Analysis Division
Department of Economic and Social Affairs

List of Least Developed Countries (as of March 2018)*, **

Afghanistan (1971)
Angola ¹ (1994)
Bangladesh (1975)
Benin (1971)
Bhutan (1971)
Burkina Faso (1971)
Burundi (1971)
Cambodia (1991)
Central African Republic (1975)
Chad (1971)
Comoros (1977)
Democratic Republic of the Congo (1991)
Djibouti (1982)
Eritrea (1994)
Ethiopia (1971)
Gambia (1975)
Guinea (1971)
Guinea-Bissau (1981)
Haiti (1971)
Kiribati (1986)
Lao People's Democratic Republic (1971)
Lesotho (1971)
Liberia (1990)
Madagascar (1991)

Malawi (1971)
Mali (1971)
Mauritania (1986)
Mozambique (1988)
Myanmar (1987)
Nepal (1971)
Niger (1971)
Rwanda (1971)
Sao Tome and Principe (1982)
Senegal (2000)
Sierra Leone (1982)
Solomon Islands (1991)
Somalia (1971)
South Sudan (2012)
Sudan (1971)
Timor-Leste (2003)
Togo (1982)
Tuvalu (1986)
Uganda (1971)
United Republic of Tanzania (1971)
Vanuatu ² (1985)
Yemen (1971)
Zambia (1991)

* The list will be updated when new decisions become available.

** Year of inclusion on the list in brackets.

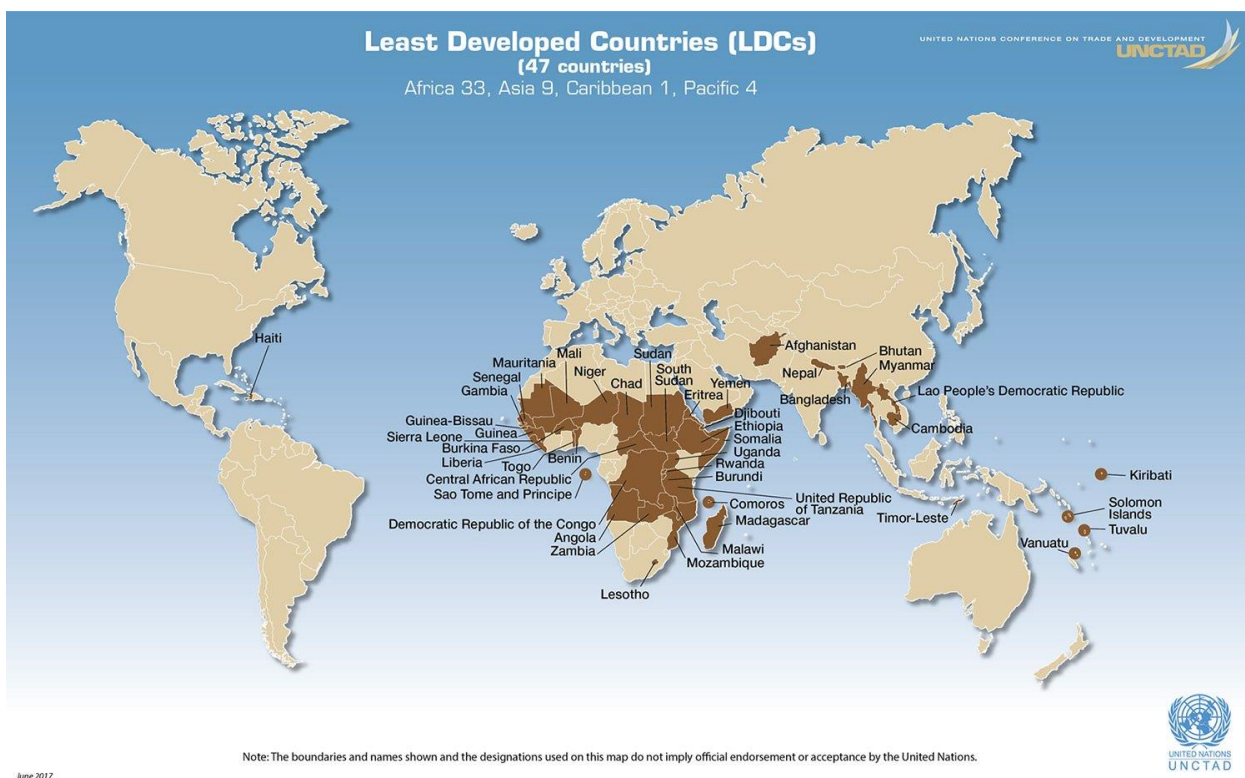
¹ General Assembly resolution A/RES/70/253 adopted on 12 February 2016, decided that Angola will graduate five years after the adoption of the resolution, i.e. on 12 February 2021.

² General Assembly resolution A/RES/68/18 adopted on 4 December 2013, decided that Vanuatu will graduate four years after the adoption of the resolution on 4 December 2017. General Assembly resolution A/RES/70/78 adopted on 9 December 2015, decided to extend the preparatory period before graduation for Vanuatu by three years, until 4 December 2020, due to the unique disruption caused to the economic and social progress of Vanuatu by Cyclone Pam.

Πηγή: <https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category.html>

Σήμερα, οι ΕΑΧ αντιπροσωπεύουν περίπου 350 εκατομμύρια κατοίκους, ήτοι το 1/8 του συνόλου του πληθυσμού του Τρίτου Κόσμου. Το ΑΕΠ ανά κάτοικο του νέου αυτού πρωταγωνιστή της διεθνούς σκηνής, εάν και όταν αυτό αυξάνεται, δεν ανταποκρίνεται ούτε και στην ελάχιστη αισιοδοξία του πλέον καλοπροαίρετου παρατηρητή του φαινομένου. Για όλα τα κράτη του λεγόμενου Τέταρτου Κόσμου, η

εκμετάλλευση και αξιοποίηση των μεταλλευτικών τους κοιτασμάτων, αλλά και άλλων φυσικών πηγών, βρίσκεται σε εμβρυακή κατάσταση, αποτέλεσμα της καθολικής άγνοιας των αυτοχθόνων στον τομέα της γεωλογίας, αλλά και της έλλειψης απαραίτητων κεφαλαιακών πόρων. Περαιτέρω, γνωρίζουμε ότι 20 από τα κράτη αυτά διαθέτουν σημαντικά αποθέματα μεταλλευτικών κοιτασμάτων και άλλων φυσικών πόρων. Τα περισσότερα από τα κράτη αυτά βρίσκονται στην Αφρική. Επίσης ο μέσος όρος ζωής είναι τα 45 χρόνια, ενώ για τα τριτοκοσμικά, γενικότερα, κράτη είναι τα 55 και για τα ανεπτυγμένα 75 χρόνια. Συνολικά, οι περισσότερες από τις χώρες αυτές αντιμετωπίζουν ένα ή περισσότερα γεωγραφικής ή κλιματολογικής φύσεως προβλήματα. Συγκεκριμένα, οι 15 από αυτές είναι περικλειστά κράτη, 22 υποφέρουν από ξηρασία και ερήμωση, ενώ σημαντικός αριθμός (11) είναι απομακρυσμένες νησιωτικές χώρες, εκτεθειμένες καθημερινώς σε κυκλώνες, σεισμούς, τσουνάμι και ασφαλώς στο φαινόμενο της ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής.⁴⁸

Πηγή: https://unctad.org/en/PublishingImages/aldc_LDCs_map_large.jpg,⁴⁹

⁴⁸ Τσάλας Γ.Ι., *Αναπτυξιακό φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2010, σ.175-176

⁴⁹ EAX, Ιούνιος 2017

ΜΕΡΟΣ ΙΙ:

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΑ

ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΑ ΚΡΑΤΗ

Κεφάλαιο 2^ο

Ελκύουν τα αποτυχημένα κράτη τρομοκρατικά δίκτυα; Η θέση τους στην πολιτική ατζέντα των ΗΠΑ

Αρχικά, η τρομοκρατία συνίσταται σε μεμονωμένα χτυπήματα που σε μεγάλο βαθμό στρέφονται εναντίον μη στρατιωτικών στόχων και δεν συνδυάζονται άμεσα με προσπάθεια κατοχής εδάφους.⁵⁰ Ενώ οι παραδοσιακοί τρομοκράτες χρησιμοποιούσαν κατά κανόνα στρατιωτικού τύπου ιεραρχικές δομές, οι νέοι τρομοκράτες λειτουργούν μέσα σε πολύ πιο διασκορπισμένα και άμορφα διεθνή δίκτυα χαλαρά συνδεδεμένων πυρήνων και δικτύων. Η Αλ-Κάιντα, για παράδειγμα σκιαγραφείται περισσότερο ως ιδέα παρά ως οργάνωση, με το δίκτυο των πυρήνων της να είναι τόσο χαλαρά οργανωμένο ώστε να αποκαλείται «ιερός πόλεμος χωρίς ηγέτη».⁵¹

Πηγή: <https://www.statista.com/chart/10533/global-threats/>

⁵⁰ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σ.266

⁵¹ Heywood A., *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*, Εκδόσεις Κριτική, 2013, σ.484

Η τρομοκρατική απειλή που θέτει το Ισλαμικό Κράτος (ISIS) και η παγκόσμια κλιματική αλλαγή είναι τα ζητήματα για τα οποία οι περισσότεροι άνθρωποι ανησυχούν σε πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο, φανερώνει μια έκθεση που πραγματοποιήθηκε από το ερευνητικό κέντρο Pew Research Center. Ενώ οι άνθρωποι στις ευρωπαϊκές χώρες, στις ΗΠΑ ή στη Ρωσία αντιλαμβάνονται πως είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος, οι άνθρωποι στην Αφρική και τη Λατινική Αμερική φοβούνται κυρίως τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.⁵² Οι τρομοκρατικές επιθέσεις συχνά είναι προσεκτικά «χορογραφημένες» για να προσελκύουν την προσοχή των ηλεκτρονικών ΜΜΕ και του διεθνούς τύπου. Η λήψη και η παρακράτηση ομήρων αυξάνει το δράμα. Οι όμηροι συχνά δεν σημαίνουν τίποτα για τους τρομοκράτες. Η τρομοκρατία απευθύνεται στους ανθρώπους που παρακολουθούν, όχι στα πραγματικά θύματα. Η τρομοκρατία αποτελεί ένα θέατρο.⁵³

Το βασικό οργανωτικό έργο των τρομοκρατών είναι απλό να περιγραφεί: η ελεγχόμενη εφαρμογή της βίας στην υπηρεσία των πολιτικών στόχων. Χτυπώντας τους λάθος στόχους ή διεξάγοντας πάρα πολλές επιθέσεις, μπορεί να είναι εξίσου επιζήμιες για τον πολιτικό στόχο της ομάδας, θεωρώντας έτσι ότι πετυχαίνει πολύ λίγα. Η οργανωτική πρόκληση είναι ότι οι ηγέτες πρέπει να συνεργαστούν με άλλους για τη διεξαγωγή επιθέσεων, να συγκεντρώσουν κεφάλαια και να διαδώσουν το ιδεολογικό τους μήνυμα.⁵⁴

Επιπλέον, το σημαντικότερο διεθνικό φαινόμενο που αναδείχθηκε στις αρχές του 21^{ου} αιώνα υπήρξε αναμφισβήτητα η τρομοκρατία. Ειδικότερα η επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το 2001 αναβίβασε το θέμα της τρομοκρατίας στην κορυφή της πολιτικής ατζέντας των ΗΠΑ, Η νέα πρόκληση ασφάλειας δεν προερχόταν από ένα κυρίαρχο που θα μπορούσε με τις στρατιωτικές του ικανότητες να αποτρέψει ή να αναχαιτίσει την απειλή αλλά από έναν μη κρατικό δρώντα με ασαφείς στόχους και αδυναμία αντιμετώπισης με τα παραδοσιακά εργαλεία της ισχύος. Και τούτο διότι ο ασύμμετρος χαρακτήρας της εν λόγω απειλής δίνει τη δυνατότητα σε ομάδες με περιορισμένα μέσα να πετύχουν δυσανάλογα μεγάλους στόχους, ενώ η αντιμετώπιση

⁵² Isabel von Kessel, *What is the Biggest Threat to your Country?* Διαθέσιμο στο: <https://www.statista.com/chart/10533/global-threats/>, Ημ. Εισόδου 24/9/2018

⁵³ Gabriel Weimann, *The Psychology of Mass-Mediated Terrorism*, American Behavioral Scientist 2008, σ.70

⁵⁴ Wayne A. Downing, *Al-Qaida's (Mis) Adventures in the Horn of Africa*, Harmony Project, Combating Terrorism Center at West Point, σ.9

τους με τα συμβατικά μέσα του πολέμου δεν είναι επαρκής για να αποτρέψει τις ενέργειες ενός μη κρατικού δρώντα με διεθνική δράση.⁵⁵

Τα παραπάνω οδήγησαν σε μία νέα ανάγνωση της ασφάλειας που αντανακλά έναν νέο κώδικα αξιών, ο οποίος υπερβαίνει την αυστηρά στρατιωτική διάσταση προσδίδοντας της ευρύτερο περιεχόμενο. Το τελευταίο απεικονίζεται στις διαστάσεις της ασφάλειας, όπως την πολιτική ασφάλεια που αφορά την ενδοκρατική σταθερότητα και τα συστήματα διακυβέρνησης και την ανθρώπινη ασφάλεια που αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και είναι μέρος της πρώτης. Η περιβαλλοντική ασφάλεια η φτώχεια, ο έλεγχος των πυρηνικών και ο αφοπλισμός, το διασυνοριακό έγκλημα είναι φαινόμενα που βρίσκονται στην ατζέντα της διεθνούς πολιτικής και αναζητούν λύσεις από κράτη, διεθνείς οργανισμούς, πολιτικούς και οικονομικούς, ΜΚΟ αλλά και ιδιωτικούς δρώντες.⁵⁶

Είναι αρκετά φανερό γιατί οι ΗΠΑ ασχολούνται με τα αποτυχημένα κράτη τα τελευταία χρόνια. Μία περιοχή η οποία στερείται το μονοπώλιο του νόμιμου εξαναγκασμού είναι ένα κενό που προσελκύει, στη σημερινή εποχή της τζιχάντ και της θρησκευτικής βίας, πολλούς βίαιους παράγοντες που μπορούν να βλάψουν τα συμφέροντα μακρινών χωρών όπως έπραξαν την 11^η Σεπτεμβρίου. Ούτε η Μπόκο Χαράμ, ούτε το Ισλαμικό Κράτος θα ήταν εντυπωσιακά πολιτικά κινήματα αν έπρεπε να αντιμετωπίσουν ένα καλά οργανωμένο κράτος. Λαμβάνονται υπ' όψιν στα σοβαρά μόνο επειδή άνθισαν σε περιβάλλοντα αδύναμων κρατών όπως αυτά της Δυτικής Αφρικής, της Συρίας και του Ιράκ. Φαίνεται ότι οι ΗΠΑ υπερεκτίμησαν τους συνολικούς κινδύνους που αντιπροσωπεύει η τρομοκρατία που προέρχεται από τέτοιες πηγές. Μεγάλο μέρος της τεράστιας ανησυχίας αμέσως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου οδήγήθηκε από το φόβο ότι οι τζιχαντιστές επρόκειτο να αποκτήσουν όπλα μαζικής καταστροφής. Ενώ αυτό το σενάριο παραμένει δυνατό, οι πραγματικές συνέπειες είναι πολύ μικρότερης κλίμακας επιχειρήσεις όπως π.χ. στο περιοδικό Charlie Hebdo. Ο Francis Fukuyama επίσης θεωρεί ότι δεν είναι τόσο σημαντικό να υπάρξει ένας ακριβής ορισμός ενός αποτυχημένου κράτους ή να τεθεί ένα όριο μεταξύ αποτυχημένων και αδύναμων κρατών. Τα αδύναμα κράτη που δεν μπορούν να ελέγξουν την ασφάλεια στα σύνορα τους, όπως η Νιγηρία ή το Πακιστάν μπορούν δυνητικά να στεγάσουν επικίνδυνες ομάδες εξίσου εύκολα με αποτυχημένα όπως η Σομαλία και η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Δεν υπάρχει από την πλευρά των

⁵⁵ Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σ.25

⁵⁶ *Ibid.*, σ.25

ΗΠΑ ενδιαφέρον για τα αποτυχημένα κράτη ως κατηγορία, αλλά ενδιαφέρονται απεναντίας για τις εξωτερικότητες ασφάλειας που ρέουν από τις συγκρούσεις σε αυτά. Είναι κατανοητό γιατί η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έχει επικεντρωθεί στην ανοικοδόμηση κράτους στο Αφγανιστάν, το Ιράκ, και άλλες περιοχές. Ακόμα κι αν αυτό δεν αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, είναι ακόμα λογικό ότι η Αμερική πρέπει να θελήσει να δημιουργήσει την τάξη σε δυνητικά επικίνδυνα μέρη. Το πραγματικό όμως ερώτημα εδώ είναι αν μπορεί όντως να το εφαρμόσει.⁵⁷

Βέβαια, όπως οι περιπτώσεις της Σομαλίας και του Αφγανιστάν έχουν άφθονα δείξει, περιοχές με προβλήματα διακυβέρνησης απειλούν τη διεθνή ασφάλεια, μετατρέπονται σε πηγές για τρομοκρατικές και εγκληματικές δραστηριότητες. Έχει παρατηρηθεί ότι στη πραγματικότητα οι τρομοκράτες θα προτιμήσουν να αναζητήσουν το ορμητήριο τους σε διεφθαρμένα μεν, αλλά «υπό λειτουργία» κράτη, όπως η Κένυα, παρά σε εντελώς αποτυχημένα, όπως η Σομαλία. Αυτό ισχύει διότι τα πρώτα, σε αντίθεση με τα τελευταία, μπορούν να προσφέρουν χρήσιμες υποδομές (π.χ. διαβατήρια) και τουλάχιστον μία μικρή ποσότητα ασφάλειας. Ακόμη όμως, φαίνεται ότι οι τρομοκράτες μπορούν να δρουν επιτυχώς στα αποτυχημένα κράτη ενίοτε, είτε με το να υποστηρίζουν μία φατρία η οποία τελικά αναλαμβάνει τον πλήρη έλεγχο του κράτους (όπως έπραξε η Αλ-Κάιντα με τους Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν), είτε με το να υποσκελίσουν μία φατρία την οποία βοήθησαν αρχικά να πάρει τον έλεγχο μίας συγκεκριμένης περιοχής (όπως έκαναν οι τζιχαντιστές με τους Τουαρέγκ στο Βόρειο Μάλι). Εξάλλου, όπως δείχνει η περίπτωση της πειρατείας στη Σομαλία, οι ακυβέρνητες περιοχές αποτελούν γόνιμο έδαφος για εγκληματικές δραστηριότητες οι οποίες στη συνέχεια μπορούν να εξελιχθούν σε απειλές για τη διεθνή ασφάλεια.⁵⁸

Αντίστοιχα, ορισμένα από τα φτωχότερα κράτη του κόσμου (Κονγκό, Μπουρούντι, Ζιμπάμπουε, Αϊτή, Μιανμάρ και Βόρεια Κορέα) δεν αποτελούν φιλόξενους προορισμούς για τρομοκράτες. Την ίδια ώρα, επιθέσεις της Αλ-Κάιντα οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν σε προηγμένα και πλούσια δυτικά κράτη, όπως τη Βρετανία και την Ισπανία. Για τους Αμερικανούς ειδικούς της τρομοκρατίας, ο μεγαλύτερος τρομοκρατικός κίνδυνος προέρχεται από Ευρωπαίους εξτρεμιστές, που μπορούν να εισέλθουν στις ΗΠΑ ευκολότερα από ότι ένας Υεμενίτης μαχητής

⁵⁷ Francis Fukuyama, *Breeding Ground For Terrorism*, 2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.hoover.org/research/breeding-ground-terrorism>. Ημ. Εισόδου: 10/9/2018

⁵⁸ G.Tsaltas – E.Cheila – C. Coliopoulos: *Security & Cooperation in the Mediterranean: Challenges & Opportunities*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013 σ.40

της τζιχάντ. Τα ορμητήρια των ισλαμιστών τρομοκρατών δεν καθορίζονται από γεωγραφικά, αλλά κυρίως από κοινωνικά κριτήρια.⁵⁹

Την ίδια στιγμή, μία διεθνής τρομοκρατική οργάνωση θα μπορούσε να είναι αυτό-δημιούργητη στις Ηνωμένες Πολιτείες ή κάποια άλλη ανεπτυγμένη δημοκρατία. Είναι, ωστόσο, πιο εύκολο για μια τέτοια οργάνωση να αναπτυχθεί σε χώρους που δεν έχουν διοίκηση σε αποτυχημένα και κακώς διοικούμενα κράτη. Η αστυνόμευση στις χώρες αυτές θα είναι ανύπαρκτη. Η συγκέντρωση πληροφοριών θα είναι περιορισμένη. Η οικονομική στήριξη για τις διεθνείς τρομοκρατικές ομάδες θα είναι πιο δύσκολο να ελεγχθεί. Χρειάζεται αρκετά καλή διακυβέρνηση, όντας ένας πολύ πιο μετριοπαθής στόχος από το να ωθούνται οι χώρες αυτές στο δρόμο για την εδραίωση της δημοκρατίας. Θα ήταν επίσης, πολύ λιγότερο δαπανηρός στόχος. Βέβαια, δεν θα εξαλείψει τη δυνατότητα μαζικής επίθεσης από μια διεθνή τρομοκρατική ομάδα που διαθέτει πυρηνικά ή βιολογικά όπλα, αλλά ίσως θα μείωνε τον κίνδυνο, αν και δεν υπάρχει τρόπος να γνωρίζουμε το μέγεθος μιας τέτοιας μείωσης. Ίσως καταστήσει μελλοντικά μια διεθνή τάξη στην οποία το τεκμήριο είναι ότι οι αναγνωρισμένες κυβερνήσεις είναι υπεύθυνες για την αστυνόμευση των περιοχών τους.⁶⁰

Ο πρέσβης Karl W. Eikenberry παρουσιάζει στα παρακάτω σημεία ότι σχεδιάζοντας μια εθνική στρατηγική ασφάλειας για την αντιμετώπιση των απειλών που δημιουργούνται από τα αποτυχημένα κράτη απαιτείται οι υπεύθυνοι της χάραξης πολιτικής να εξετάζουν προσεκτικά ορισμένους παράγοντες:

Πώς καθορίζεται ένα αποτυχημένο κράτος; Η προσπάθεια για την κατάταξη των «εύθραυστων» κρατών συνθέτει τόσο διαφορετικούς δείκτες όπως οι δημογραφικές πιέσεις, τα παράπονα των ομάδων, η άνιση οικονομική ανάπτυξη, η φτώχεια, η κρατική νομιμότητα, οι δημόσιες υπηρεσίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και ο ανταγωνισμός μεταξύ των ελίτ.

Τους όρους υπό τους οποίους τα εν λόγω κράτη έχουν σημασία για τις Ηνωμένες Πολιτείες; Σε γενικές γραμμές, οι κατηγορίες των απειλών περιλαμβάνουν:

⁵⁹ Καθημερινή, *Τα τρία κράτη που θεωρούνται «αποτυχημένα»*, 2009 Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/348785/article/epikairothta/kosmos/ta-tria-krath-poy-8ewroyntai-apotykhmena>, Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

⁶⁰ Stephen D. Krasner, *Failed States and American National Security*, 2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.hoover.org/research/failed-states-and-american-national-security>, Ημ. Εισόδου: 10/9/2018

- Άσυλο για τρομοκρατικές οργανώσεις με την πρόθεση και την ικανότητα να ξεκινήσουν σημαντικές επιθέσεις εναντίον των αμερικανικών συμφερόντων (Υεμένη).
- Μεγάλης κλίμακας ανεξέλεγκτη μετανάστευση στις ΗΠΑ ή κράτη στρατηγικούς συμμάχους των ΗΠΑ (προσφυγικά ρεύματα από τη Συρία και το Ιράκ ρέουν σε τεράστιους αριθμούς στην Ιορδανία και τον Λίβανο, με ενδεχόμενη αποσταθεροποίηση αυτών των κρατών).
- Άρνηση πρόσβασης σε ζωτικούς οικονομικούς πόρους ή διακοπή του διεθνούς εμπορίου (πετρέλαιο στο Ιράκ ή τη Νιγηρία, ή πειρατεία στον κόλπο της Γουινέας ή στις ακτές της Σομαλίας).
- Μετάδοση των απειλών από το ένα αδύναμο κράτος στο άλλο (διαταραχές και τρομοκρατικές οργανώσεις που ενδεχομένως εξαπλώνονται από τη Λιβύη σε άλλα κράτη του Μαγκρέμπ ή προς το νότο της Αφρικής).

Συνολικά, προτού οι ΗΠΑ παρέμβουν για να βελτιώσουν την εσωτερική ασφάλεια ενός αποτυχημένου, πρέπει τουλάχιστον να συζητήσουν το πιθανό επίπεδο προσπάθειας, το ποσό στρατευμάτων, χρημάτων, και χρόνου που είναι διαθέσιμο. Οι παράγοντες αυτοί, με τη σειρά τους, επηρεάζουν τους πολιτικούς στόχους.⁶¹ Εκτός από την απειλή της τρομοκρατίας, ο πλανήτης κινδυνεύει και από φαινόμενα παθογένειας, όπως τη μάστιγα των ναρκωτικών, με το Αφγανιστάν να ηγείται στην παραγωγή οπίου, αλλά και το έιτζ. Η περιπλοκότητα των προκλήσεων σημαίνει ότι η «επιδιόρθωση» του πλανήτη είναι περισσότερο τέχνη, παρά επιστήμη.⁶²

Εδώ και 25 χρόνια η ανοικοδόμηση των αδύναμων κρατών έχει καθηλώσει την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Όλα ξεκίνησαν με τις ανθρωπιστικές παρεμβάσεις της δεκαετίας του 1990, οι οποίες προώθησαν την ιδέα ότι η αμερικανική δύναμη σε έναν κόσμο μετά τον ψυχρό πόλεμο θα μπορούσε και θα έπρεπε να φέρει δικαιοσύνη, ειρήνη και ευημερία σε μέρη όπως η Σομαλία, η Βοσνία, η Αϊτή και το Κοσσυφοπέδιο. Απελευθερωμένοι πλέον από τους περιορισμούς ασφαλείας της σύγκρουσης υπερδυνάμεων, η αμερικανική εξωτερική πολιτική ανέλαβε ένα πιο έντονο μοραλισμό κατά τη διάρκεια της θητείας του Bill Clinton. Μετά από τις επιθέσεις της 11/9, η στήριξη των αδύναμων κρατών έγινε ζωτικό ενδιαφέρον για την

⁶¹ Ambassador Karl W. Eikenberry, *A Grand Strategy for Failed States*, 2015, Διαθέσιμο στο: <https://www.hoover.org/research/grand-strategy-failed-states>, Ημ. Εισόδου: 10/9/2018

⁶² Καθημερινή, *Τα τρία κράτη που θεωρούνται «αποτυχημένα»*, 2009 Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/348785/article/epikairothta/kosmos/ta-tria-krath-poy-8ewroyntai-apotyhmena>, Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

ασφάλεια, όχι μόνο ένα ανθρωπιστικό ιδεώδες. Αργότερα ο George W. Bush επιδίωξε όχι μόνο να ενισχύσει αυτά τα κράτη, αλλά να τα μετατρέψει, διαδίδοντας τη δημοκρατία στο εξωτερικό για να προστατεύσει τη δημοκρατία και την ασφάλεια στο εσωτερικό. Σίγουρα, ορισμένα αδύναμα κράτη (Πακιστάν), θέτουν σοβαρές προκλήσεις για τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Αλλά, η συντριπτική πλειοψηφία των αδύναμων κρατών δεν φαίνεται να το κάνει. Αντί αυτού, οι σοβαρότερες απειλές για τα αμερικανικά συμφέροντα πηγάζουν, όπως πάντα, από κράτη με επαρκή ικανότητα και δύναμη για να κάνουν «άσχημα» πράγματα στον κόσμο, όχι από κράτη τόσο αδύναμα που κάνουν «άσχημα» πράγματα εντός τους.⁶³

Η Amy Zegart συνεχίζει στην ανάλυση της με το εξής ερώτημα. Πώς ακριβώς τα αδύναμα κράτη απειλούν την παγκόσμια τάξη ή τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ; Το πλήθος των αδύναμων κρατών έχει προσφέρει τρία συναφή αλλά διακριτά επιχειρήματα. Το πρώτο και πιο συναρπαστικό είναι ότι τα εύθραυστα κράτη μπορούν να γίνουν τρομοκρατικά οχυρά που δημιουργούν υπαρξιακές απειλές για τους δυτικούς τρόπους ζωής. Αν η Αλ-Κάιντα μπόρεσε να εκτελέσει τη χειρότερη επίθεση στο έδαφος των ΗΠΑ από το Περλ Χάρμπορ με τη δημιουργία δικτύου σε άνομα ερείπια του Αφγανιστάν, η επόμενη σκέψη είναι ότι και άλλοι ακυβέρνητοι παράνομοι χώροι θα μπορούσαν ομοίως, να περιέλθουν σε καταφύγια για την πρόσληψη, την εκπαίδευση, και την ανάπτυξη των τρομοκρατών. Το φοβερότερο από όλα: το φάντασμα των τρομοκρατών που απέκτησαν πυρηνικά όπλα. Στη συνέχεια, το δεύτερο, λιγότερο πειστικό επιχείρημα είναι ότι τα κακώς διοικούμενα μέρη λειτουργούν ως εκκολαπτήρια για άλλα παγκόσμια «δεινά» όπως οι ασθένειες, οι συγκρούσεις, οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η διακίνηση ναρκωτικών και ανθρώπων, και τα εγκληματικά δίκτυα. Σε αυτήν την άποψη, τα αδύνατα κράτη δημιουργούν τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα, όχι τις υπαρξιακές απειλές. Αυτή είναι η μεγάλη διαφορά. Ο κεντρικός σκοπός της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής δεν είναι η εξάλειψη των παγκόσμιων δεινών, γεγονός ωστόσο φρικτό. Αντίθετα, είναι η προστασία των ζωτικών εθνικών συμφερόντων από σοβαρούς κινδύνους.⁶⁴

Η σύνδεση μεταξύ των αδύναμων κρατών και της διεθνούς τρομοκρατίας φαίνεται πιο λεπτή. Οι ειδικοί σε θέματα τρομοκρατίας διαπίστωσαν, ότι η συντριπτική πλειονότητα των τρομοκρατικών επιθέσεων αφορούν τοπικούς στόχους,

⁶³ Amy Zegart, *Stop Drinking the Weak Sauce*, Foreign Policy, 2015, Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2015/02/23/nuclear-cyber-cold-war-weak-states-strategy/>

Ημ. Εισόδου: 13/9/2018

⁶⁴ Ibid.

όχι ξένους. Επιπλέον, τα ασθενέστερα κράτη του κόσμου δεν έχουν παραγάγει τους μεγαλύτερους ή χειρότερους διεθνείς τρομοκράτες του κόσμου. Ο δείκτης Fragile States Index, 2014 του Foreign Policy, κατέγραψε πέντε χώρες στη χειρότερη κατηγορία: το Νότιο Σουδάν, τη Σομαλία, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό και το Σουδάν. Καμία από αυτές τις χώρες δεν είναι μεγάλη βάση έμπνευσης, κέντρο εκπαίδευσης, τόπους αναπαραγωγής, ή εξαγωγής τρομοκρατίας που απευθύνονται σε πόλεις του δυτικού κόσμου. Πράγματι, η επίθεση τον Ιανουαρίου του 2015 στο γαλλικό σατιρικό περιοδικό Charlie Hebdo, η πιο θανατηφόρα τρομοκρατική επίθεση της Γαλλίας εδώ και 50 χρόνια, διαπράχθηκε από δύο αδέρφια που γεννήθηκαν, μεγάλωσαν, και ριζοσπαστικοποιήθηκαν σχεδόν εξ' ολοκλήρου στο «ασφαλές» καταφύγιο τρομοκρατίας της Γαλλίας.⁶⁵

Ας αναλογιστούμε τον διαπολιτειακό πόλεμο. Μεταξύ των αδύναμων κρατών, οι πόλεμοι μπορούν να είναι καταστρεπτικοί και αποσταθεροποιητικοί για τους τοπικούς πληθυσμούς. Μεταξύ των ισχυρών κρατών, οι πόλεμοι μπορούν να είναι καταστρεπτικοί και αποσταθεροποιητικοί για όλο τον κόσμο. Ο πόλεμος μεταξύ Αιθιοπίας και Ερυθραίας ήταν ένα πράγμα, Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν εντελώς άλλο. Ακόμη και σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο όπως αυτόν του 21ου αιώνα, η σύγκρουση μεταξύ ισχυρών χωρών με μεγάλες οικονομίες θέτει πολύ μεγαλύτερες άμεσες απειλές για την παγκόσμια οικονομία, τη διεθνή τάξη και τα αμερικανικά συμφέροντα από τους πολέμους μεταξύ εύθραυστων κρατών. Η Αιθιοπία και η Ερυθραία δημοσίευσαν ένα συνδυασμένο ΑΕΠ των \$51.000.000.000 το 2013, κάτι λιγότερο από τα συνολικά έσοδα της Google. Τέλος, ακόμη και το πιο τρομακτικό σενάριο αδύναμου κράτους, η πυρηνική τρομοκρατία, δεν αφορά καν τα αδύναμα κράτη. Εδώ και χρόνια, οι ισλαμικές τρομοκρατικές ομάδες έχουν δηλώσει την διακαή επιθυμία τους να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν πυρηνικά όπλα. Γιατί δεν τα κατάφεραν; Επειδή το πιο σημαντικό συστατικό, το σχάσιμο υλικό, δεν μπορεί να αναπτυχθεί σε απομακρυσμένα κρησφύγετα τρομοκρατών, σε μη διοικούμενους χώρους που στερούνται βασικών εγκαταστάσεων διαδικτύου ή υδραυλικών εγκαταστάσεων. Αντί αυτού, το εύκολα χρησιμοποιήσιμο σχάσιμο υλικό βρίσκεται στα χέρια ενός μικρού αριθμού κρατών με σημαντική διακυβέρνηση και επιστημονική ικανότητα. Από τα εννέα οπλισμένα με πυρηνικά κράτη του κόσμου, πέντε, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Βρετανία, η Γαλλία, το Ισραήλ, και η Ινδία είναι

⁶⁵ Ibid.

ισχυρές και σταθερές δημοκρατίες. Η Κίνα και η Ρωσία μπορεί να στερούνται τη δημοκρατικής διακυβέρνησης, αλλά όχι την ικανότητα να κυβερνούν. Το Πακιστάν και η Βόρεια Κορέα είναι ανησυχητικά αδύναμα και δικαίως ανεβαίνουν στην κορυφή της ατζέντας περί της μη διασποράς.⁶⁶

Κλείνοντας την ανάλυση της, η Amy Zegart αναφέρει πως τα αδύναμα κράτη θέτουν μια σειρά προκλήσεων, και η Ουάσινγκτον πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να τις αντιμετωπίσει. Αλλά η έμφαση πρέπει να είναι πρωτίστως στο να «κάνει ό,τι μπορεί.». Ο κόσμος είναι ένα πολύ επικίνδυνο μέρος για την καταπολέμηση της κρατικής αδυναμίας όπου και αν βρίσκεται αυτή, για να συγχέονται τα ιδανικά με τα ενδιαφέροντα, ή για να γίνει το αναλυτικό λάθος της αντιμετώπισης τόσες πολλών απειλών ως «προβλήματα αδύναμων κρατών». Όλο και περισσότερο, φαίνεται ότι οι σοβαρότερες απειλές για τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα προέρχονται από κράτη με ικανότητα και όχι από κράτη χωρίς αυτήν.⁶⁷

Η ανοικοδόμηση κρατών, ο γενικά υποτιμητικός όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις προσπάθειες για την αναζωογόνηση και την ανοικοδόμηση της διακυβέρνησης, της ειρήνης, της σταθερότητας και του κράτους δικαίου σε χώρους που έχουν χρόνια ελλείμματα σε αυτά τα αγαθά, απολαμβάνει μια αναγέννηση του είδους. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 το ζήτημα χρησίμευσε ως σημείο μηδέν για μια δυσάρεστη και κομματική συζήτηση εξωτερικής πολιτικής στις ΗΠΑ όταν αντιμετώπισαν το μετά-ψυχρό πολεμικό φαινόμενο των αποτυχημένων κρατών. Οι υπέρμαχοι της ανοικοδόμησης κρατών δικαιολόγησαν τη θέση τους, υποστηρίζοντας ότι η αναρχία των καταρρεόντων κρατών απείλησε τα αμερικανικά και παγκόσμια συμφέροντα σε μια σταθερή παγκόσμια τάξη. Από την άλλη πλευρά, οι επικριτές αντιλήφθηκαν την ανοικοδόμηση κρατών ως λανθασμένη κοινωνική μηχανική που εξέτρεψε προσοχή και χρήματα σε μικρές και απομακρυσμένες χώρες μη ζωτικής σημασίας για τα αμερικανικά συμφέροντα. Συνεπώς, η πανωλεθρία του 1993 στη Σομαλία φάνηκε να δικαιώνει αυτή τη θέση αποφασιστικά. Η καταστροφή στο Μογκαντίσου έδωσε στην ανοικοδόμηση κρατών τόσο κακό όνομα στην έκφραση βγαίνοντας από το φρασεολογία για ένα χρονικό διάστημα, με εξαίρεση βέβαια χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς από μερικούς φιλελεύθερους διεθνιστές. Κατέστρεψε επίσης κάθε όρεξη που θα είχαν οι αμερικανοί πολιτικοί για την ανθρωπιστική

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

παρέμβαση, μια απέχθεια που περιλαμβάνει την άρνηση να ανταποκριθούν οι ΗΠΑ στη γενοκτονία του 1994 στη Ρουάντα.⁶⁸

2.1: Περιπτώσεις απειλών της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας

Αρχικά, η έννοια διεθνής ειρήνη και ασφάλεια αποτελείται από δύο διαφορετικά συστατικά στοιχεία. Η διεθνής ειρήνη και η διεθνής ασφάλεια είναι συγγενείς έννοιες, όμως δεν είναι ταυτόσημες. Η διεθνής ειρήνη είναι έννοια ευρύτερη της διεθνούς ασφάλειας. Αυτό συμβαίνει γιατί ο όρος δεν εξαντλείται στην εξάλειψη των πολεμικών συγκρούσεων, αλλά διαθέτει και θετικό περιεχόμενο, διότι αποσκοπεί στη θεμελίωση της ειρηνικής συνύπαρξης των κρατών. Από την άλλη πλευρά, ο όρος διεθνής ασφάλεια είναι συνυφασμένος με τη δημόσια τάξη και αποτελείται από τις επιμέρους εσωτερικές έννομες τάξεις του ΟΗΕ. Γι' αυτό τον λόγο δεν είναι λίγες οι φορές που συγκρούσεις ή διενέξεις στο εσωτερικό ενός κράτους λειτουργούν ως παράγων αποσταθεροποίησης για τις γειτονικές χώρες και μία εσωτερική κρίση μπορεί να επεκταθεί στη γύρω περιοχή και να οδηγήσει σε γενίκευση των συγκρούσεων, αποτελώντας έτσι απειλή για τη διεθνή ειρήνη.⁶⁹

Πρώτον, οι **εμφύλιες συρράξεις** αποτελούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, ήδη από τον πρώτο αραβο-ισραηλινό πόλεμο. Συνεπώς, οι διασυνοριακές συγκρούσεις δεν αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη διαπίστωση της απειλής κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, αφού και η ενδοκρατική σύρραξη από μόνη της συνιστά απειλή, χωρίς να έχουν διεθνοποιηθεί οι συνέπειες της.⁷⁰

Δεύτερον, οι **παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων** και του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου αποτελούν περιπτώσεις κατά τις οποίες το Συμβούλιο Ασφαλείας ενεργοποιεί το Κεφάλαιο 7 επικαλούμενο απειλή της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Όμως αυτό δεν συνεπάγεται ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας μετατράπηκε σε ένα όργανο προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του ανθρώπου. Αντίθετα, η έκταση και το μέγεθος των παραβιάσεων που διαπιστώνει το όργανο,

⁶⁸ Ken Menkhaus, *Quasi-States, Nation-Building, and Terrorist Safe Havens*, 2003, Διαθέσιμο στο: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/216/374> Ημ. Εισόδου: 13/9/2018

⁶⁹ Κώστας Θ. Χατζηκωνσταντίνου, Χαράλαμπος Αποστολίδης, Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης, Βασίλης Περγαντής, *Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2014, σ. 551-552

⁷⁰ *Ibid.*, σ.607

αποτελούν το περιεχόμενο της ειρήνης και όχι ένα αυτοτελή λόγο που θεμελιώνει την επέμβαση του Συμβουλίου Ασφαλείας.⁷¹

Περαιτέρω, καταγράφονται δύο περιπτώσεις που το Συμβούλιο Ασφαλείας χαρακτήρισε τη **δημοκρατική εκτροπή** ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Ειδικότερα, προχώρησε στη λήψη εξαναγκαστικών μέτρων και απαίτησε στη την απομάκρυνση των πραξικοπηματιών και την αποκατάσταση της δημοκρατίας τόσο στην Αϊτή όσο και στη Σιέρα Λεόνε. Συνεπώς η δημοκρατική εκτροπή αντιμετωπίζεται σε συνδυασμό με τις δύο παραπάνω κατηγορίες ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.⁷²

Μία τέταρτη κατηγορία, που αφορά κυρίως την παρούσα εργασία, και εντάσσεται στο περιεχόμενο της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας είναι η **τρομοκρατία**. Το τέλος της ιδεολογικής αντιπαράθεσης μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ αποχρωμάτισε και το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Ενώ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ο τρομοκράτης ήταν για κάποιες άλλες χώρες μαχητής ελευθερίας και αντίστροφα, η διεθνής τρομοκρατία μετά το 1989 έχασε το ιδεολογικό της στίγμα και αντιμετωπίστηκε ως αποσταθεροποιητικός παράγων για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.⁷³ Επιπλέον, απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια είναι και η **διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής**. Ορόσημο αποτελεί η Απόφαση 1540, αφού χαρακτηρίζει τη διάδοση όλων των όπλων μαζικής καταστροφής (πυρηνικά, βιολογικά και χημικά) απειλή για τη διεθνή κοινότητα.

Τέλος, το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει εντάξει και την **πειρατεία** στον κατάλογο των απειλών της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Με αφορμή την έξαρση των πειρατικών επιθέσεων στο Κέρας της Αφρικής και ειδικότερα στα ανοιχτά της Σομαλίας, το Συμβούλιο Ασφαλείας χαρακτήρισε την κατάσταση απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, υπενθυμίζοντας έτσι πως στον πειρατή αποδίδεται η ιδιότητα του *hostis humanis generis* (εχθρός της ανθρωπότητας).⁷⁴

⁷¹ Ibid., σ.607-608

⁷² Ibid., σ.609

⁷³ Ibid., σ.609

⁷⁴ Ibid., σ.610

2.2: Η λανθασμένη διάγνωση των καταρρεόντων κρατών και της τρομοκρατίας

Η συμβατική άποψη θεωρεί ότι τα καταρρέοντα κράτη αποτελούν ασφαλές καταφύγιο για τους διεθνείς τρομοκράτες. Η λογική πίσω από αυτή την πρόταση είναι στην επιφάνεια, εντελώς λογική και συναρπαστική. Οι ζώνες της κατάρρευσης του κράτους φαίνεται να προσφέρουν ένα άσυλο πέρα από το κράτος δικαίου, όπου οι τρομοκράτες μπορούν να ιδρύσουν βάσεις ή χώρους στάθμευσης με μικρό κίνδυνο ανίχνευσης. Ως εκ τούτου, οι τρομοκράτες θα προτιμήσουν φυσικά την ατιμωρησία της αναρχίας, από τους κινδύνους που ενέχει η λειτουργία τους εντός της εμβέλειας μιας εθνικής ασφάλειας και αστυνομικής δύναμης. Η περίπτωση της Σομαλίας υποδηλώνει ότι οι εξωτερικοί παρατηρητές μπορεί να έχουν κάνει λάθος στις υποθέσεις τους αναφορικά με τη σχέση μεταξύ της τρομοκρατίας και των καταρρεόντων κρατών. Η πραγματικότητα είναι ότι, τουλάχιστον μέχρι τώρα, οι διεθνείς εγκληματίες και τρομοκράτες έχουν βρει τις ζώνες της πλήρους κατάρρευσης του κράτους να είναι σχετικά αφιλόξενο έδαφος για να λειτουργήσουν. Υπάρχουν σίγουρα εξαιρέσεις όπως λ.χ. τα φέουδα των εμπόρων ναρκωτικών και ριζοσπαστών σε τμήματα της Κολομβίας. Αλλά σε γενικές γραμμές, τα τρομοκρατικά δίκτυα έχουν αντί αυτού βρει την ασφάλεια στα αδύναμα και διεφθαρμένα κράτη, όπως το Πακιστάν, η Υεμένη, η Κένυα, οι Φιλιππίνες, η Γουινέα και η Ινδονησία. Τα τρομοκρατικά δίκτυα, όπως η μαφία, φαίνεται να ακμάζουν σε κράτη που διέπονται από άσχημη διακυβέρνηση και όχι από καθόλου.⁷⁵ Γιατί οι περιοχές της κατάρρευσης του κράτους, όπως η Σομαλία, προφανώς δεν είναι τόσο ελκυστικές ως ασφαλή καταφύγια;

Πρώτον, σε ζώνες πλήρους κατάρρευσης του κράτους, οι τρομοκρατικοί πυρήνες και βάσεις είναι πολύ πιο εκτεθειμένοι σε διεθνείς αντιτρομοκρατικές ενέργειες. Οι παραβιάσεις της κρατικής κυριαρχίας από μια αποστολή των ειδικών δυνάμεων των ΗΠΑ θα ήταν λιγότερο προβληματικές (ή θα περνούσαν ακόμη και απαρατήρητες, σε αντίθεση βέβαια με την επιχείρηση εξουδετέρωσης του Οσάμα Μπιν Λάντεν στο Πακιστάν) όπου μια κεντρική κυβέρνηση είτε δεν υπάρχει είτε δεν είναι σε θέση να επεκτείνει την εξουσία της σε μεγάλα τμήματα της χώρας.

Δεύτερον, οι περιοχές της κρατικής κατάρρευσης τείνουν να είναι αφιλόξενες και επικίνδυνες, μικρής σημασίας, αν οι αλλοδαποί επιλέγουν να διαμένουν εκεί. Όσο

⁷⁵ Ken Menkhaus, *Quasi-States, Nation-Building, and Terrorist Safe Havens*, 2003, Διαθέσιμο στο: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/216/374> Ημ. Εισόδου: 13/9/2018

λιγότεροι οι ξένοι, τόσο δυσκολότερο είναι για έναν ξένο τρομοκράτη να αναμιχθεί περνώντας απαρατήρητος. Σε ένα περιβάλλον όπως η Σομαλία, μια παρουσία ενός μη-Σομαλού είναι γνωστή σε όλους, και συνεπώς ο εν λόγω αλλοδαπός γίνεται ένα θέμα που ενδιαφέρει πολύ τις τοπικές κοινωνίες. Στο βαθμό που η μυστικότητα έχει σημασία για ένα τρομοκρατικό δίκτυο και είναι ασφαλές να αναφερθεί ότι έχει μεγάλη σημασία, ένα κράτος υπό κατάρρευση δεν είναι απαραίτητως μια ιδανική τοποθεσία. Εκεί, οι τρομοκράτες μπορεί να είναι πέρα από το κράτος δικαίου, αλλά όχι πέρα από την βλέμματα των περιέργων και ύποπτων κατοίκων.⁷⁶

Τρίτον, η ανομία των περιοχών κρατικής κατάρρευσης μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο της σύλληψης από μια υπηρεσία επιβολής του νόμου, αλλά αυξάνει εκθετικά την ευπάθεια στα πιο κοινά εγκλήματα του χάους: απαγωγές, εκβιασμούς, και δολοφονίες. Οι ίδιες απειλές για την ασφάλεια που μαστίζουν τις διεθνείς υπηρεσίες βοήθειας σε αυτές τις περιοχές, θα ταλαιπωρούν επίσης και τις ξένες τρομοκρατικές ομάδες. Μόλις εδραιωθεί, ένα τρομοκρατικό δίκτυο θα βρεθεί στο έλεος των «οικοδεσποτών» που εκτιμούν πλήρως τη διαπραγματευτική ικανότητα που έχουν σχετικά με τους φυγάδες. Ο κίνδυνος προδοσίας τους από τα τοπικά συμφέροντα ελπίζοντας να εξαργυρωθεί μια αντί-τρομοκρατική γενναιοδωρία θα ήταν αρκετά υψηλός.

Τέλος, οι εξωτερικοί παράγοντες βρίσκουν ζώνες ενδημικής κατάρρευσης του κράτους και τις ένοπλες συγκρούσεις ένα εξαιρετικά δύσκολο περιβάλλον για τη διατήρηση της ουδετερότητας τους. Οι τοπικές επαφές και οι υποστηρικτές είναι σχεδόν πάντα παρτιζάνοι στις τοπικές διαφορές, και ο εξωτερικός δράστης, είτε ένας φορέας παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας είτε ένα τρομοκρατικό δίκτυο, μπορεί γρήγορα να αναμιχθεί σε αυτές τις διαφορές και να θεωρηθεί ότι έχει «επιλέξει πλευρά».⁷⁷

Η εναλλακτική λύση, να παραβιαστεί απλά η κυριαρχία ενός κράτους στην επιδίωξη ατόμων ή ομάδων υπόπτων για τρομοκρατικές διασυνδέσεις, είναι μια επιλογή, αλλά μια άπαξ και φορτώνεται με πολιτικές επιπλοκές, ένα γεγονός που τα τρομοκρατικά δίκτυα αναμφίβολα το εκτιμούν. Μια τέτοια επιχείρηση θα δημιουργούσε πολιτική αντίδραση ακόμη και σε ένα φιλικό αλλά αδύναμο κράτος (όπως η Κένυα, η Υεμένη, ή το Πακιστάν), δημιουργώντας ένα απροσδόκητο κύμα από οργισμένους ενδιαφερόμενους για την Αλ-Κάιντα, ενισχύοντας την άποψη ότι η

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

πραγματική απειλή είναι ο αμερικανικός/δυτικός ιμπεριαλισμός, και ενδεχομένως θέτοντας σε κίνδυνο την κυβέρνηση που βρίσκεται στην εξουσία ή αναγκάζοντάς την να λάβει αντιαμερικανικές θέσεις για λόγους πολιτικής επιβίωσης. Μια αποτυχημένη επιχείρηση, στην οποία σκοτώνονται αθώοι ντόπιοι, ή αντιτρομοκρατικές δυνάμεις κρατούνται όμηροι, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να ελεγχθεί εάν διεξήχθη χωρίς τη συγκατάθεση της κυβέρνησης του κράτους. Αν και είναι πλέον εύκολο να δυσφημισθεί η αρχή της κρατικής κυριαρχίας ως νομική φαντασία, το γεγονός είναι ότι μια στρατιωτική παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας του συγκεκριμένου κράτους στην επιδίωξη των τρομοκρατών φέρνει ένα βαρύ αντίτιμο.⁷⁸

Ένας δεύτερος λόγος που τα τρομοκρατικά δίκτυα προτιμούν τα αδύναμα κράτη αντί για τα καταρρέοντα είναι επειδή φιλοξενούν μια μεγάλη ξένη κοινότητα: διπλωμάτες, εργαζομένους ανθρωπιστικής βοήθειας, επιχειρηματίες, δασκάλους, τουρίστες και ιεραπόστολους. Αυτό δίνει στους ξένους τρομοκράτες ένα αποφασιστικό πλεονέκτημα στην ικανότητά τους να κυκλοφορούν και να αναμιγνύονται στην κοινωνία χωρίς να διεγείρουν την άμεση προσοχή.

Τρίτον, τα αδύναμα κράτη διαθέτουν γενικά πολύ διεφθαρμένη ασφάλεια και υπηρεσίες επιβολής του νόμου, αλλά δεν είναι τόσο υψηλά επίπεδα της εγκληματικότητας όπου ένα τρομοκρατικό δίκτυο θα είναι ιδιαίτερα ευάλωτο σε παράνομη συμπεριφορά. Οι δωροδοκίες στην αστυνομία, στους συνοριοφύλακες και στους αξιωματούχους του αεροδρομίου επιτρέπουν στους τρομοκράτες να παρακάμπουν το νόμο ακόμη και όταν απολαμβάνουν ένα ορισμένο επίπεδο προστασίας από αυτό. Είτε αυτή η διαφθορά είναι μια λειτουργία της οικονομικής απελπισίας των κακοπληρωμένων αστυνομικών ή απληστίας των πλούσιων δημοσίων υπαλλήλων, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Η τρομοκρατική επίθεση στη Μομπάσα, της Κένυας το 2002 κατά την οποία οι ύποπτοι «δραπέτευσαν» από την αστυνομία της χώρας που ήταν ευρέως ύποπτη για την αποδοχή μιας δωροδοκίας σε αντάλλαγμα, είναι η πιο τρανή απόδειξη για το πώς η διαφθορά παράγει ένα ανεκτικό περιβάλλον για τους τρομοκράτες. Όλα αυτά σημαίνουν ότι ένα τρομοκρατικό δίκτυο σε μια περιοχή όπως η Ανατολική Αφρική θα είχε μια ισχυρή και λογική προτίμηση να δράσει έξω από το Ναϊρόμπι, το Νταρ ες Σαλάμ, ή ακόμα και την Καμπάλα και όχι στη Σομαλία. Και αυτό που ακριβώς συνέβη είναι ότι το αδύναμο κράτος επανειλημμένα προτιμάται πάνω από το πλήρως καταρρέων, ως βάση της

⁷⁸ Ibid.

λειτουργίας, ένα κρησφύγετο για την αποφυγή της ανίχνευσης, καθώς και μια ρύθμιση για τις τρομοκρατικές επιθέσεις.⁷⁹

Αυτό το γεγονός δεν υποστηρίζει βέβαια, ότι ο κόσμος μπορεί να είναι ήσυχος σχετικά με την τρομοκρατική εκμετάλλευση των αναρχικών ζωνών των καταρρεόντων κρατών όπως η Σομαλία. Περιοχές υπό κρατική κατάρρευση φαίνεται σαφώς να έχουν ένα σημαντικό ρόλο στο σενάριο της τρομοκρατίας. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι αυτά τα κράτη είναι χρήσιμα κυρίως ως σταθμοί διέλευσης, μέσω των οποίων η μετακίνηση των ανδρών, των χρημάτων, και του υλικού μπορεί να τακτοποιηθεί σε γειτονικά κράτη με μικρό τον φόβο της ανίχνευσης. Το Κέρας της Αφρικής είναι σήμερα πλημμυρισμένο από αφύλαχτη, διασυνοριακή διακίνηση φορητών όπλων, ανθρώπων και αγαθών. Πράγματι, η κορυφαία εμπορική δραστηριότητα στη Σομαλία είναι το εμπόριο διαμετακόμισης βασικών καταναλωτικών αγαθών από λιμάνια του Μογκαντίσου μέσα στην χερσαία προσοδοφόρα αγορά της Κένυας. Η χρήση των υπό κατάρρευση κρατών για τις τρομοκρατικές ενέργειες διαμετακόμισης έχει το πλεονέκτημα της αξιοποίησης των ήδη κερδοφόρων δικτύων λαθρεμπορίου (προκαλείται πολύ μικρή υποψία, και η πρόσληψη φορητών και πρακτόρων είναι μια ρουτίνα), ελαχιστοποιώντας έτσι τους κινδύνους. Οι τοπικοί εμπλεκόμενοι δεν χρειάζεται να είναι μέλη ή υποστηρικτές ενός τρομοκρατικού κινήματος. Έτσι, έναντι αμοιβής, σχεδόν κάθε έμπορος ή τοπικός πολέμαρχος θα βοηθήσει στη διέλευση μιας αποστολής, σε μια μεταφορά χρημάτων, ή σε μια μεταφορά ατόμων χωρίς πολλές ερωτήσεις. Αυτό επικαλείται το γεγονός ότι η προσεκτική παρακολούθηση και επιτήρηση των ζωνών κατάρρευσης του κράτους αποτελεί ένα απολύτως δικαιολογημένο στοιχείο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας. Ωστόσο, υποδηλώνει ότι η παρακολούθηση σε αυτούς τους τομείς θα πρέπει να επικεντρωθεί περισσότερο στα λιμάνια και στο διασυνοριακό λαθρεμπόριο παρά στην αναζήτηση τρομοκρατικών πυρήνων και στρατοπέδων εκπαίδευσης τους. Συνεπώς, το ζήτημα δεν είναι αυτό που βρίσκεται μέσα σε αυτές τις ζώνες της αναρχίας, αλλά αυτό που περνά μέσα από αυτές, που είναι και ο μεγαλύτερος άμεσος κίνδυνος.⁸⁰

Υπάρχει επίσης ο κίνδυνος ότι μεμονωμένοι τρομοκράτες, είτε αυτόχθονες είτε ξένοι, θα επιδιώξουν, όπως έπραξε και ο Suleiman Abdulla, να βρει ασφαλές καταφύγιο σε ένα καταρρέον κράτος. Πράγματι, όσο πιο επιτυχή είναι τα

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

αντιτρομοκρατικά μέτρα αλλού, τόσο πιθανότερο είναι να εμφανίζονται μεμονωμένοι τρομοκράτες σε μέρη όπως η Σομαλία, όπου θα αναλάβουν ένα ρόλο στις επιχειρήσεις ή σε μια ισλαμική φιλανθρωπία με την ελπίδα να παραμείνουν απαρατήρητοι. Η προσφυγή σε τέτοια περιβάλλοντα είναι μετά βίας η πρώτη τους επιλογή, εντούτοις είναι λογικό να υπάρχει μια αυξανόμενη παρουσία ξένων τρομοκρατών σε μέρη όπως το Μογκαντίσου και υποδηλώνει ένα μέτρο αδυναμίας και της έλλειψης εναλλακτικών λύσεων. Ωστόσο, αυτό το σενάριο απαιτεί πολύ στενότερο έλεγχο και διαφάνεια από την πλευρά των επιχειρηματικών συνεργασιών και των ισλαμικών οργανισμών βοήθειας.⁸¹

Τα αδύναμα και αποτυχημένα κράτη παρουσιάζουν σημαντικές πολιτικές προκλήσεις τόσο για τους τρομοκράτες όσο και τις κυβερνήσεις. Τα αποτυχημένα κράτη προσφέρουν δύο πιθανά πλεονεκτήματα στις τρομοκρατικές ομάδες. Πρώτον, να παρέχουν ένα ασφαλές καταφύγιο για ιεραρχικά συστήματα που διευκολύνουν οργανωτικά προβλήματα των τρομοκρατών. Δεύτερον, οι οικονομικές συνθήκες που συνοδεύουν την αποτυχία του κράτους μπορούν να δημιουργήσουν μία ευνοϊκή αγορά εργασίας για την πρόσληψη επίδοξων μαχητών. Η πρόκληση για τους τρομοκράτες είναι ότι αυτά τα πλεονεκτήματα δεν υπάρχουν σε όλα τα αποτυχημένα κράτη. Παρά τις υψηλές προσδοκίες της ομάδας, η λειτουργία στο Κέρας της Αφρικής δεν παρείχε μεγάλο πλεονέκτημα στην Αλ-Κάιντα. Στη μεριά τώρα της κυβέρνησης, η πρόκληση έγκειται στο να δαπανήσουν τα αδύναμα κράτη τους λιγοστούς πόρους τους χάριν αντί-τρομοκρατικών μέσων. Η πρόκληση λοιπόν δεν είναι απλά ότι οι κυβερνήσεις στα αδύναμα κράτη μπορεί να προτιμούν να δαπανήσουν χρήματα για την οικονομική ανάπτυξη ή για παραδοσιακές στρατιωτικές δραστηριότητες. Έγκειται στο γεγονός ότι τέτοιες κυβερνήσεις μπορούν να έχουν ισχυρά κίνητρα για να διατηρήσουν τουλάχιστον κάποιο επίπεδο τρομοκρατίας στη χώρα τους.⁸²

⁸¹ Ibid.

⁸² Wayne A. Downing, *Al-Qaida's (Mis) Adventures in the Horn of Africa*, Harmony Project, Combating Terrorism Center at West Point, σ.9

Κεφάλαιο 3°

Το Κέρας της Αφρικής: οι περιπτώσεις Σομαλίας και Υεμένης

The Greater Horn of Africa and Yemen

Πηγή: Robert Rotberg: *Battling Terrorism in the Horn of Africa*

Την περιοχή που ονομάζουμε Κέρας της Αφρικής αποτελούν τα κράτη: **Ερυθραία, Αιθιοπία, Τζιμπουτί και Σομαλία**. Γεωπολιτικά, η περιοχή χωρίζεται από την περιοχή Σαχέλ με την ενδιάμεση παρουσία του μεγαλύτερου σε έκταση αφρικανικού κράτους και δέκατου παγκοσμίως, του Σουδάν. Μεγαλύτερο σε έκταση κράτος, αλλά και το πολυπληθέστερο συγκριτικά, στο Κέρας της Αφρικής είναι η Αιθιοπία, ενώ το μικρότερο είναι το Τζιμπουτί. Η γεωπολιτική πάντα σημασία της περιοχής ενισχύεται σημαντικά από τη δυνατότητα που αναπτύσσεται για έλεγχο του μεγάλου (θαλάσσιου) περάσματος από τη Μεσόγειο, μέσω της Ερυθράς Θάλασσας, αλλά και τον Κόλπο του Άντεν στον Ινδικό Ωκεανό. Ειδικότερα, στην περιοχή των ακτών της Σομαλίας παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια έντονη πειρατική δραστηριότητα, η οποία δεν είναι άμοιρη της υπανάπτυξης που μαστίζει τη συγκεκριμένη χώρα, με μόνο το 2% του εδάφους της να θεωρείται καλλιεργήσιμο. Παράλληλα, η ξηρασία που μαστίζει την περιοχή στο σύνολο της, έχοντας πλήξει ιδιαίτερα την Αιθιοπία, αποτελεί και τον σημαντικότερο κίνδυνο υποβάθμισης της σε όλους τους αναπτυξιακούς δείκτες, με σημαντική, έτσι, επιδείνωση του φαινομένου της πείνας.⁸³

Ίσως πουθενά αλλού η παρέμβαση των υπερδυνάμεων και των Αραβικών χωρών δεν ήταν εντονότερη από το Κέρας της Αφρικής (Horn of Africa). Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, το Κέρας της Αφρικής χαρακτηρίστηκε ως η «πλέον εμπόλεμη περιοχή του πλανήτη». Η Σοβιετική Ένωση θεωρούσε τις χώρες στο Κέρας της Αφρικής ιδιαίτερα σημαντικές στρατηγικά, μια και μαζί με την Υεμένη μπορούσαν να ελέγξουν την πιο σημαντική για τα σοβιετικά στρατιωτικά συμφέροντα θαλάσσια δίοδο στον κόσμο: αυτή των Στενών του Άντεν (Μπαμπ ελ Μαντέμπ). Από την άλλη πλευρά, οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης ενδιαφέρονταν πολύ για την περιοχή, επειδή συνορεύει με την Ερυθρά Θάλασσα, δηλαδή την οδό από την οποία διέρχονται οι προμήθειες πετρελαίου προς τη Δύση. Το αποτέλεσμα ήταν η έντονη ανάμειξη των μεγάλων δυνάμεων στα εσωτερικά των χωρών του Κέρατος, καθώς και η εναλλαγή συμμαχιών, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις σε εξαιρετικά μικρά χρονικά διαστήματα. Έτσι, η Σομαλία απώλεσε την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία στράφηκε προς τη μαρξιστική Αιθιοπία. Η παροχή σοβιετικής στρατιωτικής βοήθειας στην Αντίς Αμπέμπα και η συμμετοχή χιλιάδων κουβανών στρατιωτών και σοβιετικών

⁸³ Τσάλας Γρηγόριος, *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, Εκδόσεις Σιδέρη, (2011) Αθήνα, σ.121

συμβούλων συνέβαλαν αποφασιστικά στη νίκη της Αιθιοπίας στον πόλεμο του Ογκαντέν. Η εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης και της Κούβας στην περιοχή προκάλεσε την ανάμειξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Πάντως, οι Αμερικανοί, ακόμη και επί Reagan, δίστασαν να υποστηρίξουν, τουλάχιστον άμεσα, κάποιον από τους αντιμαχόμενους στο Κέρας της Αφρικής. Οι ΗΠΑ απέφυγαν να παράσχουν βοήθεια στους αντάρτες της Ερυθραίας που διεκδικούσαν την ανεξαρτησία από την Αιθιοπία, όχι μόνο λόγω των μαρξιστικών τους αντιλήψεων, αλλά και λόγω του αποσχιστικού χαρακτήρα της εξέγερσης. Ακόμη περισσότερο, στα τέλη της δεκαετίας του '80, μέσω ενός μεγάλου επισιτιστικού προγράμματος, ενίσχυσαν την κατά τα άλλα, εχθρική κυβέρνηση του Μεγκίστου στην Αιθιοπία η οποία, όμως, αντιμετώπιζοντας τη μείωση της σοβιετικής βοήθειας, επιδίωκε εκείνη την εποχή βελτίωση των σχέσεων της με τη δυτική υπερδύναμη. Ενδιαφέρον για τις χώρες στο Κέρας της Αφρικής επέδειξαν από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός από τη Βρετανία και τη Γαλλία, κυρίως η Ιταλία. Η Ρώμη με σημαντικές επενδύσεις και ισχυρούς ιστορικούς δεσμούς με τη νότια Σομαλία (πρώην ιταλική αποικία), επέδειξε έντονη διπλωματική δραστηριότητα στο Κέρας της Αφρικής.⁸⁴

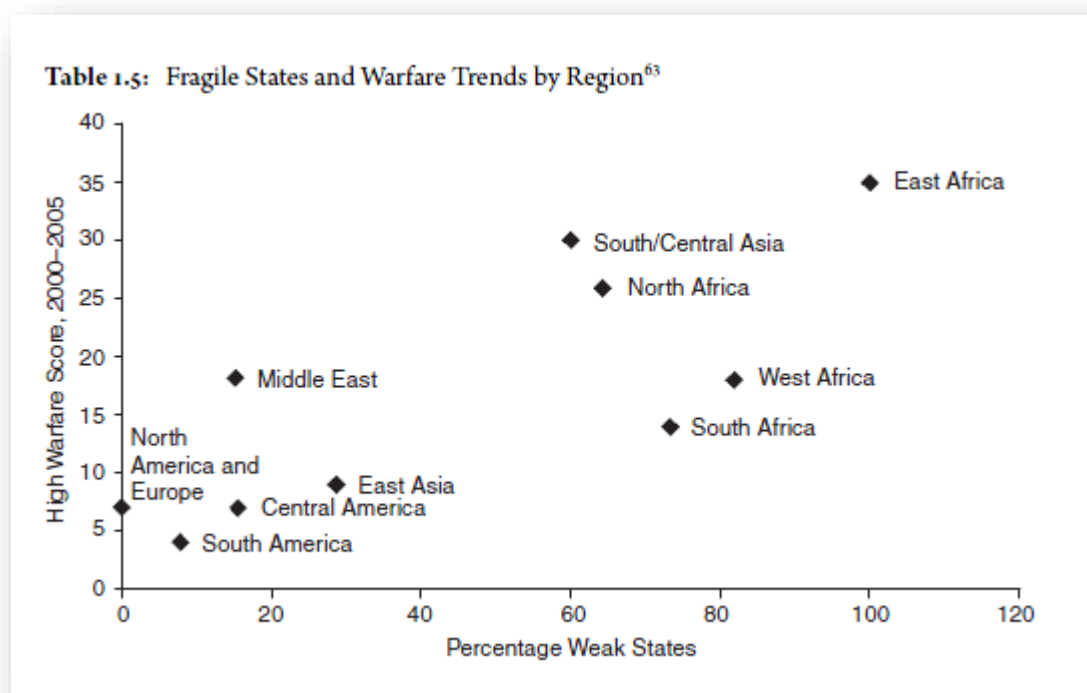
Η επιτάχυνση των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης και των διασυνοριακών ροών πληροφοριών, επικοινωνίας, μαχητών, χρήματος και υλικών αναμορφώνουν τη γεωπολιτική της ανασφάλειας στο Κέρας της Αφρικής και στην Αραβική Χερσόνησο. Οι εσωτερικοί και εξωτερικοί μηχανισμοί των συγκρούσεων διασυνδέονται όλο και περισσότερο καθώς τα προβλήματα υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και δεν μπορούν πλέον να περιληφθούν στα κράτη. Προηγούμενες τοπικές συγκρούσεις έχουν αναπτύξει περιφερειακές και διαπεριφερειακές διαστάσεις, δημιουργώντας έτσι ζώνες αστάθειας, ενώ η ανάπτυξη ισχυρών και βίαιων μη κρατικών φορέων θέτει μια βαθιά πρόκληση στις υπάρχουσες ρυθμίσεις ασφαλείας και την διεθνή τάξη. Με τη σειρά τους, έχουν προκύψει νέοι μηχανισμοί συνεργατικών και πολυμερών προσεγγίσεων για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Ωστόσο, απέτυχαν σε μεγάλο βαθμό να αντιμετωπίσουν τα βαθύτερα προβλήματα που προκαλούνται από τη διάβρωση των τοπικών ικανοτήτων

⁸⁴ Αστέριος Χουλιάρης, Σωτήριος Πετρόπουλος, «Η Αφρική και οι άλλοι» – Οι σχέσεις της Αφρικής με την Ευρώπη και τον Κόσμο, Έκδοση: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, σ.53

μεταφοράς, τις δυνατότητες διακυβέρνησης και μια κρίση πολιτικής νομιμότητας και εξουσίας στις δύο περιοχές.⁸⁵

Περαιτέρω, στο Κέρασ της Αφρικής, οι πολλαπλές διασυνοριακές ροές βίας και αστάθειας έχουν υπονομεύσει τις όποιες προσεγγίσεις για την επίλυση και τη διαχείριση των συγκρούσεων και τις κατέστησαν όλο και πιο παρωχημένες. Η περίπτωση της διάλυσης του κράτους και της κοινωνίας στη Σομαλία μετά από 1991 ήταν η πιο εξέχουσα, αλλά σε καμία περίπτωση η μοναδική εκδήλωση της συνολικής διάλυσης των συνόρων και μετά-αποικιοκρατικά εδάφη. Ακόμη, οι συγκρούσεις αυτές ξεπέρασαν τα εθνικά σύνορα στη Σομαλία και στη Σομαλιλάνδη, αντίστοιχα στην Αιθιοπία και την Ερυθραία. Για παράδειγμα, η μεγάλη δυναμική της σύγκρουσης στο Σουδάν επιτάχυνε τη διαίρεση της σε ξεχωριστές πολιτικές οντότητες.⁸⁶

Στο μεταξύ, η Ανατολική Αφρική βρίσκεται στην κορυφή, ως η περιφέρεια με τις περισσότερες αναταραχές.

Πηγή: Stewart Patrick Weak Links : *Fragile States, Global Threats, and International Security*, Oxford University Press, 2011, σ. 43

⁸⁵ Kristian Coates Ulrichsen, *The Geopolitics of Insecurity in the Horn of Africa and the Arabian Peninsula*, Διαθέσιμο στο: <https://www.mepc.org/geopolitics-insecurity-horn-africa-and-arabian-peninsula> , Ημ. Εισόδου: 22/9/2018

⁸⁶ Ibid.

Τα παραδείγματα της **Υεμένης** και της **Σομαλίας** καταδεικνύουν την έλλειψη της αναδιατύπωσης της διακυβέρνησης και τη βάση των σχέσεων μεταξύ των κρατών-κοινωνιών σε περιόδους μετάβασης ή σχεδόν ολικής κατάρρευσης του κράτους. Τονίζουν τις εντάσεις μεταξύ της ανασυγκρότησης των προβληματικών θεσμών και της ανασύστασης των κοινωνικών σχέσεων όταν αυτές αρχίζουν να καταρρέουν υπό την πίεση των εσωτερικών και εξωτερικών πιέσεων. Η ανανέωση της κρατικής νομιμότητας στην Υεμένη, για παράδειγμα, μέσω της διοχέτευσης της περιφερειακής και διεθνούς στήριξης στο καθεστώς του Saleh μπορεί παράδόξως να περιπλέξει την κοινωνική ανασυγκρότηση της Υεμένης. Χωρίς αλλαγές όμως στις δομές και τη διανομή της εξουσίας, είναι πιθανό ότι οι κινήσεις για την ενίσχυση μιας ήδη αμφισβητούμενης οργανωτικής δομής θα οξύνουν μόνο τις φυγόκεντρες δυνάμεις κατακερματίζοντας τις σχέσεις κράτους-κοινωνίας, προσφέροντας περαιτέρω αποδυνάμωση στη μικρή κοινωνική συνοχή που υπάρχει προς το παρόν. Την ίδια στιγμή, η εμπειρία μιας ξένης παρέμβασης στη Σομαλία παρέχει ένα βαθύτατα αρνητικό παράδειγμα για το πώς η διεθνοποίηση μιας σύγκρουσης άλλαξε άμεσα την εσωτερική δυναμική και τις ποικίλες αντιστασιακές αφηγήσεις, οι οποίες σε αυτή την περίπτωση, σε μεγάλο βαθμό ενθαρρύνθηκαν, ακόμη και σε ορισμένα σημεία νομιμοποίησαν, την ανάπτυξη της Αλ-Σαμπάμπ.⁸⁷

Οι συστημικές προκλήσεις για τη διακυβέρνηση και κρίσεις πολιτικής νομιμότητας και εξουσίας σε Υεμένη και Σομαλία τονίζουν τις διακρατικές και διεθνείς προκλήσεις για την περιφερειακή και παγκόσμια ασφάλεια στον 21^ο αιώνα. Οι πολλαπλάσιες αιτίες της ανθρώπινης ανασφάλειας στις συγκεκριμένες περιοχές ενεργούν ως πολλαπλασιαστές απειλών που τροφοδοτούν η μία την άλλη σε εγχώριο επίπεδο και έχουν σημαντικές επιδράσεις που προσθέτουν με τη σειρά τους αποσταθεροποιητικές ροές στην ευρύτερη περιοχή. Παρόλο που δρουν εσωτερικά ως ανταπόκριση σε τοπικούς παράγοντες, τα δίκτυα μαχητών της Σομαλίας και της Υεμένης έχουν αποδείξει την ικανότητά τους να οργανώνουν και να πραγματοποιούν επιθέσεις πέρα από τα σύνορα. Αυτό αλλάζει τη δυναμική της περιφερειακής ασφάλειας συνδέοντας τις εντοπισμένες συγκρούσεις στο Κέρασ της Αφρικής με την Αραβική Χερσόνησο. Συνεπώς, υπάρχουν σημαντικές επιπτώσεις για τη σταθερότητα των κρατών του Κόλπου και για τη διεθνή ενεργειακή και ναυτιλιακή ασφάλεια. Πάνω απ' όλα, είναι γεγονός το οποίο απαιτεί από τους υπεύθυνους χάραξης

⁸⁷ Ibid.

πολιτικής να διαμορφώσουν ολιστικές προσεγγίσεις στις πληγείσες από συγκρούσεις περιοχές που αντιμετωπίζουν το σύνολο των ζητημάτων διακυβέρνησης και ανάπτυξης, αντί να εστιάζουν απλώς στην αντιμετώπιση των συμπτωμάτων της δυσφορίας που προκαλείται από τρομοκρατικές ενέργειες ή μαχητικές επιθέσεις.⁸⁸

3.1: Η διακίνηση των όπλων στην Αφρική

Το σύνολο των χωρών που βρίσκονται στο Κέρασ της Αφρικής υποφέρει από εσωτερικές εντάσεις ή από τα αποτελέσματα των εντάσεων. Εσωτερικές συρράξεις εξελίσσονται διαρκώς στη Σομαλία και στο Σουδάν, ενώ η Ερυθραία και η Αιθιοπία αντιμετωπίζουν τις συνέπειες αντίστοιχων εντάσεων του παρελθόντος. Αναταραχές που πιθανόν θα έχουν την ίδια εξέλιξη διαφαίνονται ήδη στο Σουδάν και στην Ουγκάντα.

Τα όπλα που διακινούνται στις αφρικανικές συρράξεις προέρχονται κυρίως από τις παρακάτω χώρες:

- Ρωσία (ΑΚ-47 και το παράγωγό του, ΑΚ-74),
- Κίνα (αντίγραφο του ΑΚ-47, όπως είναι το όπλο τύπου 56),
- Βέλγιο (FAL),
- Γερμανία (G3).
- ΗΠΑ (M16),
- Ισραήλ (Uzi)

Τα κοινά όπλα (τυφέκια), όπως είναι το ΑΚ-47, είναι προσιτά στην τιμή, εύκολα στην παραγωγή και με μεγάλη ανθεκτικότητα. Καθώς παράγονται σε πολύ μεγάλες ποσότητες σε περισσότερες από 40 χώρες, μπορούν να αγοραστούν σε πολύ προσιτές τιμές σε πολλά σημεία του κόσμου. Συνεπώς, το κόστος αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα, καθώς οι περισσότεροι αγοραστές δεν έχουν τη δυνατότητα να αγοράσουν ακριβά όπλα ή τους απαγορεύεται η πρόσβαση σε αυτά. Εκ των πραγμάτων, αντιλαμβάνονται ότι τα φτηνά, μικρά και ελαφρά όπλα αποτελούν τη μόνη δυνατότητα που έχουν. Αν και τα ποσά που ξοδεύονται ετησίως για μικρά και ελαφρά όπλα είναι μικρότερα σε σχέση με τα ποσά που διατίθενται για τις κρατικές και νόμιμες αγορές όπλων, τα χρήματα που κατευθύνονται στις παράνομες αγορές

⁸⁸ Ibid.

μικρών όπλων έχουν ιδιαίτερες επιπτώσεις στο ζήτημα της διεθνούς ασφάλειας και σταθερότητας.⁸⁹

Από την άλλη πλευρά στο Βορρά, η συμβολή των δυνάμεων, από τις εξεγέρσεις στη Βόρεια Αφρική και την διασπορά των όπλων, στη διακρατική διακίνηση παράνομων υλικών και τρομοκρατικών ενεργειών με επικεφαλής την Αλ-Κάιντα στο ισλαμικό Μαγκρέμπ (AQIM), δημιουργούν οξεία ανησυχία για τα εύθραυστα κράτη και τα εδάφη της Σαχάρας και του Σαχέλ. Οι ρίζες της αστάθειας και της σύγκρουσής τους είναι περίπλοκες και βαθιές. Οι εσωτερικές πηγές ανασφάλειας περιλαμβάνουν τη θεσμική αδυναμία και τη διαφθορά, την ενδημική φτώχεια και τις κοινωνικοπολιτικές εντάσεις. Οι εξωτερικές πιέσεις κυμαίνονται από το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία, και την εξάπλωση των όπλων σε ξένες παρεμβάσεις και παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις. Η επιδείνωση αυτών των πιέσεων είναι η αδυναμία πολλών εύθραυστων κρατών να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους, οι τοπικές κυβερνήσεις έχουν επιδεινώσει τις συγκρούσεις είτε μέσω ακατάλληλων απαντήσεων είτε, σε ορισμένες περιπτώσεις, ενεργού συμμετοχής με εγκληματικά δίκτυα, ισλαμιστές μαχητές, ή εθνοτικούς αντιφρονούντες. Αυτή η διαπίστωση έχει σημαντικές επιπτώσεις για τη χάραξη αποτελεσματικών πολιτικών απαντήσεων σε αυτή την προβληματική περιοχή.⁹⁰

3.2: Μελέτη Περίπτωσης: Σομαλία

Η Δημοκρατία της Σομαλίας ιδρύθηκε το 1960 και προήλθε από τη συνένωση της παλιάς βρετανικής British Somaliland (στα βόρεια) και της πρώην Somalia Italiana (στα νότια). Διεκδικεί την κυριαρχία της σε όλες τις περιοχές που κατοικούνται από Σομαλούς, όπως στα βορειοανατολικά της Κένυας, στην αιθιοπική επαρχία Ογκαντέν και στο γαλλικό έδαφος των Αφάρ και Ισσά. Η ήττα στον πόλεμο για την κατάκτηση της επαρχίας Ογκαντέν, συμπίπτει με την κατάρρευση του κρατικού οικοδομήματος που είχε κληρονομήσει από την αποικιοκρατία. Το στρατιωτικό καθεστώς του Στρατηγού Siad Barre, εγκαταλελειμμένο από τους Σοβιετικούς συμμάχους, αναγκάστηκε να διαλύσει τις ηττημένες ένοπλες δυνάμεις,

⁸⁹ Τσόλτας Γ.Ι., επιμ., *Αφρική και Ανάπτυξη, Η Τελευταία Παγκόσμια-Ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2003, σ.272-273

⁹⁰ Anouar Boukhars, Jennifer Rubin, *North Africa: Breeding Ground for Terror*, Διαθέσιμο στο: <http://carnegieendowment.org/2013/05/28/north-africa-breeding-grounds-for-terror-pub-51973>, Ημ. Εισόδου: 1/10/2018

που πηγαίνουν να ζήσουν στα μέρη της φυλής Ισσά στα βόρεια της χώρας, όπου το 1982 ξεσπά επανάσταση. Για να ενισχύσει εκεί τις στρατιωτικές επιχειρήσεις με την υποστήριξη των αμάχων, ο Στρατηγός Siad Barre εκμεταλλεύτηκε το φυλετικό ζήτημα, γεγονός που επέτεινε τη διάσπαση και οδήγησε τελικά τον Ιανουάριο του 1991 στην ολοκληρωτική κατάρρευση του κράτους. Το Μάιο της ίδιας χρονιάς ανακήρυξε την παλιά ανεξαρτησία της η παλιά British Somaliland.⁹¹

Η Σομαλία, ένα έθνος-κράτος σχεδόν 14,3 εκατομμυρίων κατοίκων με μια συνεκτική πολιτισμική ιστορία, κοινή γλώσσα και κοινή θρησκεία απέτυχε και έπειτα κατέρρευσε. Πώς συνέβη αυτό; Υπάρχουν πολλές πιθανές εξηγήσεις αλλά η καταστροφική διακυβέρνηση επικρατεί ως η βασική αιτία. Οι πρώτες εκλεγμένες, «δημοκρατικές», μετά από την αποικιοκρατία κυβερνήσεις της Σομαλίας αποδείχτηκαν πειραματικές, αναποτελεσματικές, διεφθαρμένες και ανίκανες να δημιουργήσουν οποιαδήποτε μορφή κοινής πολιτικής κουλτούρας. Ο Mohammed Siad Barre, διοικητής του στρατού, θεώρησε ότι οι πολιτικοί κατέστρεφαν τη χώρα και ανέλαβε το 1969 την εξουσία, ανέστειλε το Σύνταγμα, απαγόρευσε τα πολιτικά κόμματα, και υποσχέθηκε να βάλει τέλος στη διαφθορά. Αρκετά χρόνια αργότερα ο Siad Barre είχε επιτυχώς κάθε είδους εθνικής κυβερνητικής νομιμότητας. Υποστηριζόμενος πρώτα από την Σοβιετική Ένωση και έπειτα από τις ΗΠΑ κατέστρεψε τους θεσμούς της κυβέρνησης και της δημοκρατίας, παραβίασε τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών του καθώς συγκέντρωσε όσο το δυνατόν περισσότερους πόρους για τον ίδιο αλλά και για τη φατρία του, και κατά το τέλος του ψυχρού πολέμου είχε πλέον εξευτελίσει σχεδόν τα πάντα υπό την απόλυτη κυριαρχία του. Όλες οι υπόλοιπες φατρίες και υπό-φατρίες εκτός από του Siad Barre απομονώθηκαν. Τα στρατεύματά του πραγματοποιούσαν επιθέσεις ενάντια στους συμπατριώτες τους. Στο ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου το 1991 η Σομαλία είχε αποτύχει πλήρως ως κράτος. Ο εμφύλιος πόλεμος αποτελείωσε ότι είχε απομείνει και η Σομαλία κατέρρευσε.⁹²

Η εκδίωξη του Barre από την εξουσία άνοιξε έναν δεύτερο γύρο εμφυλίου σπαραγμού μεταξύ των διαφόρων κινημάτων αλλά και μεταξύ δύο ισχυρών φυλών που ελέγχονταν από τους Mohammed Ali Farah Aideed και Ali Mahdi Mohammed. Οι δύο φύλαρχοι με ερείσματα σε μικρότερες φυλές αποδύθηκαν σ' έναν αγώνα

⁹¹ Τσάλτας Γ.Ι., επιμ., *Αφρική και Ανάπτυξη, Η Τελευταία Παγκόσμια-Ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2003, σ.76

⁹²Robert I. Rotberg, *When States Fail, Causes and Consequences*, Princeton University Press (2003), σ.11

επικράτησης και ελέγχου της εξουσίας επενδύοντας στην καταστροφή του αντιπάλου. Ο έλεγχος της πρωτεύουσας και του βασικού λιμανιού της χώρας ήταν το αναγκαίο εργαλείο για την επίτευξη των στόχων. Κάτω από αυτές τις συνθήκες το Μογκαντίσου έγινε πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των φυλετικών ομάδων.⁹³

Οι διαμάχες και η διακοπή των προμηθειών τροφίμων έφεραν μια ανθρωπιστική κρίση που προκάλεσε την παγκόσμια οργή, οδήγησε σε όχι λιγότερες από τρεις διαδοχικές διεθνείς στρατιωτικές παρεμβάσεις για την εξασφάλιση περισσότερο ενός εφήμερου πεδίου για τη ροή της ανθρωπιστικής βοήθειας, δηλαδή η United Nations Operation in Somalia I (UNOSOM I, Απρίλιος-Δεκέμβριος 1992), η υποκινούμενη από τις ΗΠΑ Unified Task Force (UNITAF, Δεκέμβριος 1992-Μάϊος 1993), και η United Nations Operation in Somalia II (UNOSOM II, Μάρτιος 1993-Μάρτιος 1995).⁹⁴ Η UNOSOM II ήταν η πιο δαπανηρή επιχείρηση στην ιστορία του διεθνούς οργανισμού: κόστισε στον ΟΗΕ πάνω από δύο δισεκατομμύρια δολάρια. Σύμφωνα όμως με επίσημες πηγές, μόνο περίπου 4% του ποσού αυτού κατέληξε στη σομαλική οικονομία. Άλλα δύο δισεκατομμύρια δολάρια είχαν δαπανηθεί από τους Αμερικανούς για την UNITAF. Εντούτοις, η ξένη επέμβαση στη Σομαλία επέτρεψε στις φατρίες να χρηματοδοτήσουν τη συνέχιση της σύγκρουσης. Πριν την επέμβαση της UNITAF, και ενώ ο λιμός έπληττε διάφορες περιοχές της Σομαλίας, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ο ΟΗΕ και διάφορες δυτικές χώρες (συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών) έστειλαν τεράστιες ποσότητες τροφίμων στη χώρα. Σύντομα η τροφή μετατράπηκε σε στρατηγικό όπλο. Ένοπλες συμμορίες άρχισαν να κλέβουν τη βοήθεια προκειμένου να κερδίσουν χρήματα από την πώλησή της στην εσωτερική αγορά. Υπολογίζεται ότι ενώ περίπου 1.000 Σομαλοί πέθαιναν κάθε μέρα από την πείνα, το 80% της ξένης βοήθειας σε τροφή κατέληγε σε ιδιωτικές αποθήκες.⁹⁵

Συμπερασματικά, η σύγκρουση στη Σομαλία ξεκίνησε από την αποτυχία της χώρας να εκπληρώσει τα αλτρωτικά της όνειρα. Η ήττα στο Ogaden από τους Αιθίοπες πυροδότησε το σομαλικό εμφύλιο πόλεμο. Η οικονομική κρίση υπέσκαψε ακόμη περισσότερο τη νομιμοποίηση του καθεστώτος Siad Barre. Άλλωστε, η διασπορά τεράστιων ποσοτήτων συμβατικών όπλων στον ευρύτερο πληθυσμό ακύρωσε τις παραδοσιακές μεθόδους επίλυσης των συγκρούσεων. Τα

⁹³ Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σ.150-151

⁹⁴ Brian J. Hesse, *Somalia - State Collapse, Terrorism and Piracy*, Routledge (2011), σ.80

⁹⁵ Αστέριος Χουλιάρας, *Η κατάρρευση του κράτους στην Αφρική*, σ.55-56

χαρακτηριστικά της σομαλικής κοινωνίας και ο φατριακός φαβοριτισμός που είχε ακολουθήσει η κυβέρνηση Barre συνέβαλαν στη πολυδιάσπαση της εξέγερσης σε ανταγωνιστικές ομάδες. Τέλος, η ξένη επέμβαση, παρά τις καλές της προθέσεις, όχι μόνο απέτυχε να επιλύσει την εσωτερική σύγκρουση αλλά, ενεπλάκη σε αυτή, ενισχύοντας τη δυναμική της.⁹⁶ Σήμερα, η Σομαλία έχει διατηρήσει μια άτυπη οικονομία, κυρίως βασισμένη στο ζωικό κεφάλαιο, από εμβάσματα Σομαλών που εργάζονται στο εξωτερικό, και τηλεπικοινωνίες.⁹⁷

3.2.1: Η Αλ Σαμπάμπ

Η απουσία της εσωτερικής τάξης στη Σομαλία άφησε τη χώρα εκτεθειμένη σε σκληροπυρηνικές ισλαμιστικές ομάδες, με πιο σημαντική την Αλ-Σαμπάμπ. Η Αλ-Σαμπάμπ δηλώνει πίστη στην παγκόσμια τζιχάντ, έχει διασυνδέσεις με την Αλ-Κάιντα, και πρόσφατα έχει αποδείξει ότι δύναται να καταλαμβάνει και να ελέγχει περιοχές. Συνεπώς, η Αλ-Σαμπάμπ και άλλες ριζοσπαστικές ομάδες Σομαλών αποτελούν απειλή για την Μεταβατική Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση της Σομαλίας, στους γείτονες της Σομαλίας και στην ευρύτερη διεθνή κοινότητα, συγκεκριμένα στις ΗΠΑ και σε άλλες δυτικές χώρες. Ωστόσο, υποστηρίζεται σε αυτό στο σημείο ότι η ιδιαίτερη άνοδος της Αλ-Σαμπάμπ είναι εν μέρει ένας παράγοντας των πολιτικών λαθών των περιφερειακών και διεθνών δρώντων στη Σομαλία, προερχόμενη ως το ένοπλο παρακλάδι του ICU που στη συνέχεια κατακερματίστηκε. Ακόμη, παρόλη την απειλή που παρουσιάζει η συγκεκριμένη οργάνωση, φαίνεται ότι αντιμετωπίζει έντονα εσωτερικά προβλήματα.⁹⁸ Τα ισλαμικά κινήματα, αναζητώντας την επίτευξη ενός ιδανικού διαφυλετικού κράτους, ενισχύθηκαν από το Δεκέμβριο του 1992 με τη διεθνή επέμβαση, την οποία κατήγγειλαν ως εισβολή. Το Μάρτιο του 1995, η αποχώρηση των τελευταίων ειρηνευτικών στρατευμάτων σηματοδότησε την αποτυχία της διεθνούς ανθρωπιστικής επιχείρησης.⁹⁹

Η βία και η ανασφάλεια στη Σομαλία, ένα αποτυχημένο κράτος στην άκρη της Ανατολικής Αφρικής που χρησιμεύει ως πύλη προς την αραβική χερσόνησο, διαδίδεται πέρα από τα σύνορά της μέσω της πειρατείας, των συμφωνιών όπλων, της

⁹⁶ Ibid. σ.57

⁹⁷ Διαθέσιμο στο: <https://en.wikipedia.org/wiki/Somalia>, Ημ. Εισόδου: 2/10/2018

⁹⁸ Brian J. Hesse, *Somalia - State Collapse, Terrorism and Piracy*, Routledge (2011), σ.35

⁹⁹ Τσόλτας Γ.Ι., επιμ., *Αφρική και Ανάπτυξη, Η Τελευταία Παγκόσμια-Ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2003, σ.76-77

εμπορίας ανθρώπων και της τρομοκρατίας. Η αδύναμη μεταβατική κυβέρνηση που έχει την υποστήριξη μιας ειρηνευτικής δύναμης της Αφρικανικής Ένωσης (AMISOM) δεν είναι σε θέση να ασκήσει επιρροή εκτός της πρωτεύουσας και κινδυνεύει να ανατραπεί από ισλαμιστές αντάρτες. Επίσης, οι φόβοι πρόσφατα αυξήθηκαν στο γεγονός ότι η αστάθεια της Σομαλίας θα μπορούσε να απειλήσει άμεσα τις ΗΠΑ, την ευρωπαϊκή και την αφρικανική ασφάλεια από όταν η Αλ-Σαμπάμπ, μια τρομοκρατική ομάδα με δεσμούς με την Αλ-Κάιντα, ισχυρίστηκε την ευθύνη για τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ουγκάντα κατά τη διάρκεια του Παγκοσμίου Κυπέλλου.¹⁰⁰

Σύμφωνα με το CIA World Factbook η Αλ-Σαμπάμπ στοχεύει στο να:

- Δυσφημίσει και να αποσταθεροποιήσει την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση της Σομαλίας, στοχεύει επίσης κάθε χώρα ή οντότητα που στηρίζει τον αγώνα της Σομαλίας κατά της Αλ-Σαμπάμπ,
- Καθιέρωση του ισλαμικού νόμου σε ολόκληρη τη Σομαλία.

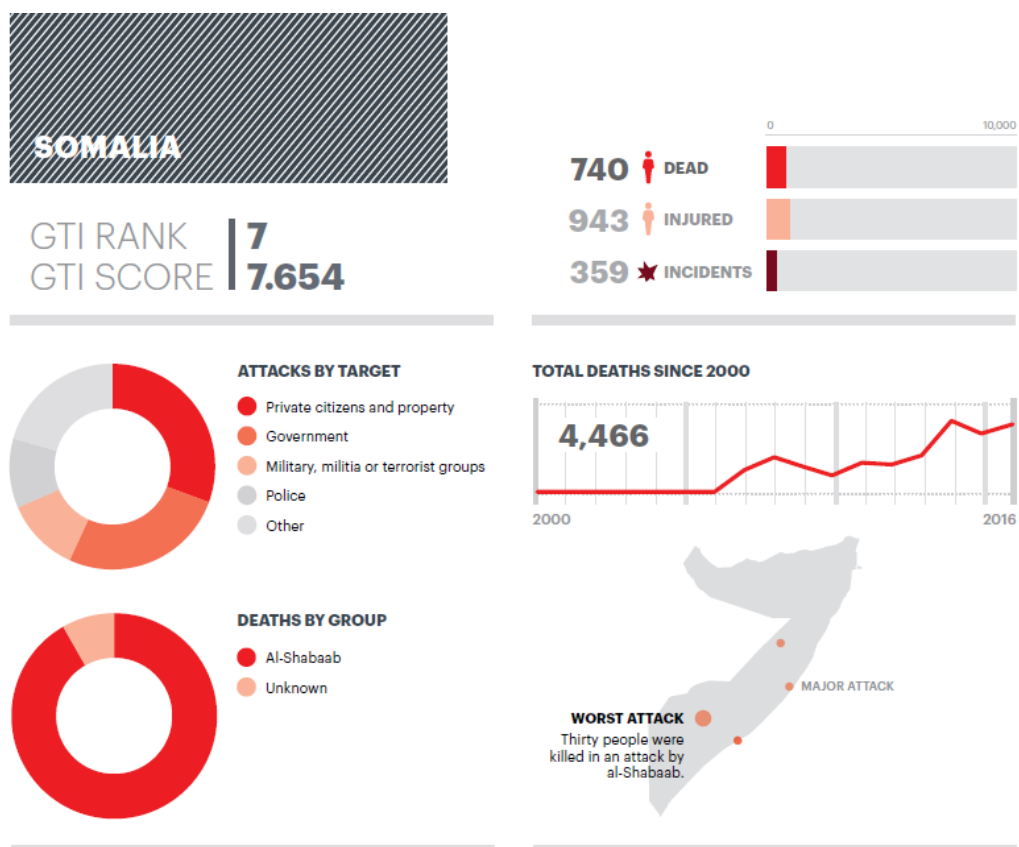
Οι περιοχές επιχειρήσεων της είναι: ένας θυγατρικός πυρήνας της Αλ-Κάιντα που διατηρεί οχυρά σε αγροτικές περιοχές στο νότο, όπου ελέγχει μια μεγάλη λωρίδα της κάτω και μεσαίας Juba και τις περιοχές Shabelle. Επίσης, είναι υπεύθυνος για πολυάριθμες βομβιστικές επιθέσεις υψηλού προφίλ στόχων και πυροβολισμούς σε όλη τη Σομαλία και στα βορειοανατολικά του Puntland.¹⁰¹

Ο GTI φανερώνει ότι, η τρομοκρατία στη Σομαλία εξακολουθεί να είναι συνώνυμη με την Αλ-Σαμπάμπ. Το 2016, η Αλ-Σαμπάμπ ανέλαβε την ευθύνη για πάνω από 92% των θανάτων από την τρομοκρατία. Ωστόσο, είναι πιθανό ότι συμμετείχαν στους υπόλοιπους 61 θανάτους όπου καμία ομάδα δεν ανέλαβε την ευθύνη. Η Αλ-Σαμπάμπ είναι υπεύθυνη για τουλάχιστον 100 θανάτους από την τρομοκρατία κάθε χρόνο στη Σομαλία από το 2008. Έχει επίσης πραγματοποιήσει τουλάχιστον το 70% όλων των τρομοκρατικών επιθέσεων στη Σομαλία από το 2000 και μετά. Η επιμονή της οργάνωσης συνέβαλε έτσι κάνοντας το 2016 τη δεύτερη πιο θανατηφόρα χρονιά στη Σομαλία από το 2000. Ο αριθμός των θανάτων από την τρομοκρατία αυξήθηκε κατά 12% παρά την μερική επιτυχία με την Επιχείρηση Ινδικός Ωκεανός. Η στρατιωτική αυτή επιχείρηση, η οποία ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2014, περιλαμβάνει δυνάμεις από τον σομαλικό στρατό, την Αφρικανική Ένωση,

¹⁰⁰ Ken Menkhaus, Christopher Boucek, *Terrorism Out of Somalia*, Διαθέσιμο στο: <http://carnegieendowment.org/2010/09/23/terrorism-out-of-somalia/591>, Ημ. Εισόδου: 1/10/2018

¹⁰¹ CIA World Factbook, Διαθέσιμο στο: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> Ημ. Εισόδου: 15/9/2018

και τον στρατό των ΗΠΑ. Έχει επιτυχώς εξουδετερώσει πολλά στελέχη της Αλ-Σαμπάμπ, συμπεριλαμβανομένου του ηγέτη της, Moktar Ali Zubeyr, ο οποίος σκοτώθηκε έπειτα από χτύπημα με drone των ΗΠΑ τον Σεπτέμβριο του 2014. Ο αντικαταστάτης του Ahmad Umar ήρθε να ενισχύσει την σύνδεση της Αλ-Σαμπάμπ με την Αλ-Κάιντα.¹⁰²

Πηγή: Global Terrorism Index 2017, Institute for Economics & Peace

3.2.2: Στρατηγική και Τακτικές

Μετά τη συμμετοχή της σε ένα ασύμμετρο ανταρτοπόλεμο κατά της κατοχής, Η Αλ-Σαμπάμπ έπρεπε να ανασυγκροτηθεί και να θέσει νέους στόχους, όταν τα στρατεύματα της Αιθιοπίας αποσύρθηκαν το 2009. Μετά από τη σχετικά ταχεία εξάπλωσή της σε μεγάλα τμήματα της Σομαλίας, η Αλ-Σαμπάμπ είχε ήδη επιχειρήσει να καθιερώσει ένα «ισλαμικό κράτος» από το 2006, αναλαμβάνοντας διοικητικά

¹⁰² Global Terrorism Index 2017, Institute for Economics & Peace, σ.28

καθήκοντα και επιβάλλοντας τον σαλαφιστικό ηθικό και συμπεριφοριστικό κώδικα. Καθώς η αυξανόμενη συχνότητα των επιθέσεων της σε γυναίκες και παιδιά και στοχευμένες δολοφονίες γηραιών αρχηγών φατριών από το 2013 αποκαλύπτουν, ότι η νέα μορφή της Αλ-Σαμπάμπ απομακρύνεται ολοένα από τις ρίζες της στην Σομαλία. Την ίδια στιγμή, χειραγωγεί κατά κάποιο τρόπο, τόσο τις φυλές όσο και την κυβέρνηση (στην οποία έχει διεισδύσει) για την επίτευξη των σκοπών της. Συνεχίζοντας, η Αλ-Σαμπάμπ φαίνεται να αναζητά όλο και περισσότερους στόχους σε χώρες που προμηθεύουν τα στρατεύματα της AMISOM, πάνω απ' όλα την Κένυα. Ενώ η Αλ-Σαμπάμπ ήταν αρχικά συγκεντρωμένη στο νότο και στο κέντρο της χώρας, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις την έχουν διασκορπίσει σε ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή, αλλά χωρίς τον πλήρη έλεγχο οποιωνδήποτε σημαντικών περιοχών. Ωστόσο, εξακολουθεί να είναι σε θέση να επιτεθεί σε καλά προστατευμένους και στρατηγικά σημαντικούς στόχους εντός της χώρας. Στις αρχές του Ιουλίου το 2014 η ομάδα διεξήγαγε τη δεύτερη επίθεσή της μέσα σε ένα διάστημα μηνών στο προεδρικό παλάτι στο Μογκαντίσου, και στις αρχές Σεπτεμβρίου επιτέθηκε στη φυλακή της κρατικής ασφάλειας. Ακόμη, απόπειρες δολοφονίας μελών της βουλής της Σομαλίας πραγματοποιήθηκαν τους τελευταίους μήνες του 2015.¹⁰³

3.2.3: Χρηματοδότηση

Αν και η Αλ-Σαμπάμπ έχασε τα έσοδά της από τη μεγαλύτερη αγορά στην Σομαλία, την αγορά Bakara στο Μογκαντίσου, και από το προσοδοφόρο εμπόριο ξυλάνθρακα (2012: \$25.000.000) αφότου οδηγήθηκε από το Μογκαντίσου (το 2011) και στο Κισμάγιο (το 2012), η οικονομική κατάστασή της δεν είναι σε καμία περίπτωση άσχημη. Στην πραγματικότητα, μια έκθεση των Ηνωμένων Εθνών του Ιουλίου 2013 μιλάει για αύξηση των εσόδων της. Διαμέσω των διασυνδέσεων της με τις τοπικές αρχές, ειδικά στην οιονεί-κρατική οντότητα της Jubbaland, της οποίας το έδαφος περιλαμβάνει και το Κισμάγιο, και στα εγκληματικά δίκτυα εντός των δυνάμεων της AMISOM, η Αλ-Σαμπάμπ συνεχίζει να επωφελείται από το εμπόριο στο Κισμάγιο. Για ένα χρονικό διάστημα που κατείχε επίσης την πόλη-λιμάνι της Barawe, η οποία βρίσκεται μεταξύ Μογκαντίσου και Κισμάγιο και καταλήφθηκε από τις δυνάμεις της AMISOM τον Οκτώβριο του 2014. Τα έσοδα επανεπενδύονται σε

¹⁰³ Guido Steinberg and Annette Weber (Eds.), *Jihadism in Africa, Local Causes, Regional Expansion, International Alliances*, SWP Research Paper, 2015

αγαθά που εισάγονται για λαθρεμπόριο σε γειτονικά κράτη, η ζάχαρη για την αγορά της Κένυας είναι ένα μόνο παράδειγμα. Άλλες πηγές χρηματοδότησης περιλαμβάνουν φόροι και εισφορές σε όλες τις εμπορικές δραστηριότητες, σχέδια προστασίας της μαφίας και απαγωγές για λύτρα. Υπάρχουν επίσης αναφορές για εισοδήματα από πειρατεία και διασυνδέσεις με λαθρεμπόρους ελεφαντόδοντου. Η Αλ-Σαμπάμπ παράγει επίσης σταθερά έσοδα μέσω της συλλογής κοινωνικών και θρησκευτικών εισφορών (zakat) και ένα φόρο τζιχάντ, καθώς και μέσω οικονομικών δωρεών από υποστηρικτικά μέλη και κράτη. Τέλος, η Αλ-Σαμπάμπ δημιουργεί λύτρα από την απαγωγή προσωπικού ανθρωπιστικών οργανώσεων, ενώ ορισμένες ισλαμικές φιλανθρωπικές οργανώσεις είναι ύποπτες για δωρεές σε αυτήν.¹⁰⁴

3.3: Μελέτη Περίπτωσης: Υεμένη

Από όλα τα έθνη-κράτη που συζητήθηκαν, η Υεμένη φαίνεται να παρέχει το πιο ευνοϊκό έδαφος για την διήθηση από την Αλ-Κάιντα και την εξάπλωση της παγκόσμιας τζιχάντ. Η Υεμένη βλέπει δυτικά και νότια στην Αφρική και ανατολικά και βόρεια στα αραβικά βασίλεια. Τα μακριά, ταραγμένα, και αμφιλεγόμενα σύνορά της με την Σαουδική Αραβία επιτρέπουν τη σχετικά ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των όπλων. Οι συμπαθούντες της Αλ-Κάιντα και οι πιθανοί υποστηρικτές της βρίσκονται στις ανατολικές περιοχές της Υεμένης και στην τραχιά ενδοχώρα βόρεια του Άντεν, καθώς σε πόλεις και κωμοπόλεις. Επιπλέον, η κυβέρνηση της χώρας, όσο σκληρή και προσεκτική μπορεί να είναι, δεν ελέγχει πλήρως όλες τις απομακρυσμένες πορείες της. Συνεπώς, δεν ασκεί αδιαμφισβήτητη δεσπόζουσα θέση στην εθνική της περιφέρεια.¹⁰⁵

Ωστόσο, η Υεμένη έχει μερικώς προστατευτεί από την άνοδο του επαναστατικού πολιτικού Ισλάμ και την τρομοκρατία από μια διάχυτη στάση των παραδοσιακού συντηρητισμού. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός δεν ήταν ποτέ ο στυλοβάτης των πολιτικών της κοινωνίας της Υεμένης και η χώρα ποτέ δεν αγκάλιασε τη Σαουδαραβική υποστήριξη για τον ουαχαμπισμό και, πράγματι, η Υεμένη δεν εμπιστεύεται τα οποιαδήποτε αντιδραστικά και ριζοσπαστικά ερεθίσματα που προέρχονται από τον κατά πολύ πλουσιότερο γείτονά της. Η κυβέρνησή ήταν

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Robert I. Rotberg, *Battling Terrorism in the Horn of Africa*, 2005, Brookings Institution Press, σ.18

επίσης προσεκτική για την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των μεμονωμένων Υεμενιτών, που ριζοσπαστικοποιήθηκαν σε μάχες μετά την επιστροφή από το Αφγανιστάν, την Αλγερία, και αλλού. Οι επιθέσεις της Αλ-Κάιντα στο Άντεν και κατά μήκος της ακτής προκάλεσε περαιτέρω τις επίσημες ανησυχίες. Η Υεμένη περιέχει αναμφίβολα πυρήνες της Αλ-Κάιντα. Το νότιο λιμάνι του Άντεν είναι πιο κοσμοπολίτικο από την πρωτεύουσα, Σαναά, και πιο ανοικτό σε ξένους και ξένες επιρροές. Οι δυνάμεις ασφαλείας της Υεμένης, που υποστηρίζονται και συνεργάζονται με τις ΗΠΑ, ακολούθησαν αυτούς του πυρήνες, αναχαίτισαν αρκετούς τρομοκράτες, ματαιώνοντας πιθανές επιθέσεις παρόμοιες με αυτές του USS Cole και του Limburg, ενός γαλλικού πετρελαιοφόρου. Αυτή η μάχη κατά των στελεχών της Αλ-Κάιντα θα συνεχιστεί ιδιαίτερα καθώς η Υεμένη και οι ΗΠΑ έρχονται να εργαστούν όλο και πιο στενά μεταξύ τους και με τις αρχές του Ομάν και της Σαουδικής Αραβίας.¹⁰⁶

Η Υεμένη είναι απελπιστικά φτωχή, με κατά κεφαλήν ΑΕΠ \$332 και χαμηλά επίπεδα προσδόκιμου ζωής (υψηλά επίπεδα παιδικής θνησιμότητα), λίγα και φτωχά σχολεία, υψηλή ανεργία (τουλάχιστον 40%), και μια ελλιπή υποδομή. Το μεγαλύτερο μέρος της χώρας είναι απελπιστικά φτωχό σε νερό. Οι ΗΠΑ θα χρειαστεί να βοηθήσουν την Υεμένη στην παροχή καλύτερων εκπαιδευτικών ευκαιριών και νέων πηγών πόσιμου νερού. Επίσης, η Υεμένη έχει τεράστια ανάγκη για ιατρικές και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες. Δεν φαίνεται να υπάρχει χρηστή διακυβέρνηση και η Υεμένη εξακολουθεί να είναι μια παραδοσιακή κοινωνία, ιδίως όσον αφορά τη θεσμική ικανότητα, την πολιτική ελευθερία και το κράτος δικαίου.¹⁰⁷ Σήμερα, ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται σχεδόν στα 27,6 εκατομμύρια. Ακόμη, υπό την προεδρία του Ali Abdullah Saleh είχε χαρακτηριστεί ως κλεπτοκρατία. Σύμφωνα με τον δείκτη CPI έτους 2009 του Transparency International, η Υεμένη κατατάχθηκε στην θέση 164 από τις 182 χώρες που ερευνήθηκαν.¹⁰⁸

Συνολικά, αν δεν υιοθετηθούν γρήγορα πολιτικές μεταρρυθμίσεις, η Υεμένη θα βρίσκεται σε σοβαρότατη πολιτική αστάθεια. Πράγματι, με βάση τα δεδομένα των επιδόσεων της κατά την τελευταία δεκαετία, και ειδικά τα τελευταία χρόνια, το εύθραυστο κράτος της Υεμένης έχει ήδη αποτύχει κινδυνεύοντας να γίνει ένα πλήρως αποτυχημένο κράτος. Επιπλέον, όντας αδύναμη να προσφέρει τις επιθυμίες και τις

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid., σ.19

¹⁰⁸ Διαθέσιμο στο: <https://en.wikipedia.org/wiki/Yemen>, Ημ. Εισόδου: 2/10/2018

ανάγκες των περισσότερων ανθρώπων της, η υποστήριξή τους και η νομιμότητά μειώνονται. Αν το κράτος αποτύχει πλήρως, τότε η χώρα θα μπορούσε να καταλήξει σε αναρχία ή εμφύλιο πόλεμο. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Υεμένη θα μπορούσε να γίνει ένας χώρος όπου το διεθνές επαναστατικό Ισλάμ γίνεται ένας σοβαρός υποψήφιος για την εξουσία. Συνεπώς, μια Υεμένη μέσα ή κοντά στην αναρχία και στον εμφύλιο πόλεμο δεν θα μπορούσε να αποτελεί ένα στρατηγικό σύμμαχο των Ηνωμένων Πολιτειών στην προσπάθεια ενάντια στο διεθνές επαναστατικό Ισλάμ και την τρομοκρατία.¹⁰⁹

3.3.1: AQAP: Η Αλ-Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο

Οι θυγατρικές της Αλ-Κάιντα στη Σαουδική Αραβία και την Υεμένη συγχωνεύθηκαν επίσημα τον Ιανουάριο του 2009 και σχημάτισαν την Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP). Αυτή η νέα ομάδα πέτυχε να εκμεταλλευτεί την τοπική δυσαρέσκεια και να αναγνωριστεί ως ενεργό και επιτυχημένο δίκτυο της Αλ Κάιντα. Η AQAP προσελκύει τώρα ανθρώπους να εκπαιδευτούν και να συμμετάσχουν στη παγκόσμια τζιχάντ. Η ικανότητα της οργάνωσης να πλαισιώσει την κατάσταση στην Υεμένη και να παρουσιάσει την αμερικανική στρατιωτική βοήθεια και τις αντιτρομοκρατικές ενέργειες ως αμερικανική κατοχή, έχει προσελκύσει ξένους τρομοκράτες στην Υεμένη. Οι ενέργειές του δικτύου το καθιστούν την AQAP ως τον πιο βιώσιμο οργανισμό της Αλ-Κάιντα σήμερα. Η AQAP είναι μια οργάνωση που λέει τι θέλει να κάνει και στη συνέχεια βρίσκει έναν τρόπο να το κάνει. Η ομάδα αυτή υπογραμμίζει επανειλημμένα τις παγκόσμιες φιλοδοξίες και την επιθυμία της να χτυπήσει δυτικούς στόχους, και έχει αποδείξει την ικανότητα να πραγματοποιεί τις απειλές της. Ακόμα και όταν τα πράγματα δεν λειτουργούν προς όφελός της, προσπαθεί και πάλι, μια αρκετά επικίνδυνη ικανότητα. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα αυτού είναι η επίθεση κατά της βρετανικής διπλωματικής φάλαγγας στη Σαναά. Ο φόβος πλέον είναι ότι είναι θέμα χρόνου πριν AQAP να είναι σε θέση να χτυπήσει μέσα στις Ηνωμένες Πολιτείες.¹¹⁰

¹⁰⁹ Robert I. Rotberg, *Battling Terrorism in the Horn of Africa*, Washington, DC, Brookings Institution Press, 2005, σ.166

¹¹⁰ Christopher Boucek, *Terrorism out of Yemen*, 2010, Carnegie Endowment for International Peace, Διαθέσιμο στο: <https://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen-pub-41705#threat> , Ημ. Εισόδου: 27/9/2018

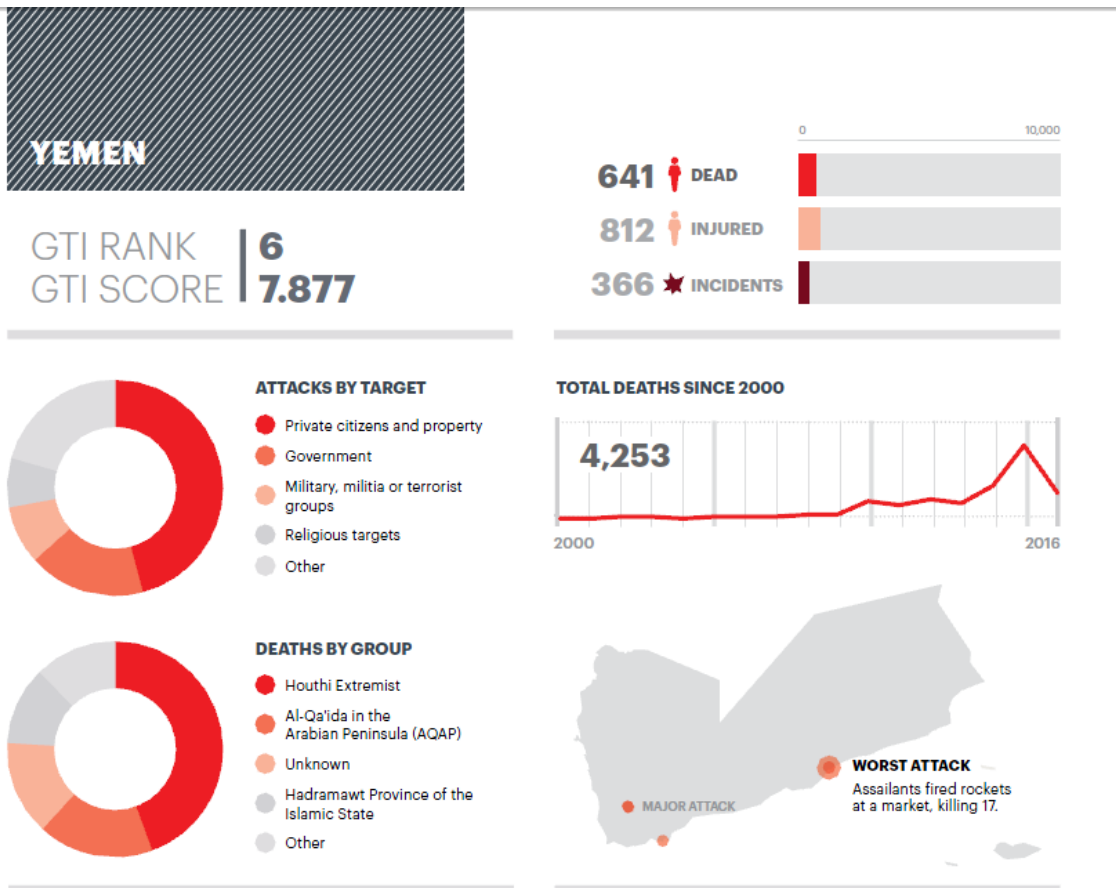
3.3.2: Στόχοι της AQAP

Σύμφωνα με τον GTI, όπως με την κατάσταση στη Συρία με τον υπό εξέλιξη εμφύλιο πόλεμο, η τρομοκρατία αντανακλά ένα καίριο σημείο των αποτελεσμάτων της σύγκρουσης της Υεμένης στον γενικό πληθυσμό. Πηγές του ΟΗΕ εκτιμούν ότι η σύγκρουση στην Υεμένη σκότωσε 10.000 αμάχους τους πρώτους μήνες του 2017. Περαιτέρω, εκτιμάται ότι η σύγκρουση αυτή εκτόπισε εσωτερικά τουλάχιστον 3.000.000 Υεμενίτες από ένα σύνολο πληθυσμού 27,6 εκατομμυρίων. Το 2016 η οργάνωση Αλ-Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP) ήταν υπεύθυνη για το 13% των τρομοκρατικών επιθέσεων στην Υεμένη σκοτώνοντας 111 άτομα. Οι περισσότερες από αυτές τις επιθέσεις ήταν σε περιοχές όπου ομάδες του ISIL είναι ενεργές. Η AQAP εστιάζει κυρίως στην αστυνομία και σε κυβερνητικούς στόχους διαμέσω βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας, ενόπλων επιθέσεων και απόπειρες δολοφονίας. Ακόμη, στόχευε αμάχους, μέσω απαγωγών, δημόσιου λιθοβολισμού και εκρηκτικών.¹¹¹

Πρώτον, φαίνεται ότι επιθυμεί να αποσταθεροποιήσει την Υεμένη, να αποκτήσει εδάφη υπό τον έλεγχό της και να καθιερώσει ένα ισλαμικό κράτος. Δεύτερον, επιδιώκει να ανατρέψει την άρχουσα οικογένεια στη Σαουδική Αραβία. Τρίτον, όπως και τα κεντρικά επιχειρησιακά κέντρα της οργάνωσής στο Πακιστάν και στο Αφγανιστάν, έχει ως στόχο να διώξει τις Ηνωμένες Πολιτείες από τον ισλαμικό κόσμο. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, η Αλ-Κάιντα διεξάγει επιθέσεις σε πολίτες της Υεμένης, της Σαουδικής Αραβίας και της Αμερικής (καθώς και σε Βρετανούς, Γάλλους) και γενικότερα σε θεσμικά όργανα.¹¹²

¹¹¹ Global Terrorism Index 2017, Institute for Economics & Peace, σ.27

¹¹² Guido Steinberg, *The Other Vanguard of International Terrorism*, SWP Research Paper, 2016

Πηγή: Global Terrorism Index 2017, Institute for Economics & Peace

Το CIA World Factbook αναφέρει σχετικά ότι η AQAP (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula) στοχεύει:

- Στην ανατροπή της κυβέρνησης της Υεμένης και των δυνάμεων των Χούθι και, τελικά, να καθιερώσει ένα ισλαμικό χαλιφάτο. Επίσης, επιθυμεί εξάλειψη των ΗΠΑ, της δυτικής επιρροής και της παρουσίας της από την Υεμένη και το υπόλοιπο της Αραβικής Χερσονήσου.
- Περιοχές λειτουργίας: είναι ένας πυρήνας της Αλ-Κάιντα. Δραστηριότητα στη νότια, ανατολική και κεντρική Υεμένη.¹¹³

¹¹³ CIA World Factbook, Διαθέσιμο στο: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html> Ημ. Εισόδου: 27/9/2018

Οι εμφύλιοι πόλεμοι όπως ο πόλεμος στην Υεμένη έχουν σίγουρα οδηγηθεί από μη κρατικούς φορείς όπως οι Χούθι. Ταυτόχρονα, πρέπει να επισημανθούν και να αναλυθούν οι αποτυχίες των καθεστώτων του Saleh και του Hadi και τα επίπεδα βίας από την άλλη πλευρά που αντικατοπτρίζουν μια μορφή κρατικής τρομοκρατίας.¹¹⁴

Αντιμέτωπη με πολλαπλές εσωτερικές συγκρούσεις, οικονομική κατάρρευση και κακή διακυβέρνηση, η Υεμένη βρίσκεται αρκετά κοντά στη κρατική της αποτυχία. Καθώς τα προβλήματα της Υεμένης χειροτερεύουν, η απειλή της τρομοκρατίας μεγαλώνει. Συνεπώς, η επιδείνωση των εσωτερικών συνθηκών δημιουργούν ένα σχεδόν τέλειο καταφύγιο για τους τρομοκράτες να σχεδιάσουν, να εκπαιδευτούν, και να φέρουν εις πέρας εγχώριες, περιφερειακές, και διεθνείς επιθέσεις.¹¹⁵ Η απειλή που προέρχεται από την Υεμένη είναι τώρα μεγαλύτερη από αυτή που προέρχεται από την κεντρική ηγεσία της Αλ-Κάιντα στη Νότια Ασία. Άλλες ανησυχητικές καταστάσεις, όπως λ.χ. από το Αφγανιστάν μέχρι το Πακιστάν έως τη Σομαλία δεν φαίνεται να αποτελούν άμεση απειλή για τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπως αποτελεί η Υεμένη. Η AQAP είναι μια πιο πειστική ανησυχία για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ, διότι η οργάνωση είναι ευέλικτη και ευκαιριακή, ενεργά ψάχνοντας για ανοίγματα ώστε να προκαλέσει βλάβη σε όλο τον κόσμο.¹¹⁶ Συνεπώς, Η Υεμένη βρίσκεται δίπλα στον μεγαλύτερο παραγωγό πετρελαίου στον κόσμο και είναι «στρατηγικά σφηνωμένη» ανάμεσα στο Κέρας της Αφρικής και σε άλλες χώρες της Αραβικής Χερσονήσου. Επίσης, η χώρα έχει μια μακρά ιστορία εξτρεμισμού, πολιτικής βίας και τρομοκρατίας. Υπήρξε ένας αρκετά μεγάλος αριθμός της Υεμενιτών που πολέμησαν στο Αφγανιστάν κατά της σοβιετικής κατοχής και Υεμενίτες που αποτελούσαν τη δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα στην Αλ-Κάιντα στα στρατόπεδα εκπαίδευσης της πριν από την 11^η Σεπτεμβρίου.¹¹⁷

¹¹⁴ Anthony H. Cordesman, *The New State Department Report on Terrorism: Rethinking the Numbers and Coverage*, Working Draft: September 20th, 2018., Center for Strategic and International Studies (CSIS)

¹¹⁵ Christopher Boucek, *Terrorism out of Yemen*, 2010, Carnegie Endowment for International Peace, Διαθέσιμο στο: <https://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen-pub-41705#threat> , Ημ. Εισόδου: 27/9/2018

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

Τέλος, η Υεμένη βρίσκεται πλέον σε εμφύλιο πόλεμο από την άνοιξη του 2015. Ο μεγαλύτερος κερδισμένος της σύγκρουσης είναι η Αλ-Κάιντα στην Υεμένη, της οποίας η πρόσφατη κατάληψη εδαφών στη νότια Υεμένη ανοίγει νέες ευκαιρίες. Τα σημερινά κέρδη της φαίνεται ότι θα εμποδίσουν τη μελλοντική σταθεροποίηση της Υεμένης και θα επιδεινώσουν την τρομοκρατική απειλή προς τη Σαουδική Αραβία. Παρουσιάζει επίσης νέους κινδύνους για τη Δύση, δεδομένου ότι Αλ-Κάιντα στην Υεμένη είναι μακράν η ισχυρότερη ομάδα στο δίκτυο, και έχει ήδη κάνει επανειλημμένες προσπάθειες για να καταρρίψει τις διατλαντικές αερογραμμές. Ο κίνδυνος που παρουσιάζει υπογραμμίστηκε από την επίθεση που πραγματοποίησε στο σατιρικό περιοδικό Charlie Hebdo στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 2015. Αν και η Αλ-Κάιντα στην Υεμένη έχει χάσει σημαντικούς ηγέτες από τότε, και αρκετοί μαχητές και διοικητές της έχουν αυτομολήσει στο ισλαμικό κράτος (ISIS), η κατάρρευση του κράτους της Υεμένης αυξάνει τον βαθμό εκμετάλλευσης μιας διευρυμένης ακτίνας δράσης της και θα επιδιώξει να προετοιμάσει νέες επιθέσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη.¹¹⁸

¹¹⁸ Guido Steinberg, *The Other Vanguard of International Terrorism*, SWP Research Paper, 2016

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ:
ΔΡΑΣΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Κεφάλαιο 4^ο

Διεθνείς Θεσμοί, Δρώντες & Sustainable Development Goal 16

4.1: Ο ρόλος των ΜΚΟ στην Αφρική

Ένας Μη Κυβερνητικός Οργανισμός (ΜΚΟ) είναι μια ιδιωτική, μη κερδοσκοπική οντότητα που επιδιώκει την υλοποίηση στόχων χωρίς τη χρήση βίας. Οι ΜΚΟ διακρίνονται συχνά σε λειτουργικούς/επιχειρησιακούς και σε υπερασπιστικούς/ακτιβιστικούς.

- Οι λειτουργικοί/επιχειρησιακοί ΜΚΟ έχουν κύριο στόχο το σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων. Μπορεί να είναι κοινοτικοί, εθνικοί ή διεθνείς.
- Οι υπερασπιστικοί/ακτιβιστικοί ΜΚΟ έχουν συσταθεί για την προώθηση ή υπεράσπιση ενός συγκεκριμένου σκοπού. Αποκαλούνται ορισμένες φορές προωθητικές ομάδες πίεσης ή ομάδες δημόσιου συμφέροντος.¹¹⁹

Οργανώσεις όπως η Oxfam, η Save the Children και οι Γιατροί Χωρίς Σύννορα έχουν μεγαλύτερους προϋπολογισμούς από πολλά κράτη της Αφρικής. Αν και πολλές ΜΚΟ εξαρτώνται από χρηματοδοτήσεις δυτικών κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ και η ΕΕ, συχνά διαθέτουν μια οργανωτική αυτονομία που τους επιτρέπει να εφαρμόζουν τις δικές τους πολιτικές. Το πεδίο δράσης των ευρωπαϊκών ΜΚΟ χωροθετείται ως εξής:

- Νότια Αφρική: 39%
- Κεντρική Αφρική: 20%
- Βόρεια Αφρική και Μέση Ανατολή: 17%
- Νοτιανατολική Ασία και Ωκεανία: 11%
- Λατινική Αμερική και Καραϊβική: 13% ¹²⁰

Ο τομέας στον οποίο έχουν κατά κύριο λόγο απασχοληθεί οι ΜΚΟ στην Αφρική είναι αυτός της περιθάλψης θυμάτων των κάθε φύσεως συγκρούσεων. Η αφρικανική ήπειρος πλήττεται ιδιαίτερα από το φαινόμενο, καθώς ένας πρόσφυγας στους τρεις διεθνώς είναι Αφρικανός.

¹¹⁹ Heywood A., *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*, Εκδόσεις Κριτική, 2013, σ.41

¹²⁰ Τσάλτας Γ.Ι., επιμ., *Αφρική και Ανάπτυξη, Η Τελευταία Παγκόσμια-Ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2003, σ.94-95

Οι παράγοντες που ευνοούν αυτή την κατάσταση είναι:

- Τα εύθραυστα κράτη,
- Οι πολυάριθμες συνοριακές συγκρούσεις που έχουν τις ρίζες τους στο μοίρασμα των εδαφών από τους αποικιοκράτες,
- Οι οικονομίες που δεν καταφέρνουν να βελτιωθούν και
- Οι δυσχερείς κλιματολογικές συνθήκες.

Η Αιθιοπία είναι μία από τις κύριες χώρες αναχώρησης προσφύγων με προορισμό τη Σομαλία ή το Σουδάν. Ο πόλεμος με τη Σομαλία με αφορμή την έρημο Ογκαντέν (1974-1978) και η ξηρασία ανάγκασαν πολλούς Αιθίοπες να αυτοεξοριστούν. Αλλά και πολλοί Σομαλοί, θέλοντας να αποφύγουν με τη σειρά τους την ξηρασία και τις συγκρούσεις, εγκατέλειψαν επίσης τη χώρα τους αναζητώντας καταφύγιο στην Αιθιοπία, την Κένυα ή την Υεμένη.¹²¹

4.1.1: Η Oxford Famine

Πρόκειται για διεθνή συνομοσπονδία 15 οργανισμών με παγκόσμια εμβέλεια, που λειτουργούν σε 98 χώρες, ενώ έχουν συνεργάτες-εταίρους σε όλες τις άλλες, με στόχο την εξάλειψη της φτώχειας και της αδικίας. Το όνομα της οργάνωσης προέρχεται από την Oxford Committee for Famine Relief, οργάνωση με έδρα την Οξφόρδη που ιδρύθηκε το 1942, για να καταπολεμήσει τη φτώχεια στην κατοχική Ελλάδα. Το 1995 μετονομάστηκε σε Oxfam International και απαρτίστηκε από ανεξάρτητες ΜΚΟ που συνενώθηκαν, για να έχουν μεγαλύτερη επίδραση σε διεθνές επίπεδο. Εκτός από την παροχή επείγουσας ανθρωπιστικής βοήθειας, η Oxfam οργανώνει μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά προγράμματα σε ευάλωτες κοινότητες. Οι χώρες μέλη της Oxfam είναι: Αυστραλία, Βέλγιο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Χονγκ Κονγκ, Ιρλανδία, Ινδία, Μεξικό, Ολλανδία, Νέα Ζηλανδία, Κεμπέκ, Ισπανία και ΗΠΑ.¹²²

¹²¹ Ibid. σ.96

¹²² Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα, *Περί του ανθρωπιστικού χώρου στον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ.72

4.1.2: Save the children

Πρόκειται για μία οργάνωση , που επίσης δεν ακούγεται στη χώρα μας, λόγω της προβολής μικρότερων ΜΚΟ, όπως η Action Aid, ή μεγαλύτερων όπως η UNICEF. Δίνει έμφαση στην άρση διοικητικών εμποδίων που έχουν τα περισσότερα παιδιά, για να ενταχθούν ομαλά στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας τους. Τα προγράμματα της αφορούν τόσο στην επείγουσα βοήθεια σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, ή ένοπλων συρράξεων, αλλά και στην ανάληψη μακροπρόθεσμων προγραμμάτων στήριξης σε κοινότητες. Στόχος της, η επίλυση του καθημερινού αγώνα εκατομμυρίων παιδιών μέσω της εξάλειψης της φτώχειας, της πείνας και της ασθένειας.¹²³

4.1.3: Γιατροί Χωρίς Σύνορα

Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα είναι μία από τις πιο γνωστές-διεθνείς, ανεξάρτητες ιατρικές οργανώσεις, που παρέχει επείγουσα βοήθεια σε άτομα που έχουν πληγεί από ένοπλες συγκρούσεις, επιδημίες, φυσικές καταστροφές και αποκλεισμό από την παροχή ιατρικής φροντίδας. Ως ανεξάρτητη οργάνωση δεσμεύεται να παρέχει ποιοτικές ιατρικές υπηρεσίες, αμερόληπτα και ανεξάρτητα από πολιτικές, στρατιωτικές ή θρησκευτικές σκοπιμότητες. Αποτελείται σήμερα, από 23 οργανώσεις, έχει έδρα στη Γενεύη και διαχειρίζεται προγράμματα σε περισσότερες από 60 χώρες στον κόσμο. Την εποχή της ίδρυσης, (1971) η κυριότερη διαφοροποίηση από τις μέχρι τότε ανθρωπιστικές οργανώσεις, ήταν η έμφαση στην ανάγκη ανθρωπιστικής παρέμβασης, όταν ένα κράτος αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να προστατεύσει τους πολίτες ή να επιτρέψει ελεύθερη πρόσβαση σε ανθρωπιστικές οργανώσεις.¹²⁴

¹²³ Ibid. σ.72-73

¹²⁴ Ibid. σ.75-76

4.2: Η εξέλιξη του αναπτυξιακού φαινομένου

Η βαθιά συνειδητοποίηση του φαινομένου της υπανάπτυξης που μαστίζει σήμερα την περιοχή, κυρίως της Μαύρης Αφρικής, περνά απαραίτητα μέσα από την ουσιαστική σύλληψη της έννοιας, αλλά και τον εντοπισμό των επιμέρους παραμέτρων της σύγχρονης διάστασης του αναπτυξιακού φαινομένου που αφορά στην πολιτική στόχευση της αναπτυξιακής ολοκλήρωσης. Το φαινόμενο αυτό φαίνεται να στηρίζεται και μετά από πειραματισμούς πολλών δεκαετιών επί του θέματος, σε τέσσερις βασικούς πυλώνες. Οι τρεις από αυτούς αποτελούν τη σύγχρονη αποδοχή των επιμέρους παραμέτρων του αναπτυξιακού φαινομένου κάτω από τη βιώσιμη και αειφόρο μορφή του. Πρόκειται για την **οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική** διάσταση της ανάπτυξης. Διαστάσεις, οι οποίες αναδείχθηκαν σε κυρίαρχες παραμέτρους της όποιας μέχρι σήμερα οργανωμένης στρατηγικής προσπάθειας για αναπτυξιακή ολοκλήρωση.¹²⁵

Οι παραπάνω παράμετροι καταγράφηκαν επίσημα, κατά τη μεγάλη αρχικά διαπραγμάτευση του Ρίο (1992), αλλά και στο Γιοχάνεσμπουργκ (2002). Είναι πλέον κοινά αποδεκτό ότι οι δύο εν λόγω Συνδιασκέψεις οριοθέτησαν για πρώτη φορά σωστά το αναπτυξιακό φαινόμενο. Κι αυτό μέσα στο πλαίσιο ανάληψης μίας συνολικής προσπάθειας στρατηγικής αντιμετώπισης του. Ακόμη, στους τρεις βασικούς πυλώνες προστίθεται και η **πολιτική** διάσταση της ανάπτυξης, κάτω από τη βασική αναγκαιότητα της διαμόρφωσης των απαιτούμενων κυρίως θεσμών στήριξης όλων εκείνων των απαραίτητων επιμέρους πολιτικών που θα μπορούσαν επικουρικά, αλλά και εκ του ασφαλούς, να συμβάλλουν στην προώθηση των υπόλοιπων πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι θεσμοί αυτοί είναι κατά βάση εθνικοί. Θα μπορούσαν, όμως, να αποτελέσουν και προαπαιτούμενο στον τομέα της υιοθέτησης σε επίπεδο διμερούς ή και πολυμερούς συνεργασίας και άλλων σημαντικών, αντίστοιχων περιφερειακών θεσμών, με στόχο την ευρύτερη εξυπηρέτηση γενικότερων αναπτυξιακών στόχων.¹²⁶

Παράλληλα, η πολιτική εν γένει κατάσταση στην Αφρική είναι τέτοια που δεν επιτρέπει την ομαλή μετάβαση των επιμέρους κοινωνιών σε φυσιολογικούς αναπτυξιακούς ρυθμούς. Οι διενέξεις, εχθροπραξίες και πάσης φύσεως αντιθέσεις σε

¹²⁵ Τσάλτας Γ.Ι., επιμ., *Αφρική και Ανάπτυξη, Η Τελευταία Παγκόσμια-Ευκαιρία*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2003, σ.37

¹²⁶ Ibid., σ.38

όλους τους τομείς, προκαλούν έντονες καθημερινές τριβές ανάμεσα σε ομάδες και φυλές, οι οποίες δέχτηκαν τον οριζόντιο πολιτικό διαμελισμό που τους επιβλήθηκε χωρίς να μπορούν ουσιαστικά να αντιδράσουν. Ειδικότερα, το εμπόριο των όπλων, ως παρεπόμενο της κατάστασης των ατελειώτων εμφύλιων πολέμων, έχει μετατρέψει την Αφρική στον παράδεισο της διεθνούς, παράνομης διακίνησης τους, μέσα από μία καθολική υποβάθμιση των κρατών της περιοχής στον τομέα της απόλυτης πολιτικής διαφθοράς των εκάστοτε κυβερνώντων.¹²⁷

4.3: Το Πρόγραμμα των ΗΕ για την Ανάπτυξη (1966)

Είναι προφανές ότι το αναπτυξιακό φαινόμενο εμποδίζεται σημαντικά από την διεθνή τρομοκρατία, την διαφθορά και την βία. Σε αυτό το σημείο, θα αναλυθούν οι δράσεις που έχουν ληφθεί για τον μετριασμό των συγκεκριμένων παγκοσμίων αυτών προβλημάτων.

Αρχικά, η διεθνής κοινότητα επηρεάστηκε από την μονόπλευρη ακόμη αντιμετώπιση του αναπτυξιακού φαινομένου κάτω από την οικονομική του θεώρηση, οι διαδικασίες έχουν ήδη ξεκινήσει ώστε να διευρυνθεί βαθμηδόν η εξέλιξη του σ' ένα μοναδικό σφαιρικό φαινόμενο που θα συμπεριλάμβανε όλες τις πτυχές της οργανωμένης εξέλιξης του ανθρώπου πάνω στον πλανήτη. Στόχος ο επανακαθορισμός των μεθόδων/εργαλείων εξασφάλισης και διατήρησης της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας, από την κλασική στρατηγική του παρελθόντος που αφορούσε στην πάταξη της «στρατιωτικής» ισχύος, σ' εκείνη της πάταξης της ανισότητας σε όλους τους τομείς. Συνεπώς, το Πρόγραμμα των ΗΕ για την Ανάπτυξη ιδρύθηκε το 1966 κατά τη δεύτερη δεκαετία του ΟΗΕ για την Ανάπτυξη και δύο χρόνια μετά (1964) την Πρώτη Συνδιάσκεψη των ΗΕ για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD).

Κύριο έργο του Προγράμματος είναι σε πρώτη φάση η καταπολέμηση της φτώχειας και σε δεύτερη η προώθηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης των κρατών στο πλαίσιο της καταπολέμησης της πολιτικής υπανάπτυξης των αναπτυσσόμενων κρατών με στόχο την αναβάθμιση/ενίσχυση της ανθρώπινης ανάπτυξης. Στην ίδια προοπτική εντάσσεται και η προσπάθεια στήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η σύσφιγξη των σχέσεων ανάμεσα στον πολίτη και το οργανωμένο κράτος.

¹²⁷ Ibid., σ.39

Ειδικότερα μετά το 1992 η στρατηγική του Προγράμματος εναρμονίστηκε με τις καινούργιες/αναβαθμισμένες πρωτοβουλίες της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης και την αναγνώριση της αλληλεξάρτησης και αλληλοσυμπλήρωσης των τριών βασικών της πυλώνων.¹²⁸

4.4: MDGs & SDGs: Μία συγκριτική ανάλυση

Οι MDGs:

Πηγή: <https://ki.se/en/phs/global-agenda-and-the-sdgs>

Η Διεθνής Αναπτυξιακή Ατζέντα έχει ηγηθεί ενεργά από τα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ), τους τεχνικούς οργανισμούς και τα κεφάλαιά της από την ίδρυσή τους στα τέλη της δεκαετίας του 1940. Μέχρι τη δεκαετία του 1990, η προσέγγιση ήταν κατακερματισμένη και αποσπασματικά ξεκίνησε από τις εξειδικευμένες υπηρεσίες ή τα κεφάλαιά της σε διάφορες παγκόσμιες συνόδους κορυφής και συνέδρια για τις τρεις διαστάσεις της ανάπτυξης: οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική. Η Διακήρυξη της Χιλιετίας και οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας (MDGs) είδαν τη σύγκλιση της αναπτυξιακής ατζέντας του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον

¹²⁸ Τσάλτας Γρηγόριος, *Περιβάλλον. Διεθνής Προστασία, Δίκαιο, Θεσμοί*, Εκδόσεις Σιδέρη, 2017 Αθήνα, σ.118

(UNEP) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO) του Ταμείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF) του Εκπαιδευτικού, Επιστημονικού και Πολιτιστικού Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) και άλλων οργανισμών ανάπτυξης. Οι πρόσφατα εγκριθέντες στόχοι για την βιώσιμη ανάπτυξη (SDGs) αντικατοπτρίζουν την περαιτέρω ενίσχυση της σύγκλισης της αναπτυξιακής ατζέντας. Οι SDGs ενισχύουν επίσης την ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την μη-διάκριση.¹²⁹

Οι SDGs μπορούν να χωριστούν γενικότερα σε τρεις κατηγορίες: πρώτον, μια επέκταση των MDGs που περιλαμβάνει τους πρώτους επτά SDGs. Η δεύτερη ομάδα είναι η ενσωμάτωση δηλ. (θέσεις εργασίας, υποδομή, εκβιομηχάνιση, και αναδιανομή). Αυτή περιλαμβάνει τους στόχους 8, 9, και 10. Η τρίτη ομάδα είναι για τη βιωσιμότητα και την αστικοποίηση που καλύπτει τους τελευταίους επτά στόχους: βιώσιμες πόλεις και κοινότητες, η ζωή κάτω από το νερό, κατανάλωση και παραγωγή, δράση για το κλίμα πόροι και περιβάλλον, ειρήνη και δικαιοσύνη και τα μέσα υλοποίησης της παγκόσμιας εταιρικής σχέσης. Οι στόχοι είναι φιλόδοξοι και παγκόσμιοι. Έτσι, κάθε κυβέρνηση θα θέσει τους δικούς της εθνικούς στόχους λαμβάνοντας υπόψη τις εσωτερικές συνθήκες.¹³⁰

Παράλληλα, οι SDGs επωφελούνται από τα πολύτιμα διδάγματα των MDGs. Αυτοί επίσης προωθούν το ημιτελές θεματολόγιο των MDGs για τη συνέχεια και στηρίζουν τη δυναμική που δημιουργείται, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν τις πρόσθετες προκλήσεις της ένταξης, της ισότητας της αστικοποίησης και την περαιτέρω ενίσχυση της παγκόσμιας εταιρικής σχέσης, συμπεριλαμβάνοντας τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών. Αντικατοπτρίζουν τη συνέχεια και την εδραίωση των MDGs, καθιστώντας μεγαλύτερη βιωσιμότητα με την ενίσχυση των περιβαλλοντικών στόχων.¹³¹

Υπάρχουν **επτά** σημαντικές **διαφορές** ανάμεσα στους MDGs και τους SDGs.

1. Οι MDGs καταρτίστηκαν από μια ομάδα εμπειρογνομόνων στο «υπόγειο της έδρας του ΟΗΕ», ενώ οι SDGs έχουν εξελιχθεί μετά από μια μακρά και εκτεταμένη συμβουλευτική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένων 70 ανοικτών ομάδων εργασίας, οργανώσεων

¹²⁹ Sanjiv Kumar, Neeta Kumar, Saxena Vivekadhish, *Millennium Development Goals (MDGs) to Sustainable Development Goals (SDGs): Addressing Unfinished Agenda and Strengthening Sustainable Development and Partnership*, Indian Journal of Community Medicine, 2016, Διαθέσιμο στο: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4746946>, Ημ. Εισόδου: 22/9/2018

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

της κοινωνίας των πολιτών, θεματικές διαβουλεύσεις, διαβουλεύσεις με τις χώρες, συμμετοχή του ευρύτερου κοινού μέσω face to face συνεδριάσεων, διαδικτυακών μηχανισμών και έρευνας από πόρτα σε πόρτα.

2. Ενώ οι MDGs εστίασαν σε μόνο 8 στόχους, 21 υπό-στόχους και 63 δείκτες, οι SDGs περιλαμβάνουν 17 στόχους με 169 υπό-στόχους. Στοιχεία δείχνουν ότι αν ο ΟΗΕ επικεντρωθεί σε 19 κορυφαίους στόχους, μπορεί να πάρει \$20 σε \$40 σε κοινωνικές παροχές ανά δολάριο που δαπανάται, ενώ η κατανομή ομοιόμορφα σε όλους τους 169 υπό-στόχους θα μειώσει το ποσοστό σε λιγότερο από \$10. Περικοπές σχετικά με τις δαπάνες, θα μπορούσε να είναι καλύτερο σενάριο από έναν διπλό ή τετραπλό προϋπολογισμό ενίσχυσης.
3. Οι MDGs είχαν επικεντρωθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες με χρηματοδότηση που προέρχονταν από πλούσιες χώρες. Όλες οι χώρες, ανεπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες, αναμένεται να εργαστούν για την επίτευξη των SDGs.
4. Οι πυλώνες της ανθρώπινης ανάπτυξης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ιδίων κεφαλαίων είναι βαθιά ριζωμένοι στους SDGs και αρκετοί στόχοι αναφέρονται ρητά σε άτομα με αναπηρίες, έξι σε ανθρώπους σε εύαλωτες καταστάσεις, και δύο στη μη διάκριση. Αυτά δεν αναφέρθηκαν καν στους MDGs. Επίσης, οι MDGs είχαν 3 άμεσους στόχους υγείας, 4 στόχους και 15 δείκτες με έμφαση στο παιδί, τη μητρική θνησιμότητα και τις μεταδοτικές ασθένειες. Οι SDGs έχουν ένα ολοκληρωμένο στόχο τονίζοντας την ευεξία και την υγιεινή ζωή, συμπεριλαμβανομένων των NCDs.
5. Οι MDGs είχαν χρονικό διάστημα 25 ετών, αν και υιοθετήθηκαν το 2002, βασικά στοιχεία για το έτος 1990 χρησιμοποιήθηκαν, και ορισμένες από τις γραμμές βάσης αναθεωρήθηκαν στη συνέχεια, γεγονός το οποίο μετατόπισε τη «θέση του στόχου». Για τους SDGs, η γραμμή βάσης είναι το 2015. Μπορεί να αναθεωρηθεί όταν θα είναι διαθέσιμα πιο πρόσφατα δεδομένα.
6. Οι SDGs περιλαμβάνουν ένα όραμα για την οικοδόμηση ζωντανών και συστηματικών συνεργασιών με τον ιδιωτικό τομέα για την επίτευξη

της βιώσιμης ανάπτυξης. Βασίζεται στο UN Compact που ξεκίνησε το έτος 2000 και στο Impact 2030.

7. Οι MDGs δεν είχαν συγκεκριμένο ρόλο για τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, ενώ οι SDGs έδωσαν προσοχή σε αυτό το δικαίωμα από το στάδιο της διαμόρφωσης τους με σημαντική συμμετοχή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών. Συνεπώς, οι οργανώσεις αυτές των κρατών μελών μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο για να κρατήσουν τις κυβερνήσεις υπόλογες σε τοπικό επίπεδο.¹³²

Συνεχίζοντας, σε αυτό το σημείο θα αναφερθούν ορισμένες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι SDGs σχετικά με τα παγκόσμια θέματα που καλούνται να διαχειριστούν.

- Πρώτα, μερικοί από τους SDGs που έχουν κοστίσει δείχνουν ότι το κόστος των SDGs είναι τεράστιο. Οι υπολογισμοί έχουν βάλει το κόστος ενός δικτύου κοινωνικής ασφάλειας για την εξάλειψη της ακραίας φτώχειας σε περίπου 66 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, ενώ οι ετήσιες επενδύσεις στη βελτίωση των υποδομών (νερό, γεωργία, μεταφορές, και ενέργεια) θα μπορούσαν να είναι μέχρι ένα σύνολο 7 τρις δολάρια συνολικά. Μια σημαντική διάσκεψη για τη χρηματοδότηση των SDGs, που πραγματοποιήθηκε στην πρωτεύουσα της Αιθιοπίας, Αντίς Αμπέμπα τον Ιούλιο, απέτυχε να διευκολύνει τις ανησυχίες για το γεγονός ότι δεν θα υπάρχουν αρκετά κονδύλια για να ανταποκριθούν στην φιλοδοξία των στόχων.
- Η διατήρηση της ειρήνης είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη. Μια απειλή για τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα από μη κρατικούς παράγοντες αναδύεται ως σημαντικός παράγοντας τόσο για τις ανεπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Π.χ. η κρίση στη Συρία ανάγκασε 12.000.000 ανθρώπους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και τους έκανε πρόσφυγες.
- Μέτρηση της προόδου: ένας αριθμός στόχων στους SDGs δεν ποσοτικοποιείται. Οι δείκτες για τη μέτρηση της προόδου δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί. Ακόμη και αν περιοριστούν δύο δείκτες ανά στόχο θα υπάρχουν 338 δείκτες ακόμη για παρακολούθηση και την έκθεση. "έχοντας 169 στόχους είναι σαν να μην έχουν στόχους καθόλου." Η δυνατότητα

¹³² Ibid.

μέτρησης θα εξαρτηθεί από τη διαθεσιμότητα δεδομένων και την ικανότητα να μετρηθούν.

- Λογοδοσία: υπήρξε έλλειψη λογοδοσίας για τις εισροές στους MDGs σε όλα τα επίπεδα. Αυτή η πρόκληση πρέπει να αντιμετωπιστεί στους SDGs.

Συνεπώς, οι MDGs βοήθησαν στην κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας, των ηγετών, των πολιτικών, της κοινωνίας των πολιτών και των υπουργείων, καθώς και των υπηρεσιών που επικεντρώνονται στην επίτευξη αυτών των μετρήσιμων στόχων. Οι MDGs ήταν εύκολο να κατανοηθούν, να εφαρμοστούν και να ελεγχθούν, ενώ οι SDGs, αν και σε κάποιο βαθμό, αποτελούν συνέχεια των MDGs, υποφέρουν από την αδυναμία του να είναι πάρα πολλοί και δυσκίνητοι για την εφαρμογή και την παρακολούθηση. Αυτό έχει πιθανώς προκύψει από τη μεγάλη συμβουλευτική διαδικασία όπου ο καθένας θέλει να δει τους τομείς ενδιαφέροντός του συμπεριλαμβανόμενους. Η παροχή της απαιτούμενης χρηματοδότησης σε αυτές τις πραγματικότητες παραμένει μια πρόκληση. Είναι απαραίτητο να βελτιωθεί η λογοδοσία από το διεθνές επίπεδο σε τοπικό επίπεδο.¹³³

4.5: Το Πρόγραμμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη με Ορίζοντα το 2030

Στη βάση της προηγούμενης λογικής και στην προσπάθεια του ΟΗΕ να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τις δράσεις για ολοκλήρωση του φαινομένου της βιώσιμης ανάπτυξης κάτω από τη σφαιρική της διάσταση, η Γενική Συνέλευση των ΗΕ υιοθέτησε στις 25 Σεπτεμβρίου 2015 το *Πρόγραμμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη με Ορίζοντα το 2030*. Στόχος του είναι η ενίσχυση της συμφιλίωσης ανάμεσα στους τρεις βασικούς πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης εντοπίζοντας γενικότερα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ουσιαστικότερα το εν λόγω πλησίασμα στην πράξη. Βασική του διαφορά από το Πρόγραμμα του 1966 είναι ότι αναφέρεται ταυτόχρονα στα αναπτυσσόμενα και τα αναπτυγμένα κράτη χωρίς καμία διάκριση. Γι' αυτό και ο βασικός τίτλος του Προγράμματος ακολουθείται και από έναν δεύτερο που αναφέρεται στη συνολική προσπάθεια αλλαγής του σύγχρονου κόσμου: «*Μεταρρυθμίζοντας τον κόσμο μας*».

Με άλλα λόγια πρόκειται για ένα Πρόγραμμα που αφορά στην ανθρωπότητα, τον πλανήτη και την πρόοδο. Στο σκεπτικό αυτό τα περιβαλλοντικά ζητήματα που

¹³³ Ibid.

αφορούν στον πλανήτη ενσωματώνονται στη διάσταση της ειρήνης και της ασφάλειας για όλους που αφορούν περισσότερο στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, την ορθολογική διαχείριση των φυσικών του πόρων καθώς και στη διάσωση του από τις μεγάλες φυσικές καταστροφές.

Τέλος, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά για τη σχέση ανάμεσα στην κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη όπου και αναγνωρίζεται ότι η πρώτη έχει αρνητικά αποτελέσματα στην υγεία τη διατροφική ασφάλεια, την ασφάλεια πρόσβασης σε πόσιμο νερό, τη μετανάστευση και ως εκ τούτου στην ειρήνη και την ασφάλεια στον Πλανήτη. Γι' αυτό αναγνωρίζεται ότι ο αγώνας κατά της κλιματικής αλλαγής και η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Έτσι δεν μπορούμε να προσδοκούμε σε επιτυχία στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης χωρίς την ανάπτυξη δράσης κατά της κλιματικής αλλαγής και αντιθέτως πολλοί στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης εξαρτώνται από παράγοντες/κλειδιά που άπτονται της κλιματικής αλλαγής.¹³⁴

Οι SDGs. Βασικοί στόχοι της Agenda 2030¹³⁵

¹³⁴ Τσάλτας Γρηγόριος, *Περιβάλλον. Διεθνής Προστασία, Δίκαιο, Θεσμοί*, Εκδόσεις Σιδέρη, 2017 Αθήνα, σ.119-120

¹³⁵ Hellenic Platform for Development, <http://hellenicplatform.org/oi-17-stoxoi/>

4.6: Στόχος 16: Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί

Ο στόχος 16¹³⁶

Στόχος 16: «Προάγουμε τις ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη, παρέχουμε πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδομούμε αποτελεσματικούς, υπεύθυνους και συμμετοχικούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα».

Ακόμη, ο 16^{ος} Στόχος από τους Στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι αφιερωμένος στην προαγωγή ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Κοινωνιών που θα παρέχουν ισότιμη πρόσβαση στη δικαιοσύνη καθώς και αποτελεσματικούς και υπεύθυνους θεσμούς σε όλα τα επίπεδα.

Ορισμένα στοιχεία και αριθμοί:

- Ανάμεσα στους θεσμούς τα μεγαλύτερα ποσοστά διαφθοράς εντοπίζονται στο δικαστικό σύστημα και στην αστυνομία.
- Η διαφθορά, η δωροδοκία, η κλοπή και φοροδιαφυγή κοστίζουν περίπου 1,26 τρισεκατομμύρια δολάρια για τις αναπτυσσόμενες χώρες ετησίως. Το ποσό αυτό θα μπορούσε πολύ εύκολα να χρησιμοποιηθεί για να αυξήσει το ποσό των 1,25

¹³⁶ Hellenic Platform for Development, <http://hellenicplatform.org/oi-17-stoxoi/>

δολαρίων ημερησίως με το οποίο ζουν πολλοί άνθρωποι στον κόσμο, για τουλάχιστον έξι χρόνια.

- Το ποσοστό των παιδιών που εγκαταλείπουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, εξαιτίας των συγκρούσεων στις χώρες τους, άγγιξε το 50% το 2011, ποσοστό που μεταφράζεται σε 28,5 εκατομμύρια παιδιά. Ο αριθμός αυτός υποδεικνύει τις συνέπειες που μπορούν να επιφέρουν οι ασταθείς κοινωνίες σε έναν από τους σημαντικότερους στόχους της Ατζέντας 2030: την εκπαίδευση.
- Το κράτος δικαίου και η ανάπτυξη είναι έννοιες αλληλένδετες που ενισχύουν η μία την άλλη, γεγονός που τις κάνει απαραίτητες για τη βιώσιμη ανάπτυξη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Συνεπώς, ο Στόχος 16 επιδιώκει:

16.1 Σημαντική μείωση όλων των μορφών βίας και των σχετικών ποσοστών θανάτων παντού.

16.2 Τερματισμός της κακοποίησης, της εκμετάλλευσης, της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και όλων των μορφών βίας και βασανιστηρίων που υφίστανται τα παιδιά.

16.3 Προαγωγή του κράτους δικαίου, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους.

16.4 Έως το 2030, σημαντική μείωση των παράνομων ροών χρημάτων και όπλων, ενίσχυση της ανάκτησης και επιστροφής κλεμμένων περιουσιακών στοιχείων και καταπολέμηση κάθε μορφής οργανωμένου εγκλήματος.

16.5 Ουσιαστική μείωση κάθε μορφής διαφθοράς και δωροδοκίας.

16.6 Ανάπτυξη αποτελεσματικών, υπεύθυνων και διαφανών θεσμών σε όλα τα επίπεδα.

16.7 Διασφάλιση της υπεύθυνης, χωρίς αποκλεισμούς, συμμετοχικής και αντιπροσωπευτικής λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα.

16.8 Διεύρυνση και ενίσχυση της συμμετοχής των αναπτυσσόμενων χωρών στους θεσμούς παγκόσμιας διακυβέρνησης.

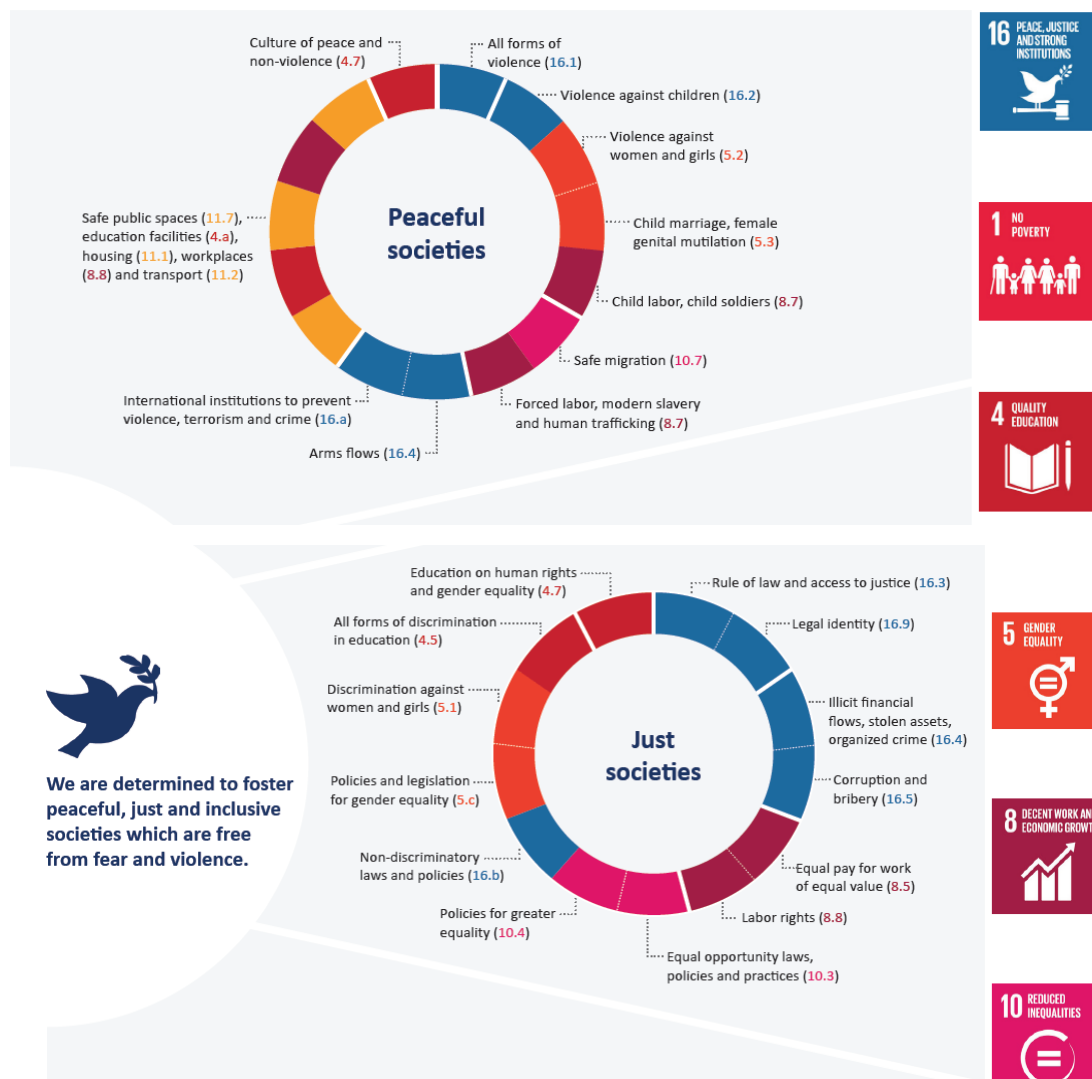
16.9 Έως το 2030, παροχή νομικής ταυτότητας σε όλους, συμπεριλαμβανομένης της ληξιαρχικής καταχώρησης των γεννήσεων.

16.10 Διασφάλιση της δημόσιας πρόσβασης σε πληροφορίες και προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών, σύμφωνα με τις εκάστοτε εθνικές νομοθεσίες και διεθνείς συμφωνίες.

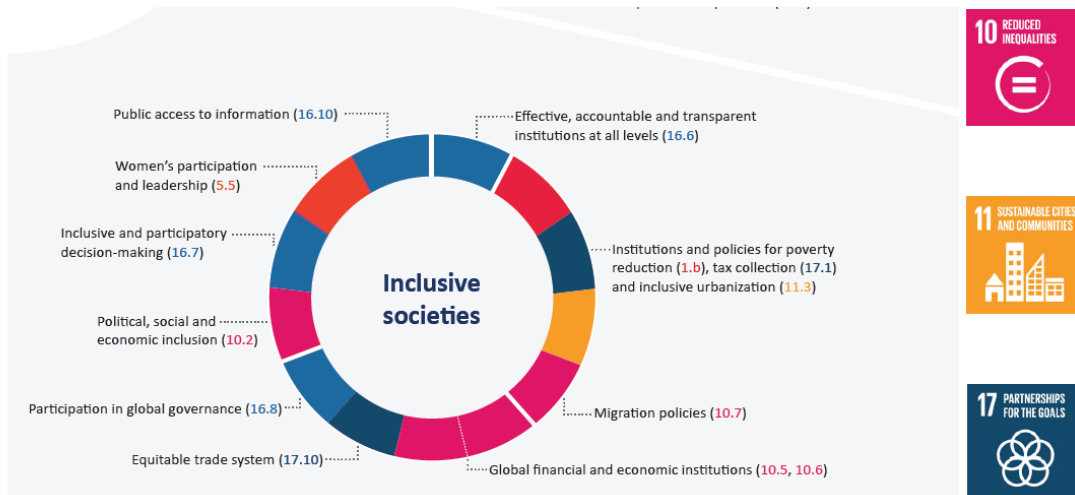
16.a Ενίσχυση των σχετικών εθνικών θεσμών, μέσω της διεθνούς συνεργασίας, για την οικοδόμηση ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, με

στόχο την πρόληψη της βίας και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του εγκλήματος.

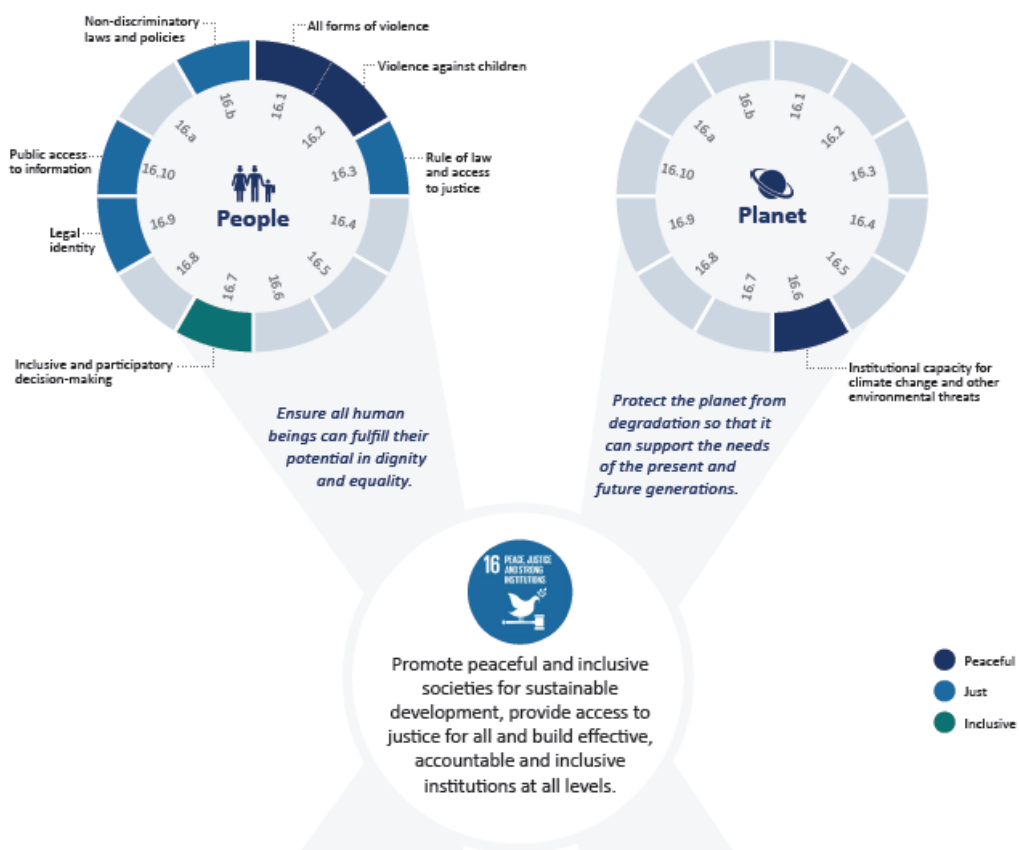
16.β Προαγωγή και εφαρμογή νόμων που δεν δημιουργούν διακρίσεις και υποστηρίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.¹³⁷

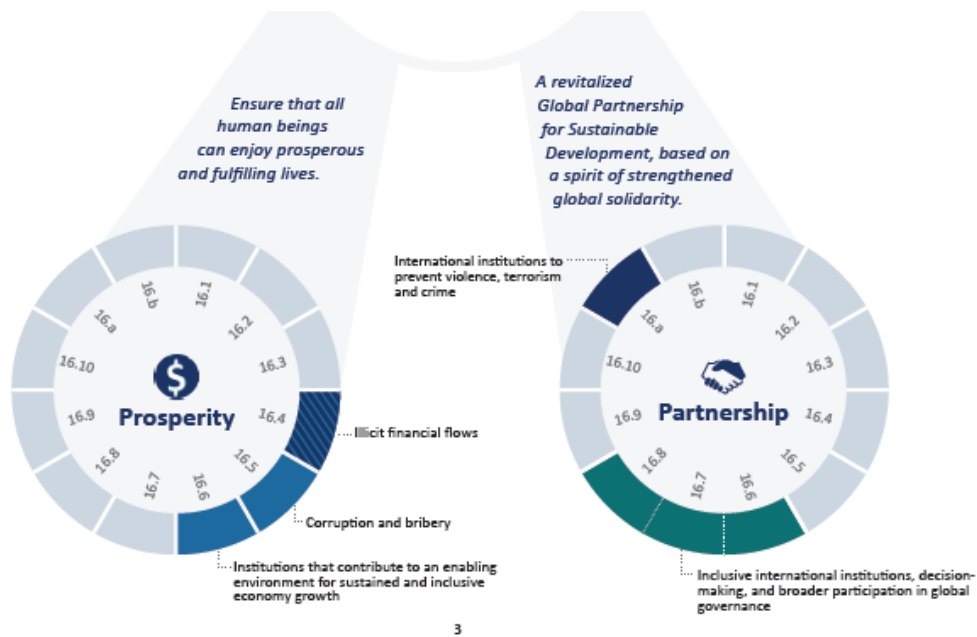

¹³⁷ Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των ΗΕ, Διαθέσιμο στο: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27354:sdg-16&catid=36:sgds-2016&Itemid=72, Ημ. Εισόδου: 22/9/2018

Πηγή: NYU, Center on International Cooperation, *SDG Targets for Fostering Peaceful, Just and Inclusive Societies*

Πηγή: NYU, Center on International Cooperation, *SDG Targets for Fostering Peaceful, Just and Inclusive Societies*

Στα παραπάνω διαγράμματα περιγράφεται η διαρκής και απαραίτητη αλληλεπίδραση του SDG 16 με του υπόλοιπους SDGs.¹³⁸

4.7: Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί: γιατί είναι σημαντικός ο SDG 16;

Αρχικά επικεντρώνεται σε **τρία** βασικά σημεία:

Ειρήνη: Είναι οι δείκτες του SDG 16 για την πρόληψη και τον τερματισμό της βίας υποστηρίζονται από στόχους για τη βία με βάση το φύλο (SDG 5), για διάφορες επιβλαβείς και καταχρηστικές πρακτικές (SDG 5, 8 και 10), για ασφαλή περιβάλλοντα διαφόρων ειδών (SDG 4 και 11), και για την προώθηση της κουλτούρας της ειρήνης (4,7).

Δικαιοσύνη: Είναι κυρίως οι δείκτες του SDG 16 για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και το κράτος δικαίου, για τη νομική ταυτότητα, και για τις παράνομες ροές και τη διαφθορά, με την υποστήριξη των στόχων για διακρίσεις και ισότητα (SDG 4, 5 και 10), καθώς και για την απασχόληση και τα εργασιακά δικαιώματα (SDG 8).

¹³⁸ NYU, Center on International Cooperation, *SDG Targets for Fostering Peaceful, Just and Inclusive Societies*

Χωρίς αποκλεισμούς: οι στόχοι για τους θεσμούς και τη χρηστή διακυβέρνηση βρίσκονται στους SDG 1, 5, 10, 11, 16 και 17, ενώ ο SDG 10 και ο 16 υποστηρίζουν τη δέσμευση να διασφαλίσουν ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία.¹³⁹

Συνεπώς, επιδιώκεται προώθηση ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, την παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους και τη δημιουργία αποτελεσματικών, υπόλογων και ανοιχτών θεσμών σε όλα τα επίπεδα. Στο ερώτημα γιατί η απάντηση είναι, ότι οι ειρηνικές, απλά και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες είναι απαραίτητες για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης (SDGs). Οι άνθρωποι παντού πρέπει να είναι ελεύθεροι από το φόβο από όλες τις μορφές βίας. Προκειμένου να υλοποιηθούν οι SDGs χρειάζονται αποτελεσματικοί και δίχως αποκλεισμούς δημόσιοι θεσμοί που μπορούν να προσφέρουν ποιοτική εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη, δίκαιες οικονομικές πολιτικές και χωρίς αποκλεισμούς προστασία του περιβάλλοντος.¹⁴⁰

Συγκεκριμένα, για την επίτευξη της ειρήνης και της δικαιοσύνης, είναι σημαντικό οι κυβερνήσεις, η κοινωνία των πολιτών και οι κατά τόπους κοινότητες να συνεργάζονται για να εφαρμόσουν βιώσιμες λύσεις για τη μείωση της βίας, την απονομή δικαιοσύνης, την καταπολέμηση της διαφθοράς και τη διασφάλιση της συμμετοχής ανά πάσα στιγμή. Ακόμη, η ελευθερία να εκφραστούν απόψεις, ιδιαιτέρως και δημοσίως, πρέπει να είναι εγγυημένη. Οι άνθρωποι πρέπει να μπορούν να συνεισφέρουν σε αποφάσεις οι οποίες επηρεάζουν τη ζωή τους. Οι νόμοι και οι πολιτικές πρέπει να εφαρμόζονται χωρίς καμία μορφή διάκρισης. Οι διαφορές πρέπει να επιλύονται μέσω λειτουργικών πολιτικών και δικαστικών συστημάτων δικαιοσύνης. Οι εθνικοί και τοπικοί θεσμοί πρέπει να είναι υπόλογοι και έτσι να είναι σε θέση να παρέχουν με δίκαιο τρόπο βασικές υπηρεσίες σε οικογένειες και κοινότητες, χωρίς την ανάγκη για δωροδοκίες.¹⁴¹

Εγκλήματα που απειλούν τα θεμέλια των ειρηνικών κοινωνιών, μεταξύ των οποίων ανθρωποκτονίες, διακίνηση και άλλα οργανωμένα εγκλήματα, καθώς και νόμοι ή πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις, επηρεάζουν όλες τις χώρες. Ακόμη και οι μεγαλύτερες δημοκρατίες του κόσμου αντιμετωπίζουν μείζονες προκλήσεις στην αντιμετώπιση της διαφθοράς, της εγκληματικότητας και των παραβιάσεων των

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ *Peace, Justice, and Strong Institutions: Why they matter*, Διαθέσιμο στο:

<http://www.un.org/sustainabledevelopment>

¹⁴¹ Ibid.

ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους στην πατρίδα τους. Για παράδειγμα, η ένοπλη βία και η ανασφάλεια έχουν καταστροφικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη μιας χώρας, επηρεάζοντας κυρίως την οικονομική ανάπτυξη και συχνά οδηγούν σε μακροχρόνιες διαμάχες μεταξύ των κοινοτήτων. Η βία, σε όλες τις μορφές της, έχει ένα διάχυτο αντίκτυπο στις κοινωνίες. Η βία επηρεάζει την υγεία των παιδιών, την ανάπτυξη και την ευεξία, και την ικανότητά τους να ευδοκιμούν. Προκαλεί αρκετά τραύματα και αποδυναμώνει την κοινωνική ένταξη.

Με άλλα λόγια η έλλειψη πρόσβασης στη δικαιοσύνη σημαίνει ότι οι συγκρούσεις παραμένουν ανεπίλυτες και οι άνθρωποι δεν μπορούν να αποκτήσουν προστασία και επανόρθωση. Τα ιδρύματα που δεν λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμιμους νόμους είναι επιρρεπή σε αυθαιρεσία και κατάχρηση εξουσίας, και λιγότερο ικανά να παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες σε όλους. Το να αποκλείσουμε και να κάνουμε διακρίσεις όχι μόνο παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά προκαλεί επίσης δυσaréσκεια και έχθρα, και συνεπώς μπορεί να προκαλέσει βία. Συνολικά, χρειάζεται πραγματικό ενδιαφέρον για τα πεπραγμένα της κάθε κυβέρνησης. Απαραίτητη είναι δε, η ευαισθητοποίηση στις κοινότητες σχετικά με την πραγματικότητα της βίας και τη σημασία της ειρηνικής κοινωνίας, και να προσδιορισθεί πώς μπορούν να βρουν πρακτική εφαρμογή οι SDGs στην καθημερινή ζωή. Επίσης, επιβάλλεται η άσκηση του δικαιώματος να κρατηθούν οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι υπόλογοι. Με αυτόν τον τρόπο, να ασκηθεί το δικαίωμα στην ελευθερία της πληροφορίας και του διαμοιρασμού της γνώμης με τους εκλεγμένους αντιπροσώπους.¹⁴²

¹⁴² Ibid.

Συμπεράσματα

Οι υπάρχουσες προσεγγίσεις έχουν επικεντρωθεί στην οικοδόμηση της ικανότητας στον τομέα της ασφάλειας, αλλά έχουν παραμελήσει τις υποκείμενες θεσμικές και κοινωνικές ρίζες της ανασφάλειας. Από αυτές, τα εύθραυστα κράτη, η διαφθορά και η αμφισημία των ηγετών είναι οι πιο ύπουλες. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι σαφές ότι ακόμη και οι καλοπροαίρετες κυβερνήσεις κρατών στις συγκεκριμένες περιοχές δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν ταυτόχρονα το πλήθος των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Ως εκ τούτου, εξαρτάται από τη διεθνή κοινότητα να βοηθήσει τις τοπικές κυβερνήσεις να δώσουν προτεραιότητα και στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Πολλά από αυτά θα πρέπει να προχωρήσουν από χώρα σε χώρα και οι ξεχωριστές ανά περίπτωση λύσεις πρέπει να προκύπτουν οργανικά από το εσωτερικό κάθε κράτους. Ακόμη, οι διεθνείς παράγοντες μπορούν να διαδραματίσουν καίριο ρόλο βοηθώντας τα εύθραυστα κράτη να αντιμετωπίσουν τις εσωτερικές τους πιέσεις.¹⁴³

Για παράδειγμα, η εμφάνιση των πολεμάρχων αντιπροσωπεύει ένα αναδημιουργημένο σύστημα μη κρατικής τάξης: οι πολιτοφύλακες φορολογούν τους κατοίκους των περιοχών που ελέγχουν και, σε αντάλλαγμα, τους παρέχουν προστασία. Έτσι, αυτό που μοιάζει χαοτικό και ανορθολογικό, είναι στην πραγματικότητα μια νέα, μη κρατική ισορροπία. Για να διευκρινίσουμε, υπό μια έννοια, η κατάρρευση του κράτους είναι μια νέα μορφή αποαποικιοποίησης. Αρκετές δεκαετίες πριν, αποαποικιοποίηση σήμαινε απελευθέρωση και διεθνή αναγνώριση. Σήμερα ίσως είμαστε μάρτυρες μιας ουσιαστικής κατάρρευσης των θεσμών που άφησε πίσω της η αποικιοκρατία. Η σημαντικότερη κληρονομιά των αποικιοκρατών ήταν η ευρωπαϊκή ιδέα του έθνους-κράτους. Το τελευταίο ήταν ένας τελείως ξένος για τους λαούς της Αφρικής θεσμός. Υπ' αυτήν την έννοια, η κατάρρευση του κράτους και αυτό που μοιάζει με αστάθεια, αναρχία και χάος μπορεί κάλλιστα να είναι το τέλος της ονομαστικής και η αυγή της πραγματικής αποαποικιοποίησης.¹⁴⁴

Στη συγκεκριμένη μελέτη, αναλύθηκε ένα αρκετά πρόσφατο φαινόμενο που έχει αρχίσει να απασχολεί ολοένα και περισσότερο τους διεθνολόγους αναλυτές τις

¹⁴³ Anouar Boukhars, Jennifer Rubin, *North Africa: Breeding Ground for Terror*, Διαθέσιμο στο: <http://carnegieendowment.org/2013/05/28/north-africa-breeding-grounds-for-terror-pub-51973>, Ημ. Εισόδου: 1/10/2018

¹⁴⁴ Αστέριος Χουλιάρας, *Η κατάρρευση του κράτους στην Αφρική*, Στοχαστής, 1997, σ.90

τελευταίες δεκαετίες και δεν είναι άλλο παρά αυτό των αποτυχημένων κρατών. Εφόσον παραπάνω αποσαφηνίστηκε η σημασία των συγκεκριμένων κρατών, στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε έρευνα σχετικά με την βαρύτητα τους στην διεθνή ασφάλεια. Μετά την ανάλυση των περιπτώσεων της Σομαλίας και της Υεμένης είναι πρόδηλο πως πρόκειται για μια σημαντική απειλή στη διατήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας. Η διεθνής κοινότητα αναγκάστηκε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου να αναδιπλωθεί και να εστιάσει στο θέμα της επίλυσης των προβλημάτων που προέρχονται από τα αποτυχημένα κράτη. Ειδικότερα, εστίασε στα κράτη των οποίων οι κυβερνήσεις είχαν χάσει την κρατική τους κυριαρχία. Επιπλέον, οι πολίτες των κρατών αυτών στερούνταν δημοσίων αγαθών όπως η ασφάλεια, η υγεία και η εκπαίδευση.

Περαιτέρω, σχετικά με τη χρηματοδότηση των αποτυχημένων κρατών, δεν θα πρέπει αυτή να θεμελιώνεται μόνο σε συμβατικές μορφές δανεισμού, π.χ. όπως ακολουθεί το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα. Αυτό σημαίνει, ότι είναι βασικό να λαμβάνονται υπ' όψιν οι όποιες θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των παραπάνω κρατών καθώς επίσης να είναι διαθέσιμη και η αντίστοιχη ανάληψη ρίσκου από τους επίδοξους δανειστές. Είναι σημαντικό να τονιστεί βέβαια, ότι η κρατική κατάρρευση δεν χρειάζεται να διασυνδέεται απόλυτα ως απειλή για την διεθνή κοινότητα, διότι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και διάφοροι παράγοντες όπως λ.χ. θρησκευτικοί, ιδεολογικοί, υποδομές, η συνταύτιση του πληθυσμού με συγκεκριμένες ομάδες. Γεγονότα τα οποία παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην ανάδυση και δράση του φαινομένου της τρομοκρατίας σε μια χώρα.

Επιπροσθέτως, μία σημαντική «αχίλλειος πτέρνα» η οποία όμως μπορεί να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα στην αποτροπή των απειλών που αναλύθηκαν σε αυτήν την μελέτη, είναι η μη επαρκής πληροφόρηση από την πλευρά των υπηρεσιών πληροφοριών. Χρειάζεται λοιπόν να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτόν τον τομέα, έτσι ώστε να διευκολυνθούν τα μέλη της διεθνούς κοινότητας και οι διεθνείς οργανισμοί για την επίτευξη επιτυχών επεμβάσεων στα αποτυχημένα κράτη και στην καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας η οποία διαφαίνεται ότι αποτελεί τροχοπέδη συνολικά στο αναπτυξιακό φαινόμενο. Είναι αλήθεια πως αρκετές χώρες οι οποίες κλυδωνίζονται από την απειλή της κρατικής κατάρρευσης παρουσιάζουν έντονη προβληματικότητα σχετικά με την συλλογή δεδομένων/πληροφοριών διότι η πλήρης απουσία ανεξάρτητων φορέων για την απόκτηση τους, φανερώνει σε μεγάλο βαθμό αναξιοπιστία και συνεπώς η χρησιμότητα τους είναι περιορισμένη. Επομένως,

η διαρκής προσπάθεια συλλογής πληροφοριών σε αυτές τις περιπτώσεις αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση με σκοπό πρώτον να εστιάσουν στο πρόβλημα οι κατάλληλες πολιτικές αντιμετώπισης και δεύτερον να τεθούν σε εφαρμογή με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Καταλήγοντας, η συγκεκριμένη πρόσφατη κατηγορία κράτους, η οποία αναδύθηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου κάτω από τις ονομασίες «αδύναμο», «αποτυχημένο» ή «κράτος υπό κατάρρευση», παρουσιάζεται από τον δυτικό κόσμο αλλά και μιας μεγάλης μερίδας της διεθνούς κοινότητας, σαν μία ιδιαίτερη απειλή για το διεθνές στερέωμα η οποία απαιτεί σταδιακές επεμβάσεις ανά περίπτωση. Έτσι, με θεμέλιο λίθο τη συγκεκριμένη μελέτη, παρουσιάζεται επιτακτική η παρέμβαση όπου χρειαστεί αποσκοπώντας στην αποφυγή διασποράς της αστάθειας και της τρομοκρατίας σε διεθνές επίπεδο, πάντα σύμφωνα με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου και την αιγίδα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Συνολικά, χρειάζεται να ξεπεραστεί σταδιακά η υποστήριξη της άποψης ότι οι ενέργειες αυτές εμπεριέχονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ιμπεριαλιστικών ιδεολογιών των μεγάλων δυνάμεων. Το παρόν ζήτημα είναι φλέγον και χρήζει πρακτικών και απτών αποτελεσμάτων σχετικά με τη διαχείρισή του.

Αναλυτική βιβλιογραφία

Ξενόγλωσσα βιβλία

Brian J. Hesse, *Somalia - State Collapse, Terrorism and Piracy*, Oxford, Routledge , 2011

G.Tsaltas – E.Cheila – C. Coliopoulos: *Security & Cooperation in the Mediterranean: Challenges & Opportunities*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013

Robert I. Rotberg, *When States Fail, Causes and Consequences*, New Jersey, Princeton University Press 2003

Robert I. Rotberg, *Battling Terrorism in the Horn of Africa*, Washington, DC, Brookings Institution Press, 2005

Seth D. Kaplan, *Fixing Fragile States. A New Paradigm For Development*, Praeger, 2008

Stewart Patrick, *Weak Links: Fragile States, Global Threats, and International Security*, Oxford University Press, 2011

Tiffany O. Howard, *The Tragedy of Failure Evaluating State Failure and Its Impact on the Spread of Refugees, Terrorism, and War*, Praeger, 2010

Wayne A. Downing, *Al-Qaida's (Mis) Adventures in the Horn of Africa, Harmony Project*, Combating Terrorism Center at West Point, U.S. Military Academy, 2007

Ελληνικά βιβλία

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010

Κώστας Θ. Χατζηκωνσταντίνου, Χαράλαμπος Αποστολίδης, Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης, Βασίλης Περγαντής, *Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2014

Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, *Περί του ανθρωπιστικού χώρου στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2012

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008

Ρουμελιώτης Παναγιώτης, *Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009

Τσάλτας Γρηγόριος. *Περιβάλλον. Διεθνής Προστασία, Δίκαιο, Θεσμοί*, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρη, 2017

Τσάλτας Γ.Ι., κ.ά., επιμ., Τσάλτας Γ., *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 2011

Τσάλτας Γ.Ι., επιμ., *Αφρική και Ανάπτυξη, Η Τελευταία Παγκόσμια-Ενκαιρία*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 2003

Τσάλτας Γ.Ι., *Αναπτυξιακό φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2010

Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013

Χουλιάρης Αστέριος, *Η κατάρρευση του κράτους στην Αφρική*, Στοχαστής, 1997

Χουλιάρης Αστέριος, Σωτήριος Πετρόπουλος, «*Η Αφρική και οι άλλοι*» – *Οι σχέσεις της Αφρικής με την Ευρώπη και τον Κόσμο*, Έκδοση: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015

Heywood A., *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*, Εκδόσεις Κριτική, 2013

Άρθρα:

Amy Zegart, *Stop Drinking the Weak Sauce*, Foreign Policy, 2015, Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2015/02/23/nuclear-cyber-cold-war-weak-states-strategy/>
Ημ. Εισόδου: 13/9/2018

Ambassador Karl W. Eikenberry, *A Grand Strategy for Failed States*, 2015, Διαθέσιμο στο: <https://www.hoover.org/research/grand-strategy-failed-states>, Ημ. Εισόδου: 10/9/2018

Anouar Boukhars, Jennifer Rubin, *North Africa: Breeding Ground for Terror*, Διαθέσιμο στο: <http://carnegieendowment.org/2013/05/28/north-africa-breeding-grounds-for-terror-pub-51973>, Ημ. Εισόδου: 1/10/2018

Anthony H. Cordesman, *The New State Department Report on Terrorism: Rethinking the Numbers and Coverage*, Working Draft: September 20th, 2018., Center for Strategic and International Studies (CSIS)

Christopher Boucek, *Terrorism out of Yemen*, 2010, Carnegie Endowment for International Peace, Διαθέσιμο στο:

<https://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen-pub-41705#threat>

, Ημ. Εισόδου: 27/9/2018

Daniel Lambach, Eva Johais & Markus Bayer, *Conceptualising state collapse: an institutionalist approach*, 2015, Διαθέσιμο στο:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2015.1038338>, Ημ. Εισόδου:

12/9/2018

Francis Fukuyama, *Breeding Ground For Terrorism*, 2015. Διαθέσιμο στο:

<https://www.hoover.org/research/breeding-ground-terrorism>, Ημ. Εισόδου: 10/9/2018

Gabriel Weimann, *The Psychology of Mass-Mediated Terrorism*, American Behavioral Scientist, 2008

Guido Steinberg and Annette Weber (Eds.), *Jihadism in Africa, Local Causes, Regional Expansion, International Alliances*, SWP Research Paper, 2015

Guido Steinberg, *The Other Vanguard of International Terrorism*, SWP Research Paper, 2016

Isabel von Kessel, *What is the Biggest Threat to your Country?* Διαθέσιμο στο:

<https://www.statista.com/chart/10533/global-threats/>, Ημ. Εισόδου 24/9/2018

Ken Menkhaus, *Quasi-States, Nation-Building, and Terrorist Safe Havens*, 2003,

Διαθέσιμο στο: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/216/374> Ημ.

Εισόδου: 13/9/2018

Ken Menkhaus, Christopher Boucek, *Terrorism Out of Somalia*, Διαθέσιμο στο:

<http://carnegieendowment.org/2010/09/23/terrorism-out-of-somalia/591>, Ημ.

Εισόδου: 1/10/2018

Kristian Coates Ulrichsen, *The Geopolitics of Insecurity in the Horn of Africa and the*

Arabian Peninsula, Διαθέσιμο στο: [https://www.mepc.org/geopolitics-insecurity-](https://www.mepc.org/geopolitics-insecurity-horn-africa-and-arabian-peninsula)

[horn-africa-and-arabian-peninsula](https://www.mepc.org/geopolitics-insecurity-horn-africa-and-arabian-peninsula), Ημ. Εισόδου: 22/9/2018

Sanjiv Kumar, Neeta Kumar, Saxena Vivekadhish, *Millennium Development Goals (MDGs) to Sustainable Development Goals (SDGs): Addressing Unfinished Agenda*

and Strengthening Sustainable Development and Partnership, Indian Journal of Community Medicine, 2016, Διαθέσιμο στο:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4746946>, Ημ. Εισόδου: 22/9/2018

Stephen D. Krasner, *Failed States and American National Security*, 2015. Διαθέσιμο

στο: <https://www.hoover.org/research/failed-states-and-american-national-security>,

Ημ. Εισόδου: 10/9/2018

Καθημερινή, *Τα τρία κράτη που θεωρούνται «αποτυχημένα»*, 2009 Διαθέσιμο στο:
[http://www.kathimerini.gr/348785/article/epikairothta/kosmos/ta-tria-krath-poy-](http://www.kathimerini.gr/348785/article/epikairothta/kosmos/ta-tria-krath-poy-8ewroyntai-apotykhmena)

[8ewroyntai-apotykhmena](http://www.kathimerini.gr/348785/article/epikairothta/kosmos/ta-tria-krath-poy-8ewroyntai-apotykhmena) , Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

No author, no date, Διαθέσιμο στο:

<https://www.fragilestates.org/2012/06/03/differentiating-between-fragile-states-and-transition-countries/> , Ημ. Εισόδου: 20/9/2018

No author, no date, *Peace, Justice, and Strong Institutions: Why they matter*, Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/sustainabledevelopment>

No author, no date, NYU, Center on International Cooperation, *SDG Targets for Fostering Peaceful, Just and Inclusive Societies*

Why Nations Fail: A Summary, Διαθέσιμο στο:

<https://revisesociology.com/2016/08/05/why-nations-fail-summary/>, Ημ. Εισόδου: 28/9/2018

Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των ΗΕ, Διαθέσιμο στο:

https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27354:sdg-16&catid=36:sgds-2016&Itemid=72, Ημ. Εισόδου: 22/9/2018

Ελάχιστα Ανεπτυγμένες Χώρες , Διαθέσιμο στο:
<https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category.html>

Ημ. Εισόδου: 12/9/2018

Λοιπές διαδικτυακές πηγές:

CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

Fund For Peace, <http://fundforpeace.org/fsi/>

Global Peace Index 2018, Institute for Economics & Peace

Global Terrorism Index 2017, Institute for Economics & Peace

Hellenic Platform for Development, <http://hellenicplatform.org/oi-17-stoxoi/>

UN: <http://www.un.org/en/index.html>

Wikipedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Yemen>

Wikipedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Somalia>